33
148

Est 33
nº-148

BERNARDI VVALTHERI

IVRISCONSVLTI CLARISSIMI,

MISCELLANEORVM AD IVS PERTINENTIVM, LIBRI DVO,

Nunc recèns in lucem editi.

CVM PRIVILEGIO.

VIRTVTI SIC

CEDIT INVIDIA.

VENETIIS,
Ad candentis Salamandræ insigne.
MDLXXII

BERNARDI VVALTHERI

IVRISCONSVLTI CLARISSIMI,

MISCELLANEORVM

AD IVS PERTINENTIVM,

LIBRI DVO,

Nunc recens in lucem editi.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS,

Ad candentis Salamandrae insigne.

MDLXVII.

BERNHARDVS WALTHER LECTORIBVS.

CONSCRIPSERAM *anno post natiuitatẽ* IESV CHRISTI *1546. Miſcellaneorum libellum, ad ius pertinentem, quem Viennæ Auſtriæ, aliquot exemplaribus excudendum curaui. Eundemq́; libellum, poſtea anno 1548. & 1549. auctiorem reddidi. Ex illo autem tempore, alijs occupatus negocijs, totam ferè curam augendi libelli depoſui: donec nuper otium ad aliquot menſes nactus eſſem: quo tempore, ea quæ iam antea excuſa erant, obiter recognoui. Et cum inter recognoſcendum, pleraq; non omnino omittenda (vt mihi videbatur) occurrerẽt, nolui intermittere, quin, & illa annota- [...] & nouis ca[...] complecterer. Quæ*

 quidem

quidem capita, in eum numerum excreuerunt, ut iam priori libro secundum librum adiecerim. In his autem libris, institutum meum fuit, non aliena iam antea in lucem edita, interpolare, et pro meis uenditare: sed ea potissimum in medium adferre, quæ forte ab alijs, aut non recte, aut omnino non sunt explicata. Qua in re, magni nominis interpretum exempla secutus sum: qui & ipsi, non cōtenti vulgaribus interpretationibus, pleraque proprio ingenio, aliter quàm ante ipsos factum est, interpretati sunt; Nolim tamen in ijs, quæ à me tradita sunt, ita refractarius esse, ut alijs cedere nolim: sed illa omnia aliorum relinquo iudicio. Grecij Styriæ, III. die Ianuarij Anno domini 1572.

MISCELLANEORVM AD IVS PERTINENTIVM, LIBER PRIMVS.

BERNARDI WALTHERI.

An productio instrumentorum, aduersario non citato, fieri poßit, Doctorum argumenta confutata, & de intellectu l. properandum. §. sin autem reus. C. de iudic. CAPVT I.

IVSTINIANI Imper. verba in l. properandum. §. sin autẽ reus. C. de iudic. hæc extant, Sin autem reus abfuerit, & simi lis eius processerit requisitio, quemadmodum pro persona actoris ediximus: etiam absente reo eremoditium contrahatur. Et paulo post, Cum aũt eremoditium ventilatur, siue pro actore, siue pro reo: examinatio causæ sine ullo obstaculo celebretur. Cum. n. terribiles in mediũ proponuntur scripturæ litigatoris absentia Dei pręsentia repleatur &c. Ex quibus uerbis Ias. post Ang. & Alex. ĩ d. §. Sin aũt reus. singulariter notari debere ait, ꝓductionẽ instrumẽtorũ in iudicijs nõ uale re, nisi pñte uel citato aduersario. Cũ. n. reqsitio

rei . ire productionē terribiliū scripturarū. fi ri debeat, d. §. sin autē reus, liquidò apparere ait, productionē instrumentorum nullius efficaciæ esse, si aduersarius prius requisitus seu citatus nō sit. Quam opinionē inde quoq; confirmat, quòd nec testes parte absente, uel nō citata pro duci possunt, l. si quando. C. de testib. ut merito idem quoq; in productione instrumentorū requirendum sit: cum testes & instrumēta æquiparentur, l. in exercēdis. C. de fide instr. Eodē adducit quod in c. chartæ 3. q. 9. dicitur, chartam absente aduersario propositā, uim nullam habere. Postremo allegat tex. in l. iudices C. de fide instru. in qua lege traditur, eum qui instrumento suspecto fidē facere velit, aduersarium citare debere. Et his quidē argumentis legibusq́; Ias. in d. §. Sin aūt reus, utitur. Quibus tamē ego parum moueor. Nam quod in d. §. Sin autem reus de terribili scriptura dicitur, non de instrumētis (quod Iason cæteriq; arbitrati sūt) sed de sacrosanctis Dei Euangeliis intelligendum est. Ea enim Iudex penes se apud tribunal habere debet, vt Deo quasi præsente, maiore cum religione ac timore causas decidat. Id quod & in l. rem non nouam, C. de iudic. traditur, ubi hæc uerba extant: Et generaliter omnes omnino Iudices Romani Iuris disceptatores non aliter litiū primordium . . cipere, nisi prius ante Iudicialem sedē sacrosanctæ deponatur scripturæ, & hę permaneant

[illegible]apeant non ſolū in principio, ſed etiam in om nibus cognitionibus, vſq; ad ipſum terminum & diffinitiuæ ſententiæ recitationem. Sic enim attēdētes ad ſacroſanctas ſcripturas, & Dei præ ſentia cōſecrati, ex maiore pręſidio litē dirimēt. Hactenus uerba legis, quā legē gl. in d. §. ſin aūt reus citat. Nec ēt argumentū de teſtib. ad inſtru mēta ductū me mouet. Nā ut cōcedam teſtes & inſtrumēta in ꝓbando eandē uim habere, d. l. in exercēdis, Nō tamen inde ſequitur, vt in modo ꝓducēdi æquiparētur. Hæc enim diuerſa ſunt. A diuerſis autē argumentū duci nō poſſe uulgo notū eſt. Nam & in productione teſtiū multas ob cauſas præſentia aduerſarii requiritur: quæ cauſæ in inſtrumētis ceſſant. Nec magis etiā ſupradicta Iaſ. opinio ex d. c. chartę, adiuuatur. Nō enim illic charta ꝓ inſtrumēto, ſed ꝓ libello ac cipienda eſt, quod ſummariū illius textus oſtē dit. Nō negarim autem libellū pręſente uel cita to aduerſario producendū eſſe, Auth. offeratur. C. de litis cōteſt. Sed quid hoc ad inſtrumētorū productionē? Poſtremo non obſtat etiam tex. d. l. Iudices. Non enim illic de productione inſtrumentorum agitur, ſed de eo caſu, cum quis ſuſpectum inſtrumentum teſtibus corroborare nititur. Quo caſu mirum non eſt, partis aduerſæ citationem requiri: cum alias quoque in omnibus teſtium examinationibus citatio aduerſarii neceſſaria ſit, d. l. ſi quando, C. de te-

ſtibus. In hac tamen re non inepta uidetur distinctio, quam facit Bald. in d. l. iudices. nu. 14.

Meri & mixti Imperij definitiones ab Vlpiano in l. imperium. ff. de iuriſd. om. Iud. traditas, aliter accipiendas eſſe, quàm hactenus à Doct. acceptæ ſunt. Cap. II.

IMPERIVM (inquit Vlpianus, in l. imperium. ff. de iuriſdic. om. Iud.) aut merum aut mixtum eſt. Merum imperiũ eſt habere gladij poteſtatẽ animaduertendi in facinoroſos homines: Quod ẽt poteſtas appellatur. Mixtũ imperium eſt, cui etiá Iuriſdictio ineſt: quod in danda bonorum poſſesſione conſiſtit. Iuriſdictio eſt etiam Iudicis dandi licentia. Dubitatum eſt an Vlpianus his uerbis merum mixtũque imperium definire uoluerit? Et Accurſius Bart. cæteriq́ue penè omnes interpretes id negant. Nam ad ſubſtantiam cuiuſque definitionis requiritur, ut omnes partes uel ſpecies rei definitæ cõplectatur, l. 1. §. dolum. ff. de dolo. At in Vlpiani reſpõſo multæ ſpecies meri mixtiq́; imperii omiſſæ ſunt. Nam mero imperio ſolam gladii poteſtatem: Mixto uero, bonorũ poſſesſionum miſſionẽ tribuit: cum tamen aliæ quoq; plures meri mixtiq; ĩperii ſpecies ſint.

quas

quas illic Barolus seriatim enumerat. Ad hæc in qualibet definitione genus & differentia requiritur, ut Bar. in l. 1. ff. de test. & Dec. in l. omnis ff. de reg. iur. tradunt. At in Vlpiani responso, nullũ genus, nullaq; dr̃a nõnulli cerni põt. His argumẽtis Doctores inducti, arbitrati sũt, Vlpianum nõ definitiones, sed exẽpla dũtaxat meri mixtique imperii tradere uoluisse. Sed ab his alii dissentiũt. Cũ.n. Vlpianus uerbo EST usus sit (q̃ uox essentiã & q̃dditatẽ denotat) cõsequẽs esse arbitrantur, cũ nõ exẽpla meri mixtiq; imperii referre, sed definire potius uoluisse. Ego quidẽ non diffiteor, quin meri ac mixti imperii definitiones in Vlpi. responso cõtineãtur, Sed tñ has definitiones essentiales seu substantiales esse, minime concesserim. Id.n. argumentis supra adductis conuincitur: Vt ergo hanc difficultatẽ tollamus, sciendum est, apud Dialecticos definiendi speciẽ extare, quæ Græcis Typos appellatur, cum id quod definire uolumus, exemplis declaramus, ut Victorinus tradit. Cuius & Boetius in cõmẽtariis Topic. his uerbis meminit: Aliæ uero quæ exẽpli gratia ponuntur, ut cũ uolumus designare q̃d est substãtia: exẽpli gratia dicimus, homo. hæc uocatur Grecè τύπος: quæ idcirco, ut dictũ est, inter definitiones ponitur, qm̃ id qđ quolibet modo aliquid designat, eius quod designatur, etsi non propriè, tñ aliquo modo uidetur esse

defi[illegible]itio. Hęc ille. Et ad hanc quidem definiendi speciem, meri & mixti Imperij definitiones ab Vlpiano traditas referri debere arbitror. Quo admisso, nihil obstabunt argumenta supra in cō trariū adducta. Etsi. n. in his definitionibus non omnes species meri mixtiq; Imperij comprehensæ sunt, nō ideo tamē reijciendæ erunt. Nā & Boetius in definitione substantiæ, unicā duntaxat speciem, exempli loco, adduxit. Idemq; & I.C. in capitis pęnæ definitione fecit. Capitis, inquit, pęna est bestiis obiici, vel alias similes pęnes pati, uel animaduerti, l. respiciendū. §. fi. ff. de pœn. Et in l. in tantum. ff. de rer. diuis. Vniuersitatis sunt non singulorum, quæ in vniuersitatibus sunt, theatra, stadia, & his similia, & si qua alia communia sunt ciuitatum. Nec etiā obstat quod supra obiectū est, nullum genus nullamq; differentiā, in his Vlpiani definitionibus reperiri. Respōdeo, in substantialibus duntaxat definitionibus, genus & differentiā requiri: non aūt in his, quæ exēplorum adductione constat, ut ex Boetio liquet. Cæterum cùm in prædicto responso, iurisdictio definiatur, ut sit iudicis dandi licentia, d. l. Imperium: Videndum est quomodo hæc definitio defendi posit. Et ut omittā, quod alij in d. l. Imperiū. contra hanc definitionem obiiciunt: illud solum in medium adferam, quod Vigilius in §. preterea. qui est, §. 1. Instit. Quibus non est permi. fac. test. nu. 7. [illegible]

d.l.

d. l. Imperium corrupta esse arbitratur, & is pro IVDICIS DANDI, legendum IVRIS DICENDI. Sed ego antiquam, & vulgatam lectionem facilè mutandam non esse, censeo. Nam sicut Iurisconsultus merum, & mixtum Imperiuem, exmplis adductis definiuit, ut supra dictum est: ita censeri potest, eum iurisdictionem quoque exemplo adducto, definire uoluisse. Nam cùm Iurisconsultus in l. 1. ff. de iurisdic. omn. iudic. exempla iurisdictionis recenset, ita ait: Ius dicentis officium latissimum est, quoniam in possessionem mittere, tutores constituere, bonorum possessionem decernere, iudices litigantibus dare potest. Si ergo iudicem dare, exemplum est Iurisdictionis: dici potest, Iurisconsultum in d. l. Imperium. iurisdictionem hoc exemplo adducto, definire uoluisse: ut sit iurisdictio, iudicis dandi licentia. Supra autem dixi in hoc definiendi genere, satis esse, uel unum exemplum adducere, nec opus esse, ut omnia adducantur. Et hæc quidem in medium adferenda esse duxi: quãuis Alciatus lib. 2. paradoxorum c. 7. & 8. de meti, & mixti Imperij definitionibus, alia quædam adducat.

QVO-

ui nodo apud Vlpianum accipien lum sit ar-
to legato, nummos non contineri : & locus Cic. explicatus, qui Vlpiano aduersari videbatur.
CAP. III.

SI cui argentum omne legatum sit, negat Vlpianus in l. cum aurum. & in l. quintus. §. 1. ff. de auro, & argento leg. nummos legatos uideri: quoniam nemo facilè argenti numero nummos computet. Sed huic sententiæ Cic. in Topic. aduersatur, Qui, quoniam, inquit, argentum omne mulieri legatum est, nō potest ei pecunia, quæ numerata domi relicta est, non esse legata. Idemq; paulo post: Nam quid interest, inquit, cum hoc sumpseris pecuniam numeratam mulieri deberi, cui sit omne argentum legatum, utrum hoc modo concludas argumentum? Si pecunia signata argentū est, legata est mulieri. Est autem signata argentum, legata igitur. An illo modo? Si numerata pecunia non est legata, nō est numerata pecunia argentum. Est autem numerata pecunia argentum, legata igitur est. An illo modo? Non & legatum argentū est, & non est legata numerata pecunia: legatū autem argentum est, legata igitur numerata pecunia est. Sed quomodo hanc antinomiam dissoluemus? Ego Ciceronē ad uerbi significationem respexisse arbitror. Neque.n. dubium est, quin

quin argenti appellatione pecunia ſignata [illegible] vi ipſius uocabuli contineantur, ut apud Terent. in Phormi. Sed tranſi ſodes ad forum, atq; illud mihi argentum iube reſcribi Phormio. At Vlpianus ſecūdum mentem defuncti loquitur. Id quod, in d.l. quintus, §. 1. his uerbis indicat. Nō facilè enim (inquit) quiſquam argenti numero nummos computat. Eſt autem in iure frequentisſimum, ut in ultimis uoluntatibus aliud ſecundum uerba, aliud ſecundum mentem teſtatoris iudicemus, l. nō aliter. ff. de legat. 3. l. 3. §. conditio. ff. de adim. legat. l. publius. ff. de condi. & demon. l. 3. ubi Iaſ. C. de liber. præter.

Ius altius tollendi, vel non tollendi apud Iuſtinianū Imp. in §. æquè Inſt. ad act. declaratū, ac Docto. interpretationes confutatæ. CAP. IIII.

IN Iuſtinianeis inſtitutionibus ſic extat. Aeque ſi agat q̄s, ius ſibi eſſe fundo, uel ædibus utendi, fruendi, uel p̄ fundū uicini eundi, agēdi, uel ex fundo uicini aquā ducēdi: in rē actio eſt. Eiuſdem generis eſt actio de iure prædiorum urbanorū. Veluti ſi quis agat, ius ſibi eſſe altius ædes ſuas tollendi, proſpiciendive, ue proiiciendi aliquid, uel immittendi tignū in uicini ædes. Contra quoq; de uſufructu [illegible] de ſer[illegible]ibus p[illegible] [illegible]rū, i[illegible]uiorū urbanorum,

norum, inuicē proditæ sunt actiones. Vt si quis intendat ius nō esse aduersario utendi, fruendi, eundi, agēdi, aquamvè ducendi, itē altius tollēdi, prospiciendivè, immittendivè: istæ quoque actiones in rem sunt, sed negatiuæ. §. æque. Inst. de action. Quibus uerbis Iustinianus Imp. innuere uidetur, actionē, qua quis intendit ius sibi esse altius ædes suas tollēdi, cōfessoriæ actionis speciē esse: Ecōtra negatoriæ actionis speciē haberi eā, qua quis intēdit ius nō esse aduersario ędes suas tollendi. Atqui cōtrariū potius dicendū uideretur. Nā qui intēdit ius sibi esse altius ædes suas tollendi, pro libertate agere uidetur. Cuilibet enim liberum est, ad cœlum usque ædes suas eleuare, l. altius, C. de seruit. Pro libertate autem uendicanda negatoria cōpetit, l. 2. ff. si seruit. uend. E diuerso, qui intendit ius nō esse aduersario ædes suas tollendi, seruitutē uendicare intelligendus est, ut est tex. in l. & si forte. in prin. ff. si seruit. uend. Ad seruitutē aūt uendicandā confessoria datur, d. l. 2. Huic antinomiæ uariis modis respōdēt Doct. Inter quos Ioannes Faber non negat actionē altius nō tollēdi confessoriam, econtra actionem altius tollēdi negatoriam esse: Sed tamen casus reperiri ait, in quibus actio altius non tollendi negatoria, actio uero altius tollendi confessoria sit: ut in hoc casu. In plerisque ciuitatibus Italię statuta extant, quibus cauetur, ne ultra certu[illegible]

dum

dum ædes tollãtur, ut testatur gl. in l. qui luminibus [illegible] seru. urb. præd. & in l. 1. C. de ædif. priua. Idemq; & antiquitus apud Romanos ex Imp. Traiani cõstitutione obseruatũ, author est Sex. Aurelius Victor in vita Traiani. Nam cum plurimi terræ motus altiora ædificia prosternerent, edixit Traianus, ne ulla domus ultra sexaginta pedes tolleretur. Si iam in ciuitate aliqua, ubi eiusmodi statuta vigent, pactus sim à uicino, ut mihi hãc seruitutẽ altius nõ tollẽdi, à statuto impositã, remittat, meq; altius tollere sinat: Hoc casu ædes uicini incipiunt ædibus meis seruire. Cogitur enim vicinus hãc seruitutẽ pati ut ego altius tollã. Si ergo uicinus tollere me impediat, potero agere cõfessoria, per quã actionẽ aio mihi ius esse altius tollẽdi. Pro uẽdicãda enim seruitute cõfessoria cõpetit, d. l. 2. Idemq; ecõtra in actione negatoria. Etsi uero hic Ioannis Fabri intellectus plurimũ coloris habeat: Iasoni tñ non probatur. Præsupponit. n. Faber cũ qui stipulatus sit, ut aduersus statutum altius sibi tollere liceat, seruitutem à uicino acquirere: Quod nequaquam concedendũ esse Iason autumat, quoniã libertas potius ex tali stipulatione sibi acquiritur. Nam cum liberũ cuilibet sit ad cęlum usq; ædificare, d. l. altius. dubium nõ est, quin ex supradicto statuto seruitus ædibus imposita sit. Quod si iã uicinus hanc seru[illegible]te per [illegible] remi[illegible]at, incipiũt

ædes

æd[illegible]s meæ priſtinā libertatē recuperare: eam ſi impediat uicinus, negatoria actione conueniēdus eſt: ſicut in caſu contrario confeſſoria locū habet. Sed huic obiectioni Iaſonis reſpondet Zaſ. in ſingularibus intellectibus: negandū quidē non eſſe, quin ex remisſione talis ſeruitutis ædes meæ liberæ fiāt; ſed tñ hāc libertatē nō naturalē, ſed impoſititiā potius appellandā, quæ ex correlatione ſeruitus dominās dicēda eſſet. Itaq; cōcludit, Ioannē Fabrū recte docuiſſe, ꝓ tali ſeruitute dominante confeſſoriā dari: ſicut & pro aliis omnibus ſeruitutibus cōfeſſoria cōpetit, d. l. 2. Præter Zaſium, Ludouicus quoque Gomeſius in d. §. æque, ſupraſcriptam Iaſonis obiectionē alio fundamento diluit. Etſi. n. non neget, quin pactum altius tollendi hoc in caſu naturalem libertatē ędibus meis tribuat: tñ pro libertate uendicanda confeſſoriam actionem qñdoq; dari ait. Id quod in iure patronatus cernere eſt. Nā id cōfeſſoria actione uendicamus, ut Iaſ. in l. ſi prius. ff. de oper. no. nunc. tradit: cū tamen ius patronatus nihil aliud ſit, quā pręſentandi libertas. Et his quidē Vdalrici Zaſii & Ludouici Gom. rñſionibus, Faber ab impetitionibus Iaſonis defendi poſſet. Sed neutra rñſio mihi placet. Nam qđ Zaſius ait, ex ſeruitute altius non tollendi pacto remiſſa, libertatem nullā ori[illegible] ii: m[illegible]feſte pugnat contra text. in l. ſi ædes. in prin. ff. ſi [illegible] [illegible]

meæ

meæ seruiant ædibus Lucij Titij,& ædibus Publij Mæuij,ne altius mihi ædificare liceat,& a Titio precario petierim, ut altius tollerem, atque ita per constitutum tempus ædificatas habuero, libertatem aduersus P.Mæuium usucapiam. Nō enim vna seruitus Titio & Mæuio debetur, sed duæ:Argumentum rei præbet, quod si alter ex his seruitutem mihi remisisset,ab eo solo liberarer &c.Nec me mouet,quòd Zasius de seruitute dominante adfert:id enim nullo iure probatur. Pariter Gomesij solutio nihil propugnat Ioannis Fabri sententiam.Neque enim vllo iure probari potest,pro seruitute uendicanda negatoriam:aut pro libertate uendicanda confessoriam dari: Sed omnia iura cōtrarium docent, d.l.2.Et quamuis pro iure patronatus confessoria competat:non tamen inde sequitur confessoriam actionem in uendicatione libertatis locum habere. Nam ius patronatus non libertatis species est (ut Gomesius arbitratur) sed seruitutis potius, Quod Abb. in c.quoniam, nume.9. per glo.in cap.piæ mentis.16.q.7.tradit.Ex his igitur apparet intellectum Ioannis Fabri textui d.§.æque,nequaquam conuenire. Qui & alijs argumentis confutari potest. Nam in eo statuta Italiæ præsupponuntur: de quibus Iustinianus Imp. in d.§.æque.sentire non potuit, ipse qui multis sæculis ante statuta Italiæ promulgata uita defunctus est. Nec etiam in dubio præ-

summendum est, eum secundum statuta locutum: cum in obscuris iure potius communi, quam iure speciali, quilibet uti præsumatur, l. eius militis. §. militia missus. ff. de test. milit. Nam & legislatores ad consuetudines respicere non solent, ut est tex. in c. 1. de consti. in 6. Nec putandum est, Iustinianum ad Traiani Imperatoris constitutionem respexisse. Ea enim constitutio, ætate Iustiniani amplius usu non fuit, ut ex l. altius C. de seruit. satis apparet. Vbi permittitur cuilibet ad cœlum usque ædificare. Alium quidem intellectum Iason in d. §. æque, post Dynum adfert, ut ædes suas, pro ædibus uicini in d. §. æque, accipiamus. Et ne cui hæc interpretatio noua aut aliena uideatur, multa iura adducit, in quibus suum dicitur, quod seruitutem alicui debet. Sed hunc quoque intellectum Gomesius confutat. Et præter ea quæ ipse adducit, est tex. expressus in l. hæc autem iura. ff. de serui. urb. præd. in quo tex. ius altius ædes suas tollendi, nõ ad uicini ædes, sed ad proprias actoris ædes refertur. Similis quoque text. est in §. prędiorum, Institut. de seruitu. Quamobrem Ludouicus Gomesi. in dicto. §. æque, alium adducit intellectum. Et quidem non negat, quin actio altius non tollendi confessoria, actio uero altius tollendi [illegible]oria sit. Quod autem Iustinianus Imper. in [illegible] inter exempla actionis confessoriæ, actionem altius tollendi, inter negatoriæ

gatorię

gatoriæ autem actionis exempla, altius non tollendi recenset. id nihil mouet, cum in iure non infrequens sit. ut exempla in alieno loco ponantur. Sed hunc intellectum ego nō sequor. Non enim Iustinianus Impe. exempla duntaxat recēset, verum etiam expressim subiungit, actionem altius nō tollēdi negatiuam esse. Ait enim, istæ quoque actiones in rem sunt, sed negatiuæ. Confutatis ergo omnibus intellectibus, quid ipse sentiam, in medium adferam. Et quidem memini quendam ex præceptoribus meis nouo sensu Iustiniani locum declarasse. Non negabat ille quin actio altius tollendi negatoria, actio uero altius nō tollendi confessoria sit. Quod autē Doctores obijciunt, Iustinianum Imp. actionem altius tollendi inter confessorias, actionem uero altius non tollendi inter negatorias actiones enumerare, id non ita esse aiebat. Nam si quis uerba Iustiniani Imp. recte consideret, apparet eum non hoc agere, ut actiones confessorias a negatorijs distinguat: Sed sine vllo discrimine cōfessoriæ negatoriæque actionis, primum affirmatiua, deinde negatiua utriusque actionis exempla recensere. Ait enim, istę quoque actiones in rem sunt, sed negatiuæ. Quod si negatoriæ actionis exempla a confessoriis distinguere uoluisset, ea nō negatiua, sed negatoria (id enim proprium huius actionis nomen est. l. [illegible] Si ser [illegible]) appellasset.

Ius aquæ ducendæ quomodo personale sit, duo contrarij textus conciliati, Fabri Gomesijque intellectus reiecti. CAP. V.

QVæsitum est, an ius aquæ ducendæ personale sit, an uero reale? In qua re iura mirū in modum inter se pugnāt. Nam in §. æque Inst. de action. traditur hanc seruitutem realem esse. At in l. Lucius ff. de seruit. inter personales seruitutes refertur. Hanc contrarietatem Ioannes Faber in d. §. æque, & in §. ex conditionali. Inst. de uerb. oblig. ad hunc modum soluit. Regulariter quidē ius aquæ ducendæ reale esse, d. §. æque. Sed in d. l. Lucius. ideo personale dici, quia in casu illius legis aqua non ædibus, sed personæ promissa erat: neque enim ædes irrigatione indigere solent. Sed hæc solutio Iasoni in d. §. æque. non placet, quoniam ut plurimum ædes ad extergendas cloacas aquæ ductibus opus habent. Ipse igitur alio intellectu dictam l. Lucius declarat. Sed eum quoque intellectum Gom. in d. §. æque, multis argumentis confutat: adeo ut superuacuum sit eum in præsentia pluribus confutare. Itaque Gomesius alium intellectū in medium adfert: Aitque [illegible] aquæ ducendæ partim [illegible]le, partim personale esse: ut meritò in d. §. æque. inter reales.

les in dicta autem l. Lucius. inter personales ser uitutes referatur. Sed ego in hac re Gomesio minime assentio. Si enim ius aquæ ducendæ partim reale, partim personale esset: utique Iustinianus Imp. non inter personales, sed inter mixtas actiones (de quibus in §. quædam. eod. titul. Inst. de actio. agitur) de eo iure tractaturus fuisset. Ego igitur hanc difficultatem aliter dissoluendam esse arbitror, & dicamus ius aquæ ducendæ regulariter reale esse, d. §. æque. Quod autem in dicta l. Lucius. pro personali habetur: inde est, quia in casu illius legis non ius seruitutis, sed usus aquæ ducendæ concessus erat. Idque Iurisconsf. satis ostendit his uerbis, Vsum aquæ &c. & rursus, Ad hæredes Seii quasi usuarii &c. Notum autem est usum personalem esse, ac cum persona extingui. §. 1. Instit. de usufru. & habita. Non me præterit Alciatum lib. 2. dispunc. capitul. 7. aliter quoque declarasse text. in dicta l. Lucius.

Ciceronis locus libro 3. Officiorum emendatur, ubi hactenus, conuertere hæreditatem, pro cernere, lectum est. CAP. VI.

MArci Tulii Ciceronis libro 3. officiorum uerba hæc sunt: Videsne igitur hoc prouerbio, neq; Gygi illi posse ueniam dari, neque huic, quem paulò ante fingebant digitorum percussione hæreditates omnium posse conuertere. Sic enim vulgo is locus habet. Ego uero cernere legendum esse arbitror. Est enim cernere, authore Festo, hæreditatem adire. Vnde, & Cretio in Imperatoriis constitutionibus dicta est. l. cretionum C. de iure delib. Sic enim Alc. lib. 3. dispunct. c. 7. & Vigl. in §. fi. Inst. de hæred. qual. & diff. dictam l. cretionum. interpretantur.

De legati definitione: simul que explicatus §. legatum, Inst. de legat. CAP. VII.

LEgatum ita definitur in §. legatum, Instit. de legat. ut sit donatio quædam a defuncto relicta ab hærede præstanda. Verum huic definitioni illud potissimum obst[illegible]legata non semper ab hærede præstari solere.

Etenim

Etenim testator legatum hoc modo relinquere potest, ut legatarius id propria authoritate capiat, l. Titia cum testamento, §.1. ubi gl. ff. de leg. 2. Bar. in l. 3. in 2. q. prin. C. de pignor. Iason in l. non est dubium. C de legat. Sed & testator ipse antequam è uiuis excedat, legata præstare legatarijs potest, l. Lucius. ff. de lega. 2. ut satis appareat legata ab hęredibus nõ semper pstari. Quod in legato liberationis maxime euenit. Id. n. ab hærede minime proficiscitur. l. 1. ff. de lib. le. Merito igitur in l. legatum. ff. de leg. 2. hæc uerba, Ab hærede præstanda, Iurisconsultus omisit. ac satis habuit legatum sic definire: Legatum est donatio in testamento relicta. Quod autem in dicto §. legatum. hæ dictiones definitioni adiectæ sunt: librariorum incuria factum esse arbitror. Nam uetustiora exemplaria illas non habent. Et fortassis aliquis studiosus ex commentarijs Azonis in summa. C. de legatis, ea uerba interpretationis causa in margine adscripsit, quæ imperitus aliquis amanuensis in contextum dicti §. legatum inseruit. Idem & in l. Gallus §. ille casus. ff. de libe. & posthu. & in l. Si quis in graui. ff. ad Sylla. usu venisse Alcia. lib. 4. de uerb. signifi. censuit.

Explicatus §.fin.inst.de succeß.quæ fieb.per bono. uend.Et de S.C.Claudiano. CAP. VIII.

COrnelius Tacitus lib.12. annaliũ author est, Fausto Sylla & Siluio Coss.Senatusconsultum factum esse de mulieribus, quæ seruis coniungerentur.Id Senatusconsultũ in iure nostro Claudianum appellatur a Claudio,ut arbitror,Imperatore,qui tum temporis imperium tenebat.Cõtinebantur autem eo S.C.duo potissimum capita,Primum,ut mulier,quæ se alieno seruo coniunxisset,libertatem amitteret, & cum libertate substantiam.Idque Iusti.Imp.in §.fi.Inst. de success.quæ fieb.per bon.uend.tradit.Quod tamen ex Cornelio Tacito restringendum est, ut tum demum locum habeat,si ignorante domino sese seruo coniunxerit:Cæterum si sciente domino coniungatur,cessat Senatusconsulti pœna.Alterum caput erat, ut liberi ex tali matrimonio seu cõtubernio nati, neque liberi, neque serui, sed liberti essent. Quod etsi in iure nostro non extet:Cornelius tamen Tacitus eius rei uberrimus testis est,his uerbis,Inter quæ refertur ad patres de pęna fœminarũ,q̃ seruis coniungerentur,statuiturque ut ignaro domino ad id prolapsa in seruitutẽ sui consensisset,& qui nati essent pro libertis haberentur.Hæc ille.Sane hoc S.C.

oppie

hodie in usu amplius non est, ut in l. 1. C. de S. C. Claud. & in d. §. ii. cerni potest.

An necesse sit filijs legitimam iure institutionis relinquere, & de intellectu §. aliud quoque capitulum, & §. hæc autem disposuimus, in authen. ut cum de appell. cognos. & §. 1. in auth. de triente, & semisse. CAP. IX.

IN §. aliud quoque capitulum. in authen. ut cum de appellat. cognosc. hæc cõstitutio extat. Sancimus igitur non licere penitus patri uel matri, auo uel auiæ proauo, uel pro proauiæ, suum filiũ, uel filiã uel cæteros liberos pterire, aut exhæredes in suo facere testamento, nec si per quãlibet donationẽ, uel legatũ, uel fideicõmissum, uel aliũ quẽcũque modũ eis dederit legibus definitã portionẽ: nisi forsitã probabunt ingrati, & cet. Cæterum quod in hac cõstitutione dr̃ legitimã liberis solo ĩstitutionis titulo, relinqui debere: id in d. §. hæc autem disposuimus eo. tit. his uerbis, quæ sequũntur, declaratur. Hæc autem disposuimus, ut & parentes, & filios à testamentorum iniuria, liberos reddamus. Cæterum si qui hæredes fuerint nominati, etiam si certis rebus iussi fuerint esse contenti, hoc casu testamentum quidem nullatenus solui præcipimus: quicquid autem

aut...n minus eis legitima portione relictum est hoc secundum nostras alias leges, ab hæredibus impleri. Sola enim est nostræ Serenitatis intētio à parentibus, & liberis iniuriam præteritionis, & exhæredationis auferri. Ex his uerbis apparet parentes necesse habere filijs legitimam iure institutionis relinquere. Ita tamen ut non teneantur, in quota hæreditatis, ipsas instituere, sed satis esse, si pro quantitate legitimę in re certa, ipsos hæredes instituant. Sed contrarium uidetur constitutum in §.1.in auth.de triēte,& semisse. nempe legitimam, non solum iure institutionis, sed etiam iure legati, & fideicōmissi filijs relinqui posse: Verba autem d.§.1.hæc sunt: Hæc nos mouerunt corrigere legem, & non eam despicere: semper erubescentes, talique modo determinare causam, ut si quidem unius, est filij pater, aut mater, aut duorum, uel trium, uel quatuor non triuncium eis relinqui solum, sed tertiam propriæ substantiæ partem, hoc est, uncias quatuor: & hāc esse definitam mensurā usque ad prædictum numerum. Si uero ultra quatuor habuerit filios, mediam eis totius substantiæ relinqui partem, ut sexuncium sit omnino, quod debetur singulis: ex æquo quadriuntium, uel sexūcium diuidendo & hoc non sub iniusta circunstantia rerum (forsitan enim ob hoc etiam alij iniustitiā patiuntur: alijs quidem meliora, alijs uero deteriora) seu quod contigerit unumquem-

... aequum esse in qualitate & quantitate, siue quis, illud institutionis modo, siue per legati, idem est dicere, & si per fideicō missi relinquat occasionem: licebit enim ei reliquum octuntium forte, aut sexuntium habere, & largiri, sicut uoluerit filijs ipsis, aut quilibet extraneorum. Harum constitutionū antinomiā gl. in auth. nouissimo (q̄ auth. transumpta est ex d. §. 1.) C. de inoffi. test. sic diluit, ut lex in d. §. aliud quoque capitulum, locū habeat in testamento solenni: textus autem in d. §. 1. in testamento minus solenni: ita quidem, ut in testamento solenni necesse sit liberis legitima iure institutionis relinqui: in testamento autem minus solenni satis sit, si uel per legatum, uel per fideicommissum, uel alio quocunque modo legitima relinquatur. Et hanc opinionem sequitur Ias. in d. auth. nouissima. ubi illam quatuor argumentis defendit. Sed alij Doct. communiori calculo di[illegible]nt, dictum §. 1. per dictum §. aliud quoque capitulum. hodie correctum esse: adeo ut non obstante d. §. 1. hodie legitima filijs iure institutio nis relinqui debeat. Sed neutra istarum opinionum mihi probatur. Nam quod gl. & Ias. in d. auth. nouissima dicunt, in testamento minus solenni, liberis citra titulum institutionis legitimā relinqui posse, obstat tex. in §. nos igitur [illegible] [illegible] parentes etiam in imperfectis testamentis (sic enim appel

lantur

ſantur teſtamenta minus ſolennia inter liberos condita, l. hac conſultisſima §. ex imperfecto, C. de inoffic. teſt. Vbi gl. & Bar.) liberos hæredes inſtituant. Verba autem d. §. nos igitur, hęc ſunt, Si quis literas ſciens, inter ſuos filios uoluerit fa cere diſpoſitionem, primum quidē eius ſubſcriptione tempus declaret, deinde quoque filiorū nomina propria manu ad hoc uncias, in quibus ſcripſit eos hæredes, non ſignis numerorum ſignificanda, ſed per totas literas declarandas: ut undique clare & indubitanter conſiſtant. Si uero etiam rerum uoluerit facere diuiſionem, aut in quibuſdā rebus certis, aut omnes, aut quaſdam inſtitutiones ſtatuere, & harum inſcribat ſignificationes: ut eius literis omnia declarata nullā ulterius contentionem filiis relinquat, & cęt. Ex hac quidem conſtitutione, bis apparet inſtitutionem in teſtamento minus ſolenni, hoc eſt imperfecto, inter liberos condito inſtitutionem re quiri. Primo his uerbis, Quibus ſcripſit eos hæredes. Deinde ſequentibus uerbis: inſtitutiones ſtatuere. Merito igitur gloſſæ & Iaſ. opinio reci pi non poteſt, ut in teſtamento minus ſolenni, filiis citra inſtitutionem legitima relinqui poſſit ſed nec cæterorū Doctorū opinio recipi po teſt, ut dictus §. 1. per d. §. aliud quoque capitulū correctus ſit. Nā in d. §. aliud quoque capitulum nullius correctionis mentio ſit, ſed additionis duntaxat. Dicit enim tex. aliud quoque capitulum

tulum præsenti legi addendum esse: non autem dicit, corrigendum. Nec uerisimile est Iustinianum Imp. in eodem authẽticorum libro, constitutiones, se ipsas corrigentes inserere uoluisse. cum nemo præsumatur se se incontinenti corrigere. Imo lex in d. §. 1. expressim dicit legitimam filiis sub triente, uel semisse relinquendam: ut appareat iure institutionis id fieri debere. Nã quota hæreditatis institutionem denotat, §. hæreditas. Inst. de hæred. instit. Ego igitur putarim totam hanc controuersiam sic definiendam esse, ut constituamus regulam: Non satis esse, si testator liberis legitimam, iure legati, uel fideicommissi uel alio simili modo relinquat: Sed opus esse, ut liberos in legitima instituat. Istud probatur in d. §. aliud quoque capitulum, & in d. §. nos igitur. in auth. de testam. imperfec. & in d. §. 1. de triente & semisse, ut supra induxi. Hæc regula limitatur, ut parentes non teneantur liberos in tota quota hæreditatis instituere, sed satis esse, si pro quantitate legitimæ, in re certa, ipsos hæredes instituant. Et hoc modo procedit tex. in d. §. hæc autem disposuimus. Porro eadem regula limitatur etiam, ut quamuis parentes teneãtur liberis legitimam iure institutionis relinquere d. §. aliud quoq; capitulum, & d. §. nos igitur, & d. §. 1. Attamen permittitur parentibus, legitimam liberis non totam in quota relinquant, sed partem illius, iure legati, & fideicommissi, il-

lis relinquere possint. Et hoc forte est, quod in d.§.1.in auth.de triente,& [illegible] trientem,& semissem, hoc est, legitimam iure legati, & fideicommissi liberis relinqui posse. Vt intelligamus in d.§.1.patrem liberos non in tota quota hæreditatis, sed in parte duntaxat legitimæ instituisse. (Quod quidem facere potest, iuxta dictum §.hæc autem disposuimus.) eundemque patrem certas res liberis iure legati, uel fideicommissi reliquisse. Hoc casu res legatæ, & fideicommissæ, liberis non minus in legitimam imputabuntur, quàm pars legitimæ, iure institutionis illis relicta. Idque ratione non caret; cum etiam antiquo iure, legata,& fideicommissa, in supplementum legitimæ liberis imputari solita sint, l.omnimodo.in prin.l.scimus.in prin. C.de inoffi. test. Hæc in medium adferenda esse duxi; in quibus tamen pro certo nihil affirmo. Vix enim negari potest, quin textus dicti §. aliud quoque capitulum.& d.§.1.aperte inter se pugnent. Id si concedatur, necesse erit alterũ textum ab altero corrigi. Facilius autem concederẽ dictum §. aliud quoque capitulum. per dictum §.1.quàm dictum §.1.per d.§.aliud quoque capitulũ.corrigi. Nam tex.in d.§.1. expressim correctionis mentionem facit, ibi hæc nos mouerunt corrigere legem, Quod nõ est in d.§. aliud quoque capitulum. Illic enim nulla correctionis fit mentio, sed [illegible]

que

quę capitulũ præsenti legi addendũ esse perspe-
ximus. Hancque sententiam si sequamur, conue
niet iuri ciuili cum iure canonico. Nam secun-
dum canones legitima quocunque titulo relin-
qui potest, ut communi opinione receptum esse
Alex. in l. inter cętera. ff. de liber. & posth. refert.

Parentum appellationem ultra tritauum extendi. simul declarata l. Iurisconsultus. §. parentes. ff. de grad. affin. CAP. X.

PAuli Iureconsulti in l. Iureconsultus §. parentes, ff. de grad. affin. hæc uerba extant. Parẽtes usque ad tritauum apud Romanos proprio uocabulo nominantur. Vlteriores, qui non habent speciale nomen, maiores appellantur. Item liberi usque ad trinepotem. Vltra hos posteriores uocantur. Hoc respõsum Doctores nostri sic interpretantur, quasi parentes ultra tritauum impropriè parentum appellatione contineantur. Sed huic interpretationi obstat, quòd in l. appellatione. ff. de uerb. signif. traditur, appellatione parentis omnes superiores contineri: ut satis appareat, etiam eos, qui supra tritauos sunt, propriè parentes dici. Quod & Laurentius Valla aduers[illegible] lum Iure[illegible] probat. Respõdet Andreas Alc. in d. l. appellatione, & lib. 4. de uerb. significatione,

catione, Pauli ſententiã iuxta ſermonis proprie tatem, contrariam autem opinionem ex generalitate uerborum procedere. Sed hæc ſolutio dif ficultatem non tollit. Nam ſi ex ſermonis gene ralitate parentes ultra tritauum dicuntur (quod Alc. ait) non uideo, cur nõ proprie id fiat. quod enim generaliter dicitur, proprie dici cenſendum eſt, ut ipſemet Alc. lib. 1. de uerborum ſignificatione. in princ. ex ſententia Bald. l. 2. C de iur. aur. annulor. docet. Ego aliquando arbitratus ſum Iureconſultum in d. l. appellatione. abu ſiue ſeu improprie loqui: Paulum autem in d. l. Iureconſultus. §. parentes, de proprietate ſermo nis agere. Sed ne hoc quidem placet. Etenim Iu reconſ. in d. l. appellatione. ait parentum appellatione omnes ſuperiores contineri: Vocabulũ autem contineri, proprietatem uerbi denotat. Bartol. in l. liberorum, nume. 10. ff. de uerbo. ſignif. Quomodo igitur hãc antinomiam diſſol uemus? Et ſane quidam ex præceptoribus meis in Patauino Gymnaſio arbitrabatur Paulũ in d. l. Iureconſultus §. parentes. non de ſignificatione uocabuli parentem agere, ſed longe aliud ſignificare. Nam, cum ait, parentes uſque ad tritauum apud Romanos proprio uocabulo nominari, ulteriores uero ſpeciale nomen non habere; que [illegible] intelligendum eſſe putabat, Latino ſermone patrem, auum, proauum, abauum, atauũ, & tritauum dumtaxat propriis id eſt, ſpecialibus

bus uocabulis nominari: eos autem qui ulterio ri gradu sunt, nomen speciale nomen habere, & ideo generali maiorum uocabulo nominari. Quo intellectu admisso, liquido apparet, Paulũ in dicta l. Iureconsultus, §. parentes non negare quin parentum appellatione hi, qui supra tritauos sunt, proprie comprehendantur, sed hoc solum dicere, ipsos specialia nomina non habere. Et hinc merito Pomponius in l. quique. ff. de in ius uoc. ab Vlpiano reprehenditur, quod parentis uocabulum ultra tritauum extendi negaret: cum Cassius parentes in infinitum dici censuerit. Sic quoq; intelligi debere arbitror, quod in d. l. Iureconsultus. §. parentes. dicitur, liberos usque ad trinepotes propriis uocabulis nominari. Neque enim aliud illic Iurisconſ. uelle uidetur, quam quod apud Latinos nulla specialia uocabula eorum, qui ultra trinepotes sunt, extant. Ac nisi hæc interpretatio reciperetur, manifeste repugnaret l. liberorum. ff. de uerbo. signifi. ... Sed etsi hac lege, §. liberos, ff. de in ius uocando. Hanc interpretationem, etsi aliquot annis pro noua habuerim: nam tamẽ postea apud Iasonem in l. Gallus. §. uidendum. ff. de libe. & posthu. reperi, quamuis mentem Iasonis hactenus, pauci forte hoc modo perceperint.

Stipulationem iuris gentium esse: & quomodo in §. de constituta. Inst. de action. intelligendum sit, Stipulationem iure ciuili obligare. CAP. XI.

Communis est Doctorum opinio in §. de constituta. Inst. de actio. in §. omnis. de uerb. oblig. in l. ex hoc iure ff. de iust. & iure, & in Rub. ff. de uerb. obliga. stipulationem origine iuris ciuilis esse. Nam cum in dict. §. de constituta. dicatur, eum qui stipulatur iure ciuili obligari: consequens esse aiunt, ut stipulatio iuris ciuilis sit. Sūt tamen aliqui ex Veteribus, qui stipulationē non iuris ciuilis, sed iuris gentium esse arbitrantur. Quorum sententia etsi communi calculo Doctorum reiecta est: mihi tamen non parum probatur. Constat enim acceptilationem iuris gentiū esse, l. an inutilis §. fi. ff. de acceptilat. Quæ cum stipulationem tollat, l. 1. ff. de acceptilat. consequens est, ut stipulatio eiusdem quoque iuris sit, arg. l. nihil. tam naturale. ff. de reg. iur. Huc etiā accedit quod stipulatio facti est, ut Alci. libro 1. Parad. capite ult. tradit. Quæ autem facti sunt, iuris naturalis, vel gentium habentur, l. nec seruus. Vbi gl. ff. de pecul. Alc. in l. quinque pedum. C. fin. regun. Suprascriptis argumentis & illud accedit, quod ex stipulatione naturalis obligatio oritur, gl. & Doct. in d. l. 1. §. penul. Quod fieri non

posset,

posset, nisi stipulatio iuris naturalis, seu gētium [illegible] esset. Nec me mouet, quod in d. §. de constituta. dicitur, ciuilē obligationem ex stipulatione oriri. Nam omnes iuris gentium contractus ciuiliter obligant, quod Bar. in l. Si unus. § pactus nume. 10. ff. de pact. tradit. Idq́ue & Cicero libr. 3. Officiorum subindicare uidetur: Quod enim, inquit, ciuile, non idem continuo gētium, quod autem gentium, idem ciuile esse debet. Quamuis ergo stipulatio iure ciuili obliget: nihil tamen impedit, quo minus iuris gentium sit.

Restitutionem in integrum aduersus ius commune introductam esse: contra recentiorum opinionē. CAP. XII.

RECeptissima est sententia, remediū restitutionis in integrum, aduersus ius commune a Prætore introductum esse, gl. in l. 1. §. per hanc. ff. de rei uend. Abb. in c. ex parte. 2. de rescript. Ias. in l. in prouinciali. §. 1. colum. fin. ff. de oper. no. nun. Verum hæc sententia Vdalrico Zas. in singularibus intellectibus non probatur. Cum enim ex æquitate restitutio detur, l. 1. ff. de minor. l. diuus. ff. de integr. rest. negat Zasius se satis intelligere, quomodo ea aduersus ius commune reperta siti [illegible] quippe cum ius, ars boni, & æqui dicatur, l. 1. in

princ.ff.de iust.& iur. Ad hec in l.1.ff.ex quibus caus.maior.traditur restitutione in integrum iustissimam esse. Sed ego à communi sententia non facile discedendum esse arbitror. Neque enim restitutio in integrum secundum ius competere potest, cum constet eam locum non habere, quoties iuris communis remedium aliquod superest, l.in causæ.2.ff.de minor. l. in prouinciali.ff.de oper.no.nunc. Nec me mouet, quòd restitutio æquitati nititur, d.l.1.d.l.diuus. Nam fieri potest, ut remedium aliquod æquum sit, & tamen iuri communi repugnet.l.placuit. C. de iudic.l.non dubium, C.de legibus. Sic uidèmus exceptiones ex æquitate competere, l.qui æquitate.ff.de doli excep. Inst.de except.in princ.Barto.in l.1.ff.de uacat.& excus.mun. quæ tamen iuri communi aduersantur, ut Iustinianus Imper. Inst.de except.in princ. tradit. Sæpe enim inquit, accidit, ut licet ipsa persecutio, qua auctor experitur, iusta sit: tamen iniqua sit aduersus eũ, cum quo agitur. Verbi gratia, Si metu coactus, aut dolo inductus, aut errore lapsus, Titio promisisti, quod non debueras promittere, palam est iure ciuili te obligatum esse, & actio, qua intenditur dare te oportere, efficax est, sed iniquum est te condemnari: ideoque datur tibi exceptio. Quod metus causa, aut doli mali, aut in factum, composita ad impugnandam actionem. Hactenus Iustinianus. Nec magis mouet, quod

restitutio

restitutio in integrum iustissima esse dicitur, d. l. 1. Hoc enim respectu iuris prætorij intelligendum est. Nam prætoria quoque remedia iusta sunt, l. iuste possidet. ff. de acquir. poss. Sed non inde sequitur restitutionem iure communi iustam esse.

Quam ob causam Vlpianus in l. obseruare. §. proficisci. ff. de offic. Procons. censuerit, melius esse Proconsulem sine uxore proficisci. CAP. XIII.

APud Vlpianum in l. obseruare, §. proficisci. ff. de offic. Proconſ. hæc uerba extant: Proficiſci autem Proconſulem melius quidem eſt ſine uxore, Sed & cum uxore poteſt: dummodo ſciat Senatum, Cotta & Meſſala Conſulibus, cēſuiſſe: futurum, ut, ſi quid uxores eorum, qui ad officia proficiſcuntur, deliquerint, ab ipſis ratio & uindicta exigatur. Dubitatum eſt, quam ob cauſam Iureconſ. cenſuerit, melius eſſe Proconſulem ſine uxore proficiſci: Et Doctores quidē noſtri, nullam cauſam, quod ego ſciam, adferunt. Verū ea res ex Cornel. Tacit. libro 3. Annalium, explicari poteſt. quod Iuriſconſ. quidam ad me perſcripſit. Verba autem Cornelij hæc ſunt [illegible] ſequuntur. Inter quæ Seuerus Cæcina cenſuit, ne quem magiſtratum, cui prouincia obueniſſet,

uxor comitaretur: multum ante repetito, cõcordem ſibi coniugem, & ſex partus enixam: ſeque quæ in publicum ſtatueret, domi ſeruaſſe, cohibita intra Italiam, quanquam ipſe pluras per prouincias quadraginta ſtipendia expleuiſſet. Haud enim fruſtra placitum olim, ne fœminæ in ſocios, aut gentes externas traherentur, ineſſe mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanũ agmen ad ſimilitudinem barbari inceſſus conuertant: non imbecillem tantum, & imparem laboribus ſexum, ſed ſi licentia adſit, ſæuum, ambitioſum, poteſtatis auidũ, incedere inter milites, habere ad manus centuriones: præſediſſe nuper fœminam exercitio cohortium, decurſu legionum, cogitarent ipſi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus obiectari: his ſtatim adhæreſcere deterrimum quemque prouincialium: ab his negotia ſuſcipi, trãſigi, duorum egreſſus coli, duo eſſe prætoria, peruicacibus magis & potentibus mulierum iuſſis, quæ Oppijs quondam, alijſque legibus conſtrictæ, nunc uinclis exolutis, domos, fora, iam & exercitus ingerent. Paucorum hæc adſenſu audita plures obturbabant, neque relatum de negocio, neque Cæcinnam dignum tantæ rei cenſorem. Mox Valerius Meſſalinus cui parens Meſſala, ineratque imago paternæ facundiæ, reſpondit, Multa duritate ueterum melius & lætius mutata, neque enim, ut olim, obſi-

deri

deri vrbem bellis, aut prouincias hostiles esse, & pauca [illegible] necessitatibus concedi, quæ ne coniugum quidem penates, adeo socios non onerent: cætera promiscua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum: bella plane accinctis obeunda, sed reuertentibus post laborē quod honestius, quam uxorium leuamentum? At quasdam in ambitionem, aut auaritiam prolapsas. Quid ipsorum Magistratuum nonne plerosque varijs libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in prouinciam mitti corruptos sæpe prauitatibus uxorum maritos: num ergo omnes cœlibes integros? placuisse quondam Oppias leges, sic temporibus Reip. postulantibus: remissum aliquid postea, & mitigatum, quia expedierit, frustra nostrā ignauiam alia ad uocabula transferri: nam uiri in eo culpam, si fœmina modum excedat. Porro ob unius, aut alterius imbecillum animum, male eripi maritis consortia rerum secundarum aduersarumque simul [illegible] sexum natura inualidum deseri, & exponi suo luxu, cupidinibus alienis vix præsenti custodia manere illæsa coniugia: quid fore, si per plures annos in modum dissidij oblitterentur? Sic obuiam irent ijs, quæ alibi peccarentur: ut flagitiorum urbis meminissent. Addidit pauca Drusus de matrimonio suo, nam principibus adeunda sæpius longinqua imperij. Quoties [illegible] gustum in Occidentem, atque Orientem meauisse.

uisse comite Liuia? se quoque in Illyricũ profectum, & si ita conducat, alias ad gentes iturum, haud semper æquo animo, si ab uxore charissima, & tot communium liberorum parente diuelleretur. Sic Cæcinnæ sententia elusa. Hactenus Corn. Tacitus.

Argento suo legato, non contineri nomina debitorum, Ciceronis sententia defensa, & leges cõtrariæ distinctione conciliatæ. *CAP. XIIII.*

VErba Ciceronis in Topicis hæc extant, Non si uxori uir legauit omne argentum, quod suum esset, idcirco quæ in nominibus fuerunt, legata sunt. Multum enim differt, in arca ne positum sit argentum, an in tabulis debeatur. Hanc Ciceronis sententiam Vlpianus quoque in l. quintus, §. 1. ff. de aur. & arg. leg. comprobat: Argento, inquit, omni legato, quod suum esset, sine dubio non continetur id quod in credito est. Hoc ideo quia non uidetur suum esse quod vendicari non potest. Hinc etiam in l. scribit. in princ. ff. de aur. & arg. leg. dicitur, auro suo legato, non contineri id, quod ei deberetur, quoniam illius adhuc factum non sit, quamdiu à debitore id non exegit. Sed suprascriptis decisionibus obstare uidetur, quòd in l. meorum. ff. de uerb. sign. dicitur meorum

rum & tuorum appellatione actiones contineri. Inde enim consequens est, ut argento suo legato, actiones nominaque debitorũ contineantur. Quod & Martianus Iurisconf. in l. si legatus. in princ. ff. ad S.C. Trebel. comprobare uidetur; Si quis (inquit) bona sua, vel omnia sua rogauerit restituere, fideicommissariam esse institutionem intelligendum est. Nam meorum & tuorum appellatione etiam actiones contineri dicendum est. Hinc Modestinus, rem in bonis nostris esse, ait, cuius nomine actio nobis competit, l. rem in bonis. ff. de acquirend. re. dom. Eodem accedit etiam, quod in l. vxori meæ. ff. de usufruct. leg. dicitur. eum, qui vsumfructum bonorum suorum vxori legat, videri & Calendarium legasse. Intelligo autem Calendarium pro nominibus debitorum. Solebant enim Veteres in Calendas fœnerari, vñ rationes eorum Calendaria appellabantur. ut Alc. lib. 2. Parerg. c. 23. tradit. Itaque sensus dictæ l. vxori meæ, est, eum qui bona sua alicui legat, videri nomina debitorum, seu actiones, quæ aduersus eos competũt, legasse. Verum hanc contrarietatem distinctione conciliari posse arbitror. Aut enim pronomina meus, tuus, suus vniuersitati bonorũ adiiciuntur, & hoc casu actiones, nominaque debitorum contineri arbitror: veluti cum quis bona sua, vel hæreditatem suam, uel omnia sua in aliquem transfert, d. l. si legatus. d. l. rem in bonis.

d. l.

d.l.vxori meæ,atque hoc modo limitanda eſt d.l.meorum. Aut vero rei particulari hæc pronomina adijciuntur: & tum actiones nō contineri arbitror,ut ſi quis leget omne argentum ſuum, omne aurum ſuum, Et hoc caſu procedit Ciceronis locus, & d.l.quintus.§.1.d.l.ſcribit in princ. Ratio huius diſtinctionis eſt,quia ſub vniuerſalitate multa tranſeunt,quæ ſub ſpecialitate non comprehenduntur,c.ex literis.ext.de iure patron.cum concord.

De nominibus legionum & explicata l fi.C.de caſt. pec.lib.XII.l.1.C.de profeſſ.lib.XI.Cap. XV.

COnſtat Romanorū legiones ſpecialia nomina habuiſſe. Et prima quidem legio Adiutrix appellata eſt.quod in l.fin.C.de caſtren.pecul.lib.12.his uerbis comprobatur: Ac ſi in legione prima Adiutrice noſtræ Reip. militent, &c. Idē & ex Cornelio Tacito conſtat. Is enim lib.18. Annalium:Forte (inquit) inter Padum,Viamque,patenti campo,duæ legiones cōgreſſæ ſunt, pro Vittellio vna & viceſima,cui cognomen Rapaci,uetere gloria inſignis,e patre Othonis prima Adiutrix non ante in aciem deducta, ſed ferox & noui decoris auida. Sed obijciet aliquis quod in l.1.C.de profeſſor.lib.11.non prima,

ſed

ſed ſecunda legio nomine Adiutricis appellatur. Verba autem legis hæc ſunt, Cum te Medicum legionis ſecundæ Adiutricis eſſe dicas, munera ciuilia, quam diu Reip. cauſa abfueris &c. Sane & in antiquis monumentis ſecundæ legionis Adiutricis mentio fit. Nam Romæ in uetuſto marmore ſic legitur, P. Ael. Mutiano Spec. leg. 2. adiut. Vitalianus & Vitalis auunculi. De hac difficultate nuper mihi cum uiro docto & antiquitatum inueſtigatore experientisſimo, ſermo fuit. Is tum ex bonis authoribus, tũ etiã ex uetuſtis monumentis oſtendebat, utramque legionem & primam & ſecundam, Adiutricis nomine appellatã fuiſſe. Vnde & Budę in marmore ſic legi aiebat: Schola ſpeculatorum legionum I. & II. Adiutricium piarum, &c. Sane & in Antonini Itinerario, primæ & ſecundæ legionis Adiutricium, mentio fit. Quamuis apud Ptolomeum lib. 2. cap. 15. non Adiutrix, ſed auxiliaria prima legio in vulgata tranſlatione nominetur. Eam Cornelius Tacitus lib. 19. Italicã quoque appellat. Inde, inquit Cremonam pergunt ut legioni primæ Italicæ, & uni & uicesſimæ Rapaci iungeretur. Sed & Mineruia hæc eadem legio nominabatur, ut Spart. author eſt. Tertiæ legionis nomẽ erat Cyrenaicæ. Sic enim Romæ in antiquo marmore legitur, M. Pompei M. F. Am. Aſpro. leg. XV. Apolinar. cohor. III. Primop. le. III. Cyren. Quarta legio dicta eſt Macedonica,

Tacit

Tacit. lib. XIX. Quanquam alij tradiderint, quar tam Macedonicam dextro suorum cornu. &c. Septimam appellat Tacitus lib. XIX. Claudianã, his uerbis. interim Aponius Saturninus cum legione VII. Claudiana aduenit. Eadem & Galbiana ab eodem Tacito lib. XVIII. nuncupatur, At in Pannonia XIII. legio, & VII. Galbiana dolorẽ iramq́ue Bebriacensis pugnæ retinens, &c. Octaua bis augustalis dicta est, idq́ue in saxo antiquo Viterbii ostẽditur. Tr. Mil. leg. VIII. bis August. Q. Vrbano proq. prouinc. Cretæ & Cyrenaicum ædili. Pl. pr. legato diui Vespasiani leg. XIII. geminæ Procos. prouinc. Macedoniæ P. Tullius Varro optimo patri. Duodecima Fulminatrix dicta est, ut in antiquo saxo Romæ extat: Veterano leg. XII. Fulminat. Geminia autem appellata est XIII. ut ex inscriptione, cuius paulo ante mẽtionem feci, apparet. Cæterum legio XV. Apolinaris nomẽ habuit. Sic in antiqua inscriptione Romæ legitur, cuius uerba supra retuli. Legio autẽ XX. Victrix dicitur in saxo uetusto Præf. Cast. leg. XX. uict. Vigesima autem prima legio Rapacis nomen habet, Tacitus lib. XVIII. Postremo agmine una & uicesima Rapax, &c. Idem quoq; huius legionis lib. XIX. meminit, quem locum supra retuli. Extat & Bononiæ monumẽtum cũ hac inscriptione, Q. Manilio C. F. Cordo tr. leg. XXI. Rapac. præf. equit. exac. tribut. ciuitat. Gall. fic. cur. certus no. in agr. P. XLIV. in fr. P. XLIV.

Memi-

Memini huius inscriptionis Andreas Alc.ī Annotationibus ad Cornelii Taciti librum 17. sed corruptè. Porro secunda & uigesima legio Primiginia nuncupata reperitur in marmore quodam Romæ P. Cœlio, P. F. Ser. Balbino Vibulo pio X. uiro stlitib. iudic. VI. uiro equit. Rom. turm. quint. tr. mil. leg. XXII. Primig. & c. Hæc de legionum nominibus obiter annotanda duxi. Potuissem autem plures inscriptiones adferre, quæ ab alijs descriptæ circūferuntur, sed nolui quicquam admiscere, quod ipse oculis præsens non uiderim. Extant & apud Alc. lib. 6. Parerg. cap. 18. nōnulla de legionum nominibus. Eum uideto.

Quid sit natalis profeßio in l. statum. C. de fide instr. aduersus Castr. interpretationem. Cap. XVI.

IN l. statum. C. de fide. inst. hæc uerba extant, Statum tuum, natali professione perdita mutilatū nō esse certi iuris est. Quod Paulus Castren. sic interpretatur. Instrumento manumissionis perdito, manumissionem nihilominus testibus probari posse. Sed hæc interpretatio mihi non placet. Non enim in ea lege ulla manumissionis mentio fit. Nec uideo quomodo professio natalis ad manumissionem referri posſit. Vt ergo legis il-

lius,

lius, apertus ſenſus habeatur, ſciendum eſt apud ueteres Romanos conſtitutũ fuiſſe, natos liberos apud tabularia publica profiteri, ut de ingenuitate conſtare poſſet. Quod Seruius his uerbis teſtatur. Populi tabularia, ubi actus publici continentur. Significat autem templum Saturni in quo ærarium fuerat, & ubi reponebantur acta quæ ſuſceptis liberis faciebant parentes.

Iuuenalis Satyra IX.

Tollis enim & titulis actorum ſpargere gaudes
Argumenta uiri Hæc Seruius.

Iulius quoq; capitolinus in M. Antonino Inter hęc inquit, liberales cauſas minuit, ut prius iuberet apud Pręfectos ærarij Saturni unũquemq; ciuiũ natos liberos profiteri, intra tertiũ diẽ nomine impoſito. Per ꝓuincias tabulariorũ pub. usũ inſtituit: Apud quos idem de originibus fieret, quod Romæ inter Præfectos ærarij, ut ſi forte aliquis in prouincia natus cauſam liberalem diceret, teſtationes inde ferret. Atque hanc totam legem de aſſertionibus firmauit. Quod ergo in l. ſtatum. dicitur ſtatum natali professione perdita mutilatum non eſſe: ſic intelligendum eſt, Ingenuitatẽ non amitti, etiam ſi tabulæ ſeu inſtrumenta professionis, apud publica tabularia perdita ſint. Cuius deciſionis ratio eſt, quia ſine professionum tabulis, ingenuitas probari poteſt, l. non ad miſſa. C. de liber. cauſa. Cæterum quod Iuuenalis in eo uerſu, cuius paulo ante

mentionem

mētionem feci, titulos actorum nominat: in quibusdam codicibus nō titulis, sed libris, legitur.

De intellectu l. pater filium ff. de inoffi. testam. & l. prima ff. si quis à paren. manummis. fuer.
CAP. XVII.

PApiniani respōsum eiusmodi extat in l. pater filium. ff. de inoffi. test. Pater filium emancipauit, & nepotem ex eo retinuit, emācipatus, suscepto postea filio, duobus exhæredatis, patre præterito, vita decessit. In quæstione de inofficioso testamento præcedente causa filiorum, patris intentio adhuc pendet. Quia si contra filios iudicetur: pater ad quærelam uocatur, & suam intentiō nem implere potest. Hoc responso proponitur, patrem a filio emancipato præteritum, inofficiosi testamenti querelam instituere posse. Quod nequaquam concedendum plerisque uisum est. Nam constat patri prȩterito bonorū possessionem contra tabulas competere, l. 1. ff. Si quis a par. manum. fuer. Non ergo de inofficioso agere poterit. Est enim querela remedium subsidiarium, §. 1. inst. de inoffi. testam. l. fin. C. de liber. præt. Non ergo querela locum habet, quoties bonorum possessio competit. Hanc obiectionē Azo se nihil posse arbitratus est, ut querelam,

pro bonorum possessione hic accipiamus. Sed hæc opinio communiter reiecta est. Primo, quia textus expressim querelam nominat. Non ergo de bonorum possessione intelligi poterit. Secundo, quia textus in quæstione de inofficioso testamento, patris intentionem pependisse dicit: ut appareat, non bonorum possessionem, sed querelam de inofficioso, ab illo institutā fuisse. Tertio, quoties aliquis præteritur, qui in potestate testatoris non est, cessat bonorum possessio, l. illud. §. ad testamenta. ff. de bonor. possess. contra tab. Non ergo pater præteritus contra tabulas filij agere potuit. Aldericus igitur dictam l. pater filium, sic interpretatur, vt simul & querela & bonorum possessio, patri competierit. Sed hunc intellectum Bart. reijcit. Ipse igitur dictā l. pater filium. alio sensu declarat. Et regulariter quidem concedit, patri præterito, bonorum possessionem dari. d. l. 1. Quod autem in d. l. pater filium. dicitur, patri præterito querelam dari, id in casu eius legis, ex speciali ratione procedere arbitratur: quia nepotes ex filio, patrem in gradu præcedebant: quo casu, cum præteritio pro exhæredatione habeatur, non bonorum possessio, sed querela illi competit. Sed huic intellectui obijci potest, tex. in l. filio. §. 1. ff. de inoffic. testa. Illic enim filia patrem in gradu præcedebat; & tamen pater non querelam, sed bonorum possessionē, intendebat. Quod ita responsatur,

patrem

patrem ideo ad bonorum possessionem, illic admissum, quia filia querelam suam distulerat: adhuc tamen urgens ratio non apparet, quare in casu d.l.pater filium. patri, propter nepotes in gradu præcedentes, bonorum possessio denegari debuerit. Nam cum tex. dicat, ipsos ab hæreditate exclusos fuisse, perinde est, ac si nunquã extitissent. Paria enim sunt, non extare, uel extare, & non succedere, l. 1. in fin. ff. de bon. poss. cõtra tab. Sicut ergo ipsis non extantibus, bonorum possessio patri competiisset: ita quoque illis exclusis competere debuit. Sed ego Azonis intellectum utcunque defendi posse arbitror; ut intelligamus patrem non querelam, sed bonorum possessio non in d.l. pater filium, intendisse. Cui intellectui non obstant, quæ supra obiecta sunt. Et in primis nihil refert, quòd in d. l. pater filium querela nominetur. Neque enim nouum est, ut bonorum possessio, querela appellatione contineatur: cum cõstet eam vocem generalem esse, c. querelam. de iureiurando, l. ab eo. C. quomo. & quan. iud. Quod quidam ex præceptoribus meis, quandoque admonuit. Nec magis obstat quod secundo loco obiectum est, quæstionem de inofficioso testamento in d.l. pater filiũ, nominari. Respondebat is, cuius paulo ante mẽtionem feci, testamentum inofficiosum dici etiam id, quod per bonorum possessionem impugnatur, quicquid enim contra officium fit,

generali uocabulo inofficiosū dici pōt. Quin & illud non incommode dici posse arbitror: hæc verba, In quæstione de inofficioso testamento in d.l. pater filium. non ad patrem, sed ad filios referri debere: Vt sit sensus legis, patris intentionem, hoc est, petitionem bonorum possessionis in suspenso fecisse, præcedente causa filiorum in querela de inofficioso testamento. Nec dissimili loquendi modo utitur Iurisc. in d.l. filio. §. 1. Tertia obiectio facile dissoluitur. Nam quod in d.l. illud. §. ad testamenta. dicitur eos, qui in potestate testatoris non fuerunt, bonorum possessionem petere non posse: in filiorum cæterorumq́ue descendentium persona, non autem in ascendentibus locum habet: id quod ex uerbis textus apparet. Non me fugit Vigil. inst. de inofficios. testament. in principio, numero quarto dictam l. pater filium, alio sensu declarare: ita quidem, ut patri utrumque remedium, tam querela, quàm bonorum possessio, competat. Qui intellectus partim cum Alderici intellectu coincidere uidetur: Sed mihi uidetur bonorum possessionem patri emancipatori competentem, noua Iustiniani Imperatoris constitutione, quæ in l. final. C. de emanc. liber. extat, sublatam esse. Quod ipsemet Iustin. in §. quæ autem, Institutio. de bon. possessio. iudicare videtur, his uerbis: Quæ autem in Prætoris edicto, quinto loco posita fuerat,

id est,

id est, unde decem personæ: eam pio proposito, & compendioso sermone, superuacuam esse ostendimus. Cum enim præfata bonorum possessio, decem personas præponebat extraneo manumissori: nostra constitutio, quam de emancipatione liberorum fecimus, omnibus parentibus, eisdemque manumissoribus, contracta fiducia manumissionem facere dedit: ut ipsa manumissio, eorum in hoc in se habeat priuilegium & superuacua sit supradicta bonorum possessio. Sublata igitur prædicta quinta bonorum possessione, &cæt. Quamuis ergo in dicta l. 1. ff. si quis à parente manumiss. fuer. patri emancipatori, bonorum possessio, in recompensationem iuris paterni, ad instar patroni, concedatur: ea tamen hodie superuacua est, cum patri emancipatori, ex constitutione dictæ l. fin. aliter consultum sit: Adeo, ut ius digestorũ, hac in parte correctum esse uideatur.

Quam ob causam in l. decreta ff. de re iud. constitutũ sit, decreta Latino sermone interponi debere.

CAP. XVIII.

Decreta (inquit Iurecõs. in l. decreta, ff. de re iudic.) a Prætoribus Latine interponi debent. Sed huic respõso aduersatur quod l. Iudices. C. de sent. dicitur, sententias Græco sermone ferri posse. Respondet Bar. post Oldradum Latinam linguam in d. l. decreta. pro quacunque lingua intelligibili accipiendum esse: Adeo ut non solum Græcus, sed & Germanicus sermo, eius appellatione comprehendatur. Sed hanc interpretationem Andreas Alc. in repet. l. 1. §. fi. nu. 9. ff. de uerb. obl. omnino improbat, cũ sit nimis impropria, & a uerbis Iuriscõsulti aliena. Igitur ex Iacobo de Put. & Raph. Comensi aliã Interpretationem adfert: nempe hanc, quod Latinus sermo apud Veteres Romanos usq; adeo in pretio fuerit ut non solum Romæ, sed & in Asia, in Græcia, & nusquã nõ, publica negocia, eo sermone tractata sint, quod Val. Max. lib. 2. c. 1. scriptũ reliquit. Et eã ob causam in d. l. decreta constitutũ arbitrantur, decreta Latine interponi debere. Sed Alc. in d. l. 1. §. fi. hanc quoque interpretationem improbat. Nam Val. Max. de prisco instituto agit, quod fortassis tũc tẽporis cũ dicta l. decreta, à Tryphonio Iurecõsulto scriberet, amplius

in

in usu nõ fuit. Sed & si hãc interpretationẽ admitteremus, cõsequẽs foret, ut ne Græcè quidẽ sentẽtia ferri potuerit: quod tñ ex d.l. Iudices. aliter constat. Confutato Comensis & Putei intellectu, nouã interpretationẽ Alc. in d.§.fi. adfert. Nã quod in d.l. decreta. dr̃. decreta à Prętoribus Latine interponi debere: de Prætoribus Romanis intelligendũ esse arbitratur, qui in patria sermone patrio merito utebantur. Quæ ratio in cæteris Iudicibus, qui in prouinciis ius dicunt, cessat: ut merito illis Græco sermone uti concessum sit, in d.l. Iudices. Sed huic intellectui obstat, quod cõstat nõ solũ Prętores, sed Senatores ẽt, decreta aliter quàm Latine pronũciare prohibitos fuisse. Id qđ Suet. Trãq. in uita Tiberii his uerbis testatr̃, Atq; ẽt in quodã decreto patrũ, cũ ἔμβλημα recitaret, cõmutandã censuerit uocẽ, & pro peregrina nostratẽ requirendã. aut si nõ reperiretur, uel pluribus & ꝑ ambitũ uerborũ enũciandã. Adhæc nõ solũ Romæ, uerũ ẽt in prouinciis Prætores cõstitutos fuisse traditũ est, l.2.§. capta deĩde. ff. de orig. iur. Nõ ergo d.l. decreta. ad solos p̃tores Romanos restringi põt. Nõ me fugit Alc. lib. 1. prætermissorũ, aliter quoque dictã l. decreta. declarasse, ut sensus eius legis sit, decreta Latine, id est, nõ barbare & incõpte, interponẽda esse. Quæ interpretatio ex Cicerone adiuuari põt. Is enim lib. 4. ad Herenniũ, Latinitas, inquit, est, quæ sermonem purum conseruat

 ab

ab omni uitio remotum. Vitia in sermone quo minus is Latinus sit, duo possunt esse, Solœcismus & Barbarismus. Sed huic intellectui obijci potest, quod uulgo dicitur, scripturam non uitiari propter Solœcismum uel Barbarismum, l. si librarius, ubi Bart. & Deci. ff. de regul. iur. ut merito idem quoque in senẽtijs dicendũ sit. Nec refert si quis respondeat, rescripta summorum Pontificum, adulterina haberi, si quod Latinitatis vitium in illis reperiatur, c. ad audientiã 1. de rescrip. Nã hoc in rescriptis speciale est, ut Doc. in d. c. ad audientiá. monẽt. Ego Raphaelis & Iacobi intellectũ supra relatum sequi malo, qui ex citato Tranquilli loco plurimũ adiuuat. Nec me mouẽt, quæ in contrariũ adducta sunt. Et in primis, quãuis Val. Max. de priscis institutis scribat: nõ tamen censendũ est, ea Tryphonii ætate abolita fuisse. Quod enim expressim correctum vel abolitũ nõ reperitur, præsumi debet adhuc in vsu esse, l. præcipimus. in fi. C. de appel. Nec obstat etiam postrema obiectio: Respondeo dictam l. Iudices. ab Arcadio & Honorio Imp. latá fuisse, quo tempore Imperium Romanum ad Græcos translatum fuerat, ut merito Græco sermoni idem tum tributum sit quod antea Latino sermoni tributum erat. Vnde & Valentinianus Imp. in l. 1. C. de professi. qui in urbe Cõstát. lib. 12. Græcá & Latinam linguam equiparat. At ætate Tryphonij, ex cuius libris d. l. decreta. de-

promptæ

prompta est. Imperium adhuc peres solos Romanos erat. Non mirum igitur, si tum Græcus sermo nōdū ī sentētiis ꝓferēdis receptus fuerit.

Quomodo Prouincia, Diœcesis, & Præfectura inter se differant: simul declarata l.1.C. de priua. carcer. aliter quàm à recentioribus accepta est. *CAP. XIX.*

QVæsitum est, quomodo diœcesis a ꝓuincia differat? Et Andreas Alc. in l. pupillus. §. territoriū. ff. de uerb. sign. nihil differre arbitratur, cum in l.1.C. de priua. carcer. Aegyptiaca diœcessis, pro Aegyptiaca prouincia assumatur. Sed mihi uidetur inter diœcesim & prouinciā plurimū interesse. Etenim sub diœcesi plures prouinciæ continebantur, sicut sub præfectura plures diœcesis: Erant autem ante Iustiniani Impe. ætatem duæ duntaxat præfecturæ, Orientis una, altera Illyrici, ut ex Rub. C. de of. præt. Orien. & Illyr. apparet. Et sub ꝑfectura quidē Orientis, infrascriptę diœceses erāt, Oriens, Aegyptus, Asiana, Pōtica, Thracia. Hæ autē diœceses plures prouincias cōtinebant. Et Orientalis quidem diœcesis, 15. prouinciæ erant. Palæstina, Phænice, Syria, Cilicia prima, Cyprus, Arabia, Isauria, Palæstina salutaris, Palæstina secunda, Phenice Libani, Euphratesis, Syria salutaris, Osdrena, Mesopotamia,

Cilicia secũda. Aegypti autẽ prouinciæ 6 erant. Lybia superior, Lybia interior, Thæbais, Aegyptus, Arabia, Augustanica. Asianę prouincię 10. Pãphylia, Hellespõtus, Lybia, Pisidia, Lycaonia, Phrygia, Pacatiana, Phrygia salutaris, Lycia, Caria. Insulæ Ponticæ prouinciæ 10. Galatia, Bithynia, Honorias, Cappadocia prima, Cappadocia secũda, Põtus, Polemoniacus, Helespontus, Armenia prima, Armenia secũda, Galatia salutaris. Thracię prouincię 6. Europa, Thracia, Aemi mõtis, Rhodope, Mysia secunda, Scythia. Porro sub præfectura Illyrici, diœceses duæ erãt, Macedonia & Dacia. Prouinciæ aũt Macedoniæ 6. Achaia, Macedonia, Creta, Thessalia, Epirus uetus, Epirus noua. Prouincię Daciæ 5. Dacia mediterranea, Dacia Ripẽsis, Mysia prima, Dardania, Prę ualitana. Est & Macedonia salutaris, quæ partim Macedoniæ, partim Daciæ adscribitur. Et hæc q̃ dẽ in libello uetusto, ut ur̃, qui de magistratibus ciuilibus, & militaribus officiis, incerto autore circũfertur, extant. Cęterum postquam Iustinianus Imp. Aphricã Romano Imperio adiecisset, præter supra scriptas præfecturas, Aphricæ quoq; præfecturã cõstituit. A qua rursus septẽ prouincias disposuit: Id quod in l. 1. C. de of. p̃f. præt. Aphricæ, & de omni eiusdẽ diœceseos statu, his uerbis extat: Deo itaq; auxiliante, pro fœlicitate Reipublicæ nostræ, per hãc diuinã legẽ sancimus, ut omnis Aphrica, quã nobis Deus p̃stitit

stitit, per ipsius misericordiã, optimũ suscipiat ordinẽ, & propriã habeat præfecturam: ut sicut Oriens atq; Illyricũ, ita & Aphrica prætoriana, maxima potestate specialiter nostra clemẽtia decoret. Cuius sedem iubemus esse Carthaginẽ, & in præfatione publicarũ chartarum præfecturis aliis eius nomen adiungi, quã nũc tuã excellentiam gubernare decernimus. Et ab ea auxiliante Deo, septẽ prouinciæ cũ suis iudicibus disponãtur, quarũ Tingi, & q̃ procõsularis antea uocabatur Carthago, & Bizãcium ac Tripolis, Rectores habeãt cõsulares: reliquæ uero id est, Numidia, & Mauritania, & Sardinia à Præsidibus cũ Dei auxilio gubernẽtur, &c. Ex his manifeste apparet, dięcesim lõgius patere, quã prouinciã, ita, ut sub dięcesibus prouinciæ subsint. Nec nos moueat, quod in d.l.1.C.de priuat.carce. Aegyptiaca diœcesis nominat̃. Etenim Aegyptũ dięcesim olim fuisse supra ostensum est. Vnde & in l.quicunque. C.de hęret.& manich. Aegyptiaca diœcesis nominatur. Sub qua sex prouinciæ cõtinebantur, Lybia superior, Lybia inferior, Thæbais, Aegyptus, Arabia, & Augustanica. Sic quoque in l.1.C. de annon.& in l.per annos, C. de metallar. lib. 10. Pontica & Asiana dięceses accipiendæ sunt. Nam Ponticam & Asianam inter dięceses referri, supra dictum est. Verba autem dictæ l.1. hæc sunt. Nec non comiti commertiorum Magistro æris priuatæ rei rationali

per

per Ponticam atque Asianam diœcesim, &cæt. & in d.l.per annos,hæc verba extant, Non solú in Pontica diœcesi,uerum etiam in Asiana. Sane & Orientalis diœcesis mentio fit in l.I.C.de ratio.oper.publ. Orientem autem diœcesin fuisse,ex suprascripto authore constat. Cæterum in iure Pontificio,diœcesis,alia significatione accipitur,nempe pro districtu episcopatus. Et tunc quidem inter diœcesim & prouinciam aliquid interest,quod Ias.in l.de quibus. ff. de legibus. tradit.

Instantiam triennij in ciuilibus,biennij in criminalibus causis,consensu partium, prorogari posse, aduersus Ias.cæterorumque interpretum sententiam disputatum. *CAP. XX.*

QVæsitum est an instantia,quæ litibus finiendis constituta est, cõsensu partiũ prorogari possit. Et gl.Iason,cæteriq́ue Docto. in l.properandum.in princ. C. de iudic.id negant. Instantia enim publicæ utilitatis causa introducta est:Fauori autẽ publico non potest renunciari,ut not. in l.si quis in conscribendo.C.de pact. Sed ego contrarium censeo. Primo, quoties iudici delegato certum tempus præstituitur, intra quod iudicare debeat: tum, nisi specialiter delegans

prorp-

prorogationem fieri prohibuerit, potest fieri prorogatio, l. 2. §. seu si iudex. ff. de iudic. Idem ergo & in legis instantia locum habebit, ut prorogatio permittatur. Secundo, si reus per subterfugia differat litem, tum etiam ultra triennium durat instantia, l. petendæ. C. de temp. in integ. rest. Doct. in d. l. properandum. in princ. Ergo apparet in potestate litigatorũ esse, ut proroget instantiam. Tertio, de consensu partium potest alius iudex pro alio adiri, Sicque fieri potest prorogatio personæ, l. 1. ff. de iudic. Poterit igitur temporis quoque prorogatio fieri. Nã ualet argumentum de persona ad tempus. l. qui plures, ubi Bart. nu. 1. ff. de uulg. & pupil. Quarto, hoc expressum extat in clem. quamdiu. de appellat. Vbi dicitur, tempus instantiæ in appellationibus non currere, si expresso consensu partiũ id prorogetur. Nec mouet quod supra dictum est, instantiam fauore publico introductam esse. Id enim minime concesserim: cum priuatorum potius fauor ea in re uersetur, de quorum facultatibus agitur. Vt meritò priuatã potius, quàm publicam utilitatem, hac in re spectare debeamus, idque iuxta doctrinam Bar. & Doct. in l. 1. ff. solu. matrim.

Quid

Quid sit causę coniectio, Atque emendata l. 1. ff. de reg. iur. ubi hactenus causę coniunctio lectū est.
CAP. XXI.

IN l. 1. ff. de regul. iur. sic legitur, Regula est, quæ rem quæ est breuiter enarrat, non ut ex regula ius sumatur, sed ex iure, quod est, regula fiat. Per regulam igitur breuis rerum narratio traditur. Et, ut ait Sabinus, quasi causæ cōiunctio est, quæ simul cum in aliquo uiciata est, perdit officium suum. Quo in loco, vulgo causæ coniunctionem, pro coniunctione rationis interpretantur. Ex coniunctione enim plurium causarum, eandem rationem habentium, regula constituitur, gl. & Doc. in d. l. 1. & in Rub. eo. tit. in 6. Archidiac. in c. regula. 3. dist. Sed hæc interpretatio Andreæ Alc. lib. 5. parerg. c. 1. non placet. Ipse igitur uerba legis, ex Rhetorum traditionibus, aliter interpretanda censet. Hi enim causam esse maximam propositionem definiunt, à qua argumentū ducitur. Vt si quis iustitiam uelit ostendere esse naturalem, dicat. Quorum causæ efficientes sunt naturales, ipsa quoque effecta esse naturalia, At conuentus hominum naturalis est, Igitur & iustitia. id quod latius apud And. Alc. in prædicto capite 1. explicatur. Sed hæc interpretatio a uerbis Iuriscōsulti nimium aliena est.

Ego

Ego igitur quod à Iurisconsulto quodam in gymnasio Viennensi quandoque accepi, in medium adferam. Is pro coniunctione, conjectionem, in d.l.1.legendum esse arbitrabatur. Appellarunt enim ueteres causæ coniectionem, cum lõga quæpiam oratio, in epilogum seu summam redigeretur. Quod Ascanius Pedianus in lib. 2. Verrinarum actionum his uerbis ostẽdit: Quo, inquit, dato, deinde inter se comperendum diẽ, ut ad iudicium uenirent denunciabant, quo cum esset uẽtum, antequàm causa ageretur, quasi per indicem rem exponebãt, quod ipsum dicebatur causæ cõiectio: quasi causę suæ in breue coactio. Meminit & Cicero lib. 2. ad Hereñ. his uerbis, in comitio aut in foro ante meridiem causam conijcito. Gellius quoque lib.17.c.2.in duodecim tab. inquit, uerbum hoc ita scriptum est: Ante meridiem causam conscito, cum perorant ambo præsentes. Videtur autem pro conscito conijcito legendum esse. Gell. lib.5.c.10. Litem inquit cu Euathlo contestatur, Et cum ad iudices conijciendę consistendęq; causę gratia uenisset tunc, &c. Est igitur regula, quasi causæ coniectio, id est, rei in breue coactio.

Constitutionem

Constitutionem §. quia uero in authent. ut sine probib. mat. hactenus perperam acceptam esse.
CAP. XXII.

IN §. quia uero. in auth. ut sine prohibit. mat. traditur, matrem non aliter ad filii tutelam admitti, quam sim secundis nuptiis S. C. Velleiano, & alii omni legú auxilio renunciauerit. Sed huic constitutioni obstat, quod traditum est generalem renunciationem exceptionum, non ualere, l. sed etsi. §. quæsitum. ff. si quis caut. Vt meritò nec mater omni legum auxilio in genere renunciare posit, Doctores nostri uarias eius rei causas adferunt. Aliud enim Bartolo, aliud alijs uisum est. Et quot sunt capita, tot ferè rationes ab illis traduntur. Quæ tamen rationes omnes à Iasone cæterisque recentioribus in d. l. sed etsi, §. quæsitum, confutantur. Ego arbitror, [Doctores] frustra hac in re rationem quærere. Etenim in dicto. §. quia uero. nusquam reperio, renunciationem à matre in genere fieri posse. Quamuis enim illic dicatur, matrem omni legum auxilio renunciare debere, non tamen his uerbis exprimitur, an auxiliis legum in genere, an uero cuilibet auxilio in specie renuntiare debeat. Nã & in specie omnibus legum auxiliis renunciari pôt si quodlibet auxiliũ in specie exprimatur.

Standum

Standum igitur erit communi regulæ, dictæ l. sed etsi. §. quæsitum. ut necesse sit, matrem omnibus legum auxiliis, specialiter & sigilatim renū ciare. Receptissimum enim est ut lex noua ex lege antiqua interpretationem recipiat, l. sed & posteriores, ff. de legibus. Bar. in auth. sed cum testator. C. ad leg. Falc. cum concord.

Cur in stipulatione contrahenda necesse sit, ut interrogatio sponsionem præcedat: uulgata interpretum ratio, Plauti authoritate defensa. CAP. XXIII.

SI in stipulatione contrahenda, interrogatio responsionem nō præcedat, non ualet stipulatio, l. 1. C. de usur. l. obligamur. §. 1. ff. de action. & oblig. §. si ita scriptum. Inst. de inutil. stip. Sed quæ est eius rei ratio? Et Bar. in l. 1. §. si quis simpliciter. ff. de uerb. obl. cęterique Doct. in Rub. Eod. rationem esse aiunt, Quia stipulator certus esse non posset, an promissor obligandi animo responderet, nisi prius interrogatus esset. Etsi uero Andreas Alc. lib. 2. paradox. ca. 19. hāc rationem impugnare conatur, ego tamen ex uetustissimo comicorū Plauto, eam defendi posse arbitror. Apud eū enim Pseudolus stipulaturus, hanc rationem asserere uidetur, cum sic ait. Ro

game, ut me effecturum tibi, quod promisi, scias. Tum Calliodorus, Dabis ne, inquit, argenti mihi hodie uiginti minas? Respondet Pseudolus, dabuntur. Erunt fortassis, qui Plauti authoritatem in legibus nostris interpretandis nō admittent. Atqui ueteres Iurisconsulti Poetarū testimonio sæpe usi sunt, l. 1. ff. de mort. caus. do nat. cum concord. apud Doct. in l. 1. ff. si cer. pet.

In petenda bonorū possessione hodie decreto opus non esse: communis Doctorum opinio aduersus Neotericos defensa: & de intellectu l. 1. C. qui admit. ad bon. possess. l. fi. §. nos itaque. C. de curat. furi. CAP. XXIIII.

IMp. Constantini constitutio talis extat. Ut uerborum inanium excludimus captiones: ita hoc obseruari decernimus, ut apud quemlibet iudicem, vel etiam apud duumuiros, quamcunque testatio amplectendæ hæreditatis ostendatur statutis prisco iure temporibus coarctanda, &c. l. fi. C. qui admi. ad bon. posses. pos. Ex qua cōstitutione, iuris nostri interpretes colligunt, in adipiscenda bonorum possessione, hodie non solum nullam petitionem, sed ne decretum quidem ullum requiri. Quæ opinio inde etiam confirmatur, quod in l. fin. §. nos itaque. C. de cur. fur. traditur,

traditur, bonorum possessionem, olim ante Cõstantini constitutionem ex decreto datam esse: quasi hodie ex decreto amplius non detur. Sed hæc sententia Andreæ Alc. lib. 2. paradox. capit. 13. non placet. Nam etsi in d. l. fi. C. qui admit. ad bonor. poss. pos. traditum sit, antiquam formulam petendæ bonorum possessionis sublatam, eiusque loco simplicem testationem introductam esse: Non tamen inde sequitur, quod decreti quoque interpositio sublata sit: Tum quia in correctoriis, extensio fieri non debet. l. præcipimus, in fin. C. de appellat. Tum quia ratio legis, Vt inanes captiones excludantur, ad decretum referri non potest: Non enim decretum inanis captio est. Verum vt concesserim Andreę Alc. suprascriptam Doctorum opinionẽ, ex d. l. fin. iuxta ipsorum inductionem non probari: Tamen si uerba legis penitus inspiciantur, opinio illorum aliter inde colligitur. Dicitur enim in d. l. fin. agnitionem etiam apud duumuiros, fieri posse, ita uerò cõstat duumuiros authoritatẽ decreti interponẽdi nõ habere, l. 4. §. 1. vers. quod causa cognita, ff. de dã. infe. Ex quo manifeste apparet, decretũ in agnoscenda bonorũ possessione, nõ requiri. Quod aũt ad d. l. fi. §. nos itaq; attinet, negat And. Al. cõem Doctorũ sentẽtiã inde iuuari: Quãuis enim ea in lege dicat, bonorũ poss. olim ex decreto da[t]ã esse, non tñ inde sequit; [h]odie ex decreto n[on] dari. Nã à legislatore

id enarratum u..isimile est : Quoniam cum ipse agnoscendi licentiam curatori pr...iterit, nō ex iure prætorio uidebatur amplius illam bonorum possessionem esse, sed ex iure ciuili : Quãobrem ut hãc ambiguitatem de medio tolleret, eãdem esse dixit, quæ antea ex decreto dabatur: & ideo prætoriam . Ego quidem hanc Andreæ Alç. solutionem nõ per omnia reijcio: Arbitror tamen communem Doctorum opinionem , ex prædicta l.fi.§.nos itaque. alio modo colligi posse. Cum enim illic dicatur, petitionem bonorũ possessionis sublatam esse : Necessariò consequens est, ut decretum quoque sublatum sit. Neque enim iudex decreti interponendi facultatẽ habet nisi a parte id petatur, d.l.4.§.in hoc iudicio.ff.de dã.infec. Vbi ergo petitio sublata est, ibi & decretum sublatum esse necesse est .

Litis instantiam, tã in exceptionibus, quàm in actionibus, locum habere : licet aliqui diuersum doceant. *CAP. XXV.*

LItis instantiam in causis ciuilibus triennio , in criminalibus biennio , post litis contestationem, finiri constat. l. properandum, in princ. C. de iudic. Sed dubium est, an exceptiones eodem tempore finiantur . Et Iai. Alexand. ...

quae

que in d.l. properandum. in pri. §p. negant finiri. Instantiæ enim computatio fieri solet à tẽpore litis contestatæ, d.l. properandum. in prin. Atqui in exceptionibus nulla litis fit contestatio, Abb. Card. Ioan. de Imo. in c. interposita. §. fin. de appellat. Abb. Fel. in c. prudentiam. §. sexta. de offic. deleg. In contrarium autem non leues rationes urgent. Nam quòd litis instantia triennio finiatur, litium finiendarum fauore constitutum est, d.l. properandum in princ. Quæ ratio etiam in exceptionibus locum habet. Vbi ergo eadem ratio est, idem quoque ius statui debet, l. illud. ff. ad leg. aquil. l. à Titio. ff. de uerbo. obliga. Pares enim causæ paria iura desiderant, ut M. Cicero in Rhet. ait. Accedit huc, quòd reus in exceptionibus pro actore habetur, l. 2. ff. de except. Quod ergo de actione constitutum est, vt triẽnio finiatur, ad exceptionem quoque extendendum est. Nec obstat, quòd supra dictum est, in exceptionibus litis contestationem non fieri. Id enim apud plerosque ambiguum est, glo. in cap. 1. de litis contest. in 6. glo. in d.c. interposita. §. fi. Et ut concedam, in exceptionibus litis contestationem non requiri, tamen in his casibus, in quibus litis contestatio non fit, primus actus uim litis contestationis habet. Bartol. in l. nulli. C. de procurat. Abb. in cap. penult. colum. ult. de iudic. In hac cõtrarietate sic distinguendum censeo. Aut enim quærimus, an excep

ptionis instanti, post triennium reo currat: ita ut ab exceptionis instantia tanti temporis lapsu excludatur. Et arbitror instantiam hoc in casu currere. Idque rationibus paulo ante adductis. Aut quærimus, an causæ principalis instantia actori post triennium pereat, si reus litem exceptionibus ultra id tempus protelauerit. Et hoc casu Baldi, Iasonis, Alexandri, cæterorumque sententiam sequor, ut instantia non pereat. Etsi uerò argumentum illorum non satis ad hanc sententiam efficax sit: Aliunde tamen manifestius opinio illorum probatur. Nam quoties reus in causa est ut lis longius protrahatur, nō solet actori instantia causæ perire. l. petendæ. C. de temp. in integ. rest. l. fina. in fi. de adult. Ergo nec in hoc quoque casu instantia actori peribit, si reus exceptionibus propositis, causam principalem protrahat.

Pubertas in fœminis quomodo probetur, ex Iustiniano declaratum, & Seruij in ea re lapsus.
CAP. XXVI.

APud P. Vergilium lib. VII. Aeneidos hi uersus extant.

Sola domum, & tantas seruabat filia sedes,
Iam matura uiro, iam plenis nubilis annis.

Quem

Quem locū Seruius exponens, Non est, inquit, iteratio, sed secundum ius locutus est, in quo & ex annorum ratione, & ex habitu corporis ætas probatur. Primum ergo ad habitum, Secundum ad annos refertur. Etsi uero Seruij magna est apud omnes authoritas, in hoc tamen loco non parum lapsus esse uidetur. Nam quod in iure ciuili traditur, ex habitu corporis pubertatē probari, in solis masculis locum habet, nō autem in fœminis. Id quod Iustinianus Imperator Inst. quibus mod. tut. fini. in princ. his verbis testatur, Pubertatem autem ueteres quidem non solum ex annis, sed etiam ex habitu corporis, in masculis existimari uolebant. Nostra autem maiestas, dignum esse castitate temporum bene putauit, quod in fœminis etiam antiquis impudicum esse uisum est, id est, inspectionem habitudinis corporis, hoc etiam in masculos extendere. Cum ergo Vergilius de filiæ pubertate, in suprascriptis versibus agat: minime censendum est, eum de inspectione habitudinis corporis locutum. Quamobrem Seruij interpretatio recipi nō potest, Sed arbitror iteratione potius Vergilium in supra scripto uersu usum esse. Quod & alibi sæpe facit.

Quid sit apud Plautum dispūgere rationes: et Plauti locus emendatus, ubi disputata pro dispuncta legitur. CAP. XXVII.

APud Plautum in Aulularia sic legitur, Vbi disputata est ratio cum argentario. Etiã plus ipsus debet argẽtario. Quo in loco ego dispūcta pro disputata legerim. Nam dispūgere rõnes nihil aliud significat, q̃ conferre accepta & data, l. cognoscere. ff. de uer. sign. Eodẽ sensu & ĩ l. cũ plures. ff. de bon. auth. iudic. possid. dispungere accipitur. Quod Alc. in d. l. cognoscere, & Budęus in l. si prior. in princ. ff. qui potior. in ping. hab. annotarũt. Ergo apud Plautum hic legẽdum uř. Vbi dispuncta est ratio cum argentario,

Victum in solas expensas, non autem in damna, hoc est, detrimenta condemnadum, Idemque & in contumace locum habere. Tametsi Doct. ... passim aliud doceant: Et de legum quarundam intellectu. CAP. XXVIII.

IVstinianus Imp. in §. hæc autem Inst. de pœn. tem. litig. Sed pro his, inquit, introductum est, & præfatum in iusiurandum, & ut improbus litigator, & damnum & expensas litis, inferre aduersario

ſario ſuo cogatur. Ex quibus uerbis Angelus in d.§.hæc autem.nume.6.colligit, uictum uictori non ſolum in expenſas, ſed etiam in damna condemnari debere. Quod & Bart.in l.1.ff. de aliē. iud.mut.cauſ.fact.& plerique alii tradunt. Sed hæc ſententia mihi non probatur. Nam in l.cum quem temere.ff de iudic.traditur, eum, qui temere litigauit, litis duntaxat expenſas, & ſumptus itineris aduerſario ſoluere debere. Vt appareat ad ſolutionem damnorum non teneri. Cui accedit l.non ignorat.C.de fruct. & lit. expenſ. in qua lege dicitur, eum qui in lite ſuccubuit, poſt ſumptus, condemnationem pro æſtimatione iudicis ſuſtinere debere. Quia in lege nulla fit damnorum mentio. Nec nos moueat, quòd in d.§.hæc autem.damnorum mentio fit. Reſpōdeo, damnum illic non pro detrimento, ſed pro condemnatione accipi poſſe. Sic & in l.aut damnum.ff.de pen. Aut damnum, inquit Iuriſc.cum infamia &c. & in l.non poteſt.ff. de furt. Non poteſt Præſes prouinciæ efficere, ut furti damnum non ſequatur infamia. Eodem quoque ſenſu Demipho Terentianus damnum pro cōdemnatione nominare uidetur. Quod ergo Iuſtinianus Imper.in d.§.hæc autem. uictum litis damnum aduerſario inferre debere conſtituit: non de detrimentis aduerſarii intelligendum eſt, ſed de condemnatione litis. Quaſi dicat Iuſtinianus Imper.uictum aduerſario inferre de-

bere & damnu litis, hoc est, quanti in causa condemnatus est, & ipsas quoque expensas. Tametsi & illud dici possit, damnum in dicto §.hæc autem. nihil aliud significare, quàm expensas. Ná etsi in uulgari sermone, aliud sint expensæ quàm damna, c.in nostra.ext.de iniur. Tamen in constitutionibus Imperatorijs dāna pro expensis quandoque accipi solent. Sic in l. sancimus, C.de iudic. Imperator dāna appellat ea quę circa ingressus litis, siue circa honoraria aduocatorũ, uel alias causas uersantur. Quæ quid aliud sunt, quàm expensæ? Quin & Iustinianus Imp. in d.l.sancimus, id quod primo damna appellat, paulo post expensas nominat. Vt appareat in d. §.hæc autem damna, pro expensis accipi posse. Quod magis placet. Nec mouet, si quis dicat dā na & expensas illic coniunctim poni. Respōdeo nouum non esse, ut duobus uerbis idem dicamus. Grāmatici enim id sermonis genus iterationem appellant. Et hæc quidem in expensis, quæ uictoriæ causa soluuntur, procedunt. Sed quid in expensis contumaciæ dicemus? Et Iason in d. l. sancimus, col.4. post alios Doct. censet, prętcr expensas, damna quoque contumacē soluere cogendum. Idque ex uerbis eius legis colligi ait. Sed ego paulo ante ostendi, damnum in d.l.sancimus pro expensis accipi, non autē pro detrimentis. Ex quo apparet, non recte sentire doctores, qui damna quoq; à cōtumace renci debere

bere contendunt. Nam & in l. properandum. §. 1. C. de iudic. & in d. l. non ignorat. in expensas duntaxat contumacem condemnari debere traditur. Nec ulla damnorum illic fit mentio. Sic in l. contumacia. ff. de re iudic. dicitur, contumatiá litis damno coerceri. Quod ego intelligo, litis damno, id est expensis litis. Quæ interpretatio, ex ijs quæ supra dicta sunt, neccessariò accipienda est: Tametsi Accursius cæterique Doct. dictam l. contumatia. aliter interpretati sint.

Qui Senatus consulendi potestatem habuerint, & qui primi sententiā rogati sint. Qui fuerint Principes Senatus, Et locus Ouidij obiter explicatus CAP. XXIX.

IN §. senatusconsultum, Inst. de iur. nat. gent. & ciuili. traditum est. cum senatusconsultum fieret, senatum consuli solitum. Quæsitum autem est, cui nam ius senatus consulendi fuerit? Et Accursius cōsulibus ius fuisse ait. Verum ex Aulo Gellio cōstat, nō solū cōsules, sed ēt alios magistratus senatus cōsulēdi authoritatē habuisse, Verba aūt Gellij lib. 14. ca. 7. hæc sunt, primū ibi ponit q̄ fuerīt, p̄ quos more maiorū senatus haberi soleret, eosq; nomiat dictatores, cōsules, p̄tores, trib. pleb. interregē, pręfe. urbis: neq; aliis p̄ter hos ius fuisse dicit facere senatusconsulta, quotiesq;

quotiesque ... uenisset, ut omnes isti magistratus eodem tempore Romæ essent, tum quo supra ordine scripti essent, qui eorũ prior alijs esset, ei potissimum senatuscõsulendi ius fuisse: Addit deinde, extraordinario iure tribunos quoque militares, qui pro consulibus fuissent: Item decem uiros, quibus imperium consulare tum esset: Item Triumuiros Reipub. constituẽdæ causa creatos, ius consulendi senatum habuisse. Hæc ille. Quoniam autem de his dictum est, qui senatus consulendi ius habuerunt, restat, ut de ijs quoque uideamus, quorum sententiæ in senatu primo rogatæ sunt. Et Gellius lib. 14. capitul. 7. eum primo consuli solitum ait, qui princeps senatus esset, uerba Gellij, hęc sunt, Ex quo gradu semper quidem antea primum interrogari solitum, qui princeps in senatum lectus esset. Principem autem senatus Gellius intelligit: qui ob egregia in Remp. merita à censoribus hoc honore donabatur. Quod Bud. in l. fin. ff. de senator. ex Plutarcho docet. Hoc honoris . Emilio Scauro, & Tacito quandoque concessum fuisse, apud Valerium & Vopiscum obseruaui. Valerius lib. 8. cap. 5. M. etiam, inquit, Aemilius Scaurus princeps senatus. C. Menenium repetundarum reum districto testimonio insecutus est. Vopiscus in Tacito, Princeps senatus, inquit, recte Augustus creat, primæ sentẽtiæ uir recte Imperator creat. Atq; hoc sẽsu senũ principẽ, apud

Ouidium

Quidiū accipi debere arbitror [illegible]s in uersibus.
Tale rudimentum, tanto sub nomine debes
Nunc iuuenum princeps, deinde future senum

Quid autem princeps iuuentutis in hoc carmine significet, notius est, quàm ut explicari necesse sit. Lampridius in Commodo, Cooptatus, inquit, inter tres solos principes iuuentutis, cum togam sumpsit, adhuc in prætexta puerili congiarium dedit. Sed ad rem ut redeam: non semper principes senatus, primi interrogabantur: sed nonnunquam aliis quoque hoc honoris tribui solitum est, Vt Gellius lib. 4. cap. 10. scriptū reliquit: Alias, inquit, primus interrogabatur, qui à Cēsoribus princeps in senatum lectus fuerat, alias qui designati consules erant. Quidam è consulibus studio aut necessitudine aliqua adducti, quem iis uisum erat, honoris gratia extra ordinem sententiam primam rogabant. obseruatum tamen est, cum extra ordinem fieret, ne quis quenquam, quàm ex consulari loco, sententiam primam rogaret.

Hæreditatem

Hæreditatem à M. Cicerone aliter quam à iure consultis definiri: utramque tamen definitionem defendi posse. CAP. XXX.

HAereditatem Cicero in Topicis sic definit, Vt hæreditas sit pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure. nec ea aut legata testaméto, aut possessione retenta. Dicet aliquis, hæreditatem non recte à Cicerone definiri, ut sit pecunia: cum hæreditas præter pecuniam, alias quoque res contineat, l. item uidendum. §. finali. l. item ueniunt. in principio ff. de petitio. hæredita. Cui respondeo, pecuniæ nomine non solum pecuniam numeratam, sed omnes res tam soli, quàm mobiles, & tam corpora, quàm iura comprehendi, l. pecuniæ. 2. ff. de uerbor. sign. Sed rursus obstat Ciceronianę definitioni, quod Iurisc. in l. nihil aliud. ff. de uer. sig. hæreditatem definit esse successionem in uniuersum ius, quod defunctus habuit. At Cicero in sua definitione, hæreditatem ait esse pecuniam. Aliud autem est pecunia, aliud successio. verum sciendum est uarias esse apud Dialecticos definiendi species. Aliæ enim sunt definitiones essentiæ, seu substantiæ. quæ ex genere & differentia constant, Bart. in l. 1. ff. de test. Ias. in l. 1. in princ. colum. 5. ff. de acquir. poss. Dec.

in

in l.omnis definitio.ff.de reg.iur. & talis est Iurisconsulti definitio in d.l.nihil aliud. Aliæ deinde sunt definitiones causales. Et hæ uel à materia, uel à forma, uel ab efficiente, uel à fine sumũtur, Quod Dialectici docent. Inter quas definitiones Ciceronis definitio habenda est. Is enim definitionem hæreditatis à causa materiali, nempe à pecunia, hoc est, à rebus hæreditarijs sumpsit. Et hoc modo utraque definitio defendi potest.

Officium iudicis ab actione differre, pro communi opinione, aduersus recentiores disputatum, & nonnullæ leges declaratæ, CAP. XXXI.

QVamuis communi Doct. calculo receptum sit, officium iudicis & actionem inter se differre, Docto. in l. 1. ff. de iurisd. omn. iud. & inst. de acti. in princ. Andreas tamen Alc. lib. 2. parad. c. [illegible] nihil prorsus differre autumat. Primo, quia definitio actionis cõuenit officio iudicis. Nã sicut actio ius est persequendi, quod nobis debetur, Inst. de act. in prin. Ita & officiũ iudicis. Cũ ergo officij iudicis, & actionis, eadẽ sit definitio: cõsequẽs esse ait, hæc eadẽ prorsus esse, arg. l. 1. §. dolũ. ff. de dolo. Nec illũ mouet, si qs obiiciat, uerbũ deberi in definitione actionis positũ, offi-

cio

cio iudicis no conuenire, posteaquam is qui officio iudicis tenetur, obligatus non est. l. qui per collusionem. ff. de actio. emptio. Respondet, secundum iuris quidem regulas hunc, qui officio iudicis tenetur, obligatum non esse, ex æquitate tamen obligari: Vt consequens etiam sit, eum ex æquitate debitorem esse. Quod & alijs argumentis probat. Quibus ego addiderim tex. l. creditores cum glo. ff. de uerb. sign. ubi traditur, debitorem esse, qui officio iudicis tenetur. Sed hoc argumentum fragile est. Nam ut concedam, debitum esse, quod officio iudicis persequimur: non tamen ex proprietate uerborum, sed catachristice debitum dicitur, ut gl. & Ias. in l. si seruum. §. fin. ff. de uerbo. obliga. tradunt. Iam uerba in definitionibus proprie sunt accipiēda, Ias. in l. 1. colum. 8. ff. de acquir. poss. Crot. in rub. ff. de uerbo. obliga. in 2. lectu. nume. 2. Non igitur verbum DEBETVR in actionis definitione pro debito quod officio iudicis consequimur, accipi potest. Secundo adducit Andreas Alc. eiusmodi argumentū. Persecutionis uerbū cōe est, tam actioni quàm officio iudicis. Actio enim definitur, ut sit ius persequēdi, Inst. de acti. in prin. Similiter & extraordinariæ persecutiones uerbo persecutionis cōtinentur, l. pecuniæ. §. persecutionis. ff. de uerbo. sign. intelligit autē Andreas Alc. extraordinarias persecutiones, pro officio iudicis, in d. §. persecutionis, sumi.

Ex his colligit actionem & officium iudicis idē esse. Sed facile hoc dissoluitur. Nam ut concedam officium iudicis & actionē, sub uerbo persecutionis, tanquam sub genere, contineri: Non tamen inde sequitur, actionem & officium iudicis idem esse. Nam homo & Leo sub eodem uocabulo animalis, tanquam genere, continentur: nemo tamen inde argumentabitur, hominem & Leonem idem esse, Quæ enim sub eodem genere continentur, nō eadem sunt, sed specie differre dicuntur. Quod Bartholomæus Socy. in l.1. in princ. colum. fina. ff. de acquir. poss. tradit, & apud Dialecticos notissimum est. Tametsi supra scriptum argumentum, aliter quoque dilui possit. Nam quod in d.l. pecuniæ. §. persecutionis. dicitur, persecutionis uerbo extraordinarias persecutiones contineri: de officio iudicis intelligendum non est, sed de actionibus, quæ sine præscriptis uerborum formulis tum dabantur. Constat enim, olim à Pontificibus actionum certas formulas præscriptas [illegible] litas, quibus litigatores uterentur, l.2. §. deinde ex his. §. sequen. ff. de orig. iur. In quibus si uel uno uerbo actor errasset, à causa cadebat. Quod Cicero pro Cecinna, Fab. lib. VII. & plerique alii authores tradunt. & in l.1. C. de form. & Imp. act. sub. testatum manet. Similiter & Prætores, actiones ex præscripto dare soliti sunt, ut Andr. Alc. lib. 4. dispunc. cap. ult. docet. Hæ igitur actiones, quæ certis formulis

formulis præscribebantur, ordinariæ d[ictæ] sunt: Quæ uero sine certis formulis litigatori dabantur, extraordinariarum actionum nomen habēt. Idq́ue in l.actio.ff.de neg.gest.his uerbis ostenditur. Nec refert, directa quis, an utili actione agat, uel conueniatur: quia in extraordinariis iudiciis, ubi conceptio formularum non obseruatur, hæc subtilitas superuacua est, &c. Cæterum formulæ actionum earumq́ue impetrationes, cōstitutionibus Constantini, Theodosii, & Valentiani sublatæ sunt, d.l.1.d.l.2.C.de form.& imp. act.subl. Et hoc est quod in §.fi.Inst.de interd.dicitur, Hodię omnes actiones extraordinarias esse. Id enim inde est, quia extraordinario iure, id est, sine actionū formulis, hodie agitur. Quod Zas.in singul.intell.docet, qui etiam allegat l.ordo.ff.de publ.iud. Hincq́ue apparet d.l.pecunię. §.persecutionis. nihil pro Andrea Alc. facere, cum extraordinariæ persecutiones, in d.§. persecutionis non pro officio iudicis (quod ille arbitratus est) sed pro actionibus, quæ sine actionū formulis dantur, accipiendæ sint. Tertio sic argumentatur Andreas Alc. aduersus libertū ingratum, extraordinario iure, hoc est, vt ipse interpretatur, officio iudicis agitur, l. 1 .C. de libert. Quod officium iudicis in l.fina. C.eodem. tit.ingrati actio nuncupatur, vt apparet, officiū iudicis actionem esse. Sed ego supra ostendi, aliud esse officium iudicis, aliud extraordinariā

actionem

actionem. Itaque hoc argumentum nihil me mouet. Postremo loco And. Alc. hoc argumento utitur: Minores officio iudicis in integrum restituũtur, l. quod si minor. §. fin. ff. de minor. Restitutio autem in integrum nihil aliud est, quàm actio, Id quod ex l. in causæ. 2. ff. de minor. colligitur: Illic enim sic scriptum extat, Num forte alia actio possit competere citra in integrum restitutionem, &cęt. Quasi uoluerit Iurisconsul. dicere, etiam in integrum restitutionem actionis genus esse. Idque dictio ALIA, indicat: quæ implicatiua est, gl. in l. si fugitiui C. de ser. fugit. Sed ego in quibusdã codicibus non ALIA sed ALIQVA legi uideo, Qua lectione admissa, And. Alc. opinio, non solum nõ probatur ex d. l. in causæ. in princ. Sed diuersa potius opinio inde adiuuatur. Solutis ergo Alc. argumentis, sequenda est communis Doct. opinio, ut officium iudicis ab actione differat.

Quid sit laudare apud Iurisconsultos, & Nonius Marcellus ab impetitione Vallæ defensus. CAP. XXXII.

Citare (inquit Nonius Marcellus) ꝓ laudare accipitur, vt Cicero, Citeturq; Salamis clarissimæ testis uictoriæ. Sed hanc Marcelli interpretationẽ, Laurẽtius Val. lib. 6. c. 2. minime recipiendam

esse arbitratur. [illegible]n enim sese Ait videre, quam laudem Salamis merita sit, quippe quæ nihil egit, sed testis dumtaxat fuit, quia interfuit, vel quia in ea posita sunt Trophęa victorię, quę rem gestam testificantur transeuntibus. Ego uerbum laudare apud Marcellum, non pro eo, cuius contrarium est uituperare, accipio: uti Valla accepit. Sed arbitror, Marcellum Iurisconsultorum more locutum esse, qui laudare pro nominare, hoc est, citare accipiunt. Modestinus in l. Herennius in princ. ff. de euict. Caia Seia, inquit, fundum à L. Titio emerat, & quæstione mota fisci nomine, authorem laudauerat. Sicque hæc vox in l. tenetur. ff. de actio. empt. in l. 2. C. de in lit. dan. tut. in l. authore. C. de euictio. accipitur. Gell. lib. 2. capit. 6. Laudare, inquit, significat Prisca lingua nominare, appellareq;: Sic in actionibus ciuilibus laudari id dicitur, quod est nominari Nonius Marcellus, laudare, inquit, significat nominare.

Explicata

Explicata l. 2. §. deinde Sextus Aelius ff. de orig. iur. CAP. XXX[illegible]

IN l.2.§.deinde Sextus Aelius.ff. de orig.iur.ſic legitur, Deinde Sex. Aelius, & frater eius P. Aelius, & Publius Attilius, maximam ſcientiam in profitendo habuerunt, & duo Aelij etiam conſules fuere. Attilius autem primus à populo ſapiens nominatus eſt,&c. Quo in loco ſcribit Vdalricus Zaſ.ſe de P.Attilio nihil comperiſſe: quamuis alias Attiliorum familia clara fuerit. Ego apud Ciceronem in libello de Amicitia. L. Acilium pro P.Attilio nominari reperio. Verba Ciceronis hæc ſunt, unum te ſapientem appellant & exiſtimant. tribuebatur hoc modo M.Catoni. Scimus L. Acilium, apud patres noſtros appellatum eſſe ſapientem. Sed uterque alio quodam modo: Acilius, quia prudens eſſe in iure [illegible] putabatur; Cato, quia multarum rerum uſum haberet, multaque eius & in Senatu, & in foro, uel prouiſa prudenter, uel acta conſtanter, uel reſponſa acute ferebantur: propterea quaſi cognomen iam habebat in ſenectute ſapientis.

Quomodo in l. omnium C. de testam. scrinium accipi debeat, aduersus cæterorum Doctorum interpretationes. CAP. XXXIIII.

IMP. Honorius & Theod. in l. omniũ. C. de testa. sic rescripserũt, Sicut ergo securus erit, qui actis cuiuscunque iudicis, aut municipum, aut auribus priuatorum, mentis suæ postremum publicauit iudicium: ita nec de eius unquam successione tractabitur, qui nobis medijs, & toto iure (quod in nostris est scrinijs cõstitutum) teste succedit. Dubitatum est quomodo scrinium in hac constitutione accipiendum sit. Et Saly. in d. l. omnium. scrinium pro curia Imperiali interpretatur. Quod planè absurdum est. Alij scrinium pro pectore Imperatoris accipiunt, ut sit sensus constitutionis, in pectore Imperatorũ omne ius cõstitutũ esse. gl. in c. 1. cæterea. 23. dis. & in c. 1. de cõst. ĩ 6. Iaf. in d. l. omniu. Sed hæc quoq; interpretatio à uerbis constitutionis aliena est. Ego igitur scriniũ ĩ d. l. omnium, nihil aliud esse arbitror, q̃ armarium, quo epistolę, libelli, tabulæ, cæteraque Imperatorum literaria monumenta cõseruabantur. Plin. ad Traianum, Et quia, inquit, vera & emẽdata in scrinijs tuis esse credebam. Vopis. in Aurel. Eiusdem Valeriani alia est epistola, quæ laudes illius continet,

quã ego ex scriniis præfecturæ Vrbanæ protuli. Lãp. in Alex. Negocia & causas prius à scriniorũ prĩcipibus, & doctissimis iurisperitis, & sibi fidelibus, quorũ primus tunc Vlpianus fuit, tractari, ordinariq; atq; ita referri ad se præcepit. Idem. Nã & consiliarius Alexandri & magister scrinii Vlpianus fuisse perhibetur. Idem, Nonnũquã ẽt si stare per ualetudinẽ nõ possent, sederent relegentibus cuncta librariis, & iis qui scriniũ gerebant. Sparti. in Aelio Nero. Nam cũ de prouincia Aelius redisset, atq; orationem pulcherrimam, quæ hodie legitur, siue per se, siue per scriniorum, aut dicendi magistros parasset. Plinius in VII. Captis, inquit, apud Pharsaliam Pompeii Magni scrinijs epistolarum, &c.

Fideicommissa iure digestorum non officio iudicis, sed iure actionis exigi solita, pro communi opinione: Et de intellectu l. pecuniæ. §. Actionis ff. de uerb. sign. CAP. XXXV.

IVstinianus Imp. in l. 1. & l. 2. C. comu. de leg. & fid. cõstituit, fideicõmissa iure actionis uẽdicari debere. Sed dubitatũ est, quo iure fideicõmissa, ante Iustiniani Imp. cõstitutionẽ, peti solita sint, actione ne, an officio iudicis? Et Bar. Ale. cæteriq; penè oẽs Doc. ĩ l. 1. ff. de le. 1. actione peti solita tradũt, l. si alienus seruus. ff. de le. 2. l. à patre. ff. de le. 3. cũ cõcor. Sed hoc nõnulli ĩ d. l. 1. &

And.Alc.in l.p omnium uerbum.§.actionis.ff. de uerb sign.improbant.Cum enim Iurisc.in d.§. actionis. Fideicōmissa extraordinario iure peti asserat:consequens esse putāt,officio iudicis Fideicommissa tum tēporis peti solita fuisse. Ego autem communem Doct. opinionem sequi malim. Nec me mouet, quod in d.§. actionis dicitur, Fideicommissa extraordinario iure peti posse. Aliud enim est officium iudicis,aliud extraordinaria actio. Quod & supra cap. 31. à me ostensum est. Sicque ego hanc obiectionem dissolui debere arbitror, tametsi Alexander & Io. Franciscus de S.Nazario in d.l.1.alias effugiēdi latebras quæsierint.

Mulierem pregnantem in uenditionibus sanam non præstari,non rectè à Vitruuio aduersus Iuriscō sultos traditum esse, CAP. XXXVI.

IVrisc. in l. [illegible] c.ff. de ædil.edict.respondit,mulierem pregnantem in uenditionibus rerum sanam præstari: uerba responsi hæc sunt. Si mulier pregnans uenierit,inter omnes conuenit, sanam esse. Maximum enim & præcipuum munus fœminarum est,concipere,& tueri conceptum. At M.Vitruuius lib.2. cap.9.diuersum tradidit,Sic enim ait,ubi etiam corpora

muliebria

muliebria cum conceperint foetu ad partum non iudicantur integra, neq; in uenalibus ea, cũ sunt pregnantia, præstantur sana: Ideo quod in corpore præseminatio crescens ex omnibus cibi potestatibus detrahit alimentum in se: & quò firmior efficitur ad maturitatem partus, eò minus patitur esse solidũ idipsum, ex quo procreatur. Itaque edito foetu, quod prius in aliud genus incrementi detrahebatur, cum ad disparationem procreationis est liberatum, inanibus & patentibus venis in se recipit, & lambendo succũ etiam solidescit, & redit in pristinam naturę firmitatem. Hæc ille. Sed condonandum est Architectonicæ magistro si de iure non rectè respondit. Nos Iurisconsultum hac in re sequemur.

Quomodo in l.1.C.de cond.ex lege, intelligendum sit, debita ex primipilo contracta ante tempus exigi posse. Iasonis interpretatione reprobata CAP. XXXVII.

Extat imperatoria constitutio in l.1.C.de condict.ex lege. cuius hæc sunt uerba. Licet ante tempus debita exigi non possint, tamen si te ex primipilo debitorẽ fisci constitutũ, ac patrimoniũ tuũ exaustũ p̃ses p̃uĩcię cõpererit, ut ad solutionis securitatẽ solũ foenebris pecuniæ subsidium superesse uideat: cõmonebit debitorẽ tuũ, si saltẽ

 ipse

ipſe ſoluēdo ſi ut ante definitū tēpus debita tibi repræſentet, in fiſco (cuius ob neceſſitates publicas potiorem cauſam eſſe oportet) debita pecunia exoluatur. Ex qua conſtitutione Iaſ.in l.pecuniam col.fin.ff.ſi cert.pet.poſt Baldū ſingulariter colligit, fiſcū à debitoribus ſuis pecuniā, ante diei uel condōnis euētū, exigere poſſe. Sed hanc ſnīam ego uix probauerim. Et ut cōcedā eum, qui in diē debeat, ante tēpus à fiſco cōueniri poſſe, d.l.1. Tamen in cōditionali debito id nequaquam admittendū eſt, Non enim in. d. l.1. de conditionali debito ulla mētio fit, ſed de debito in diem: inter quæ plurimum intereſt. Nam ex debito in diē obligatio ſtatim oritur. licet agi ante diem nō poſſit. §. omnis. de uerb. oblig. At ex conditionali debito neque actio, neque obligatio ulla ante cōditionis euentum oritur. §. ſub conditione. Inſt. eod. Vt merito debitum in diem ante diem exigi à fiſco poſſit, debitum autem conditionale ante conditionis euentum, nō poſſit. Cæterū q̄ Iaſ. in d.l. omniu, fiſcū debitores ante diē cōuenire poſſe, non de quolibet fiſci debitore intelligi debet, (quod tamen Iaſ.in d.l.pecuniā arbitratus eſt.) Sed de eo dumtaxat, qui ex primipilo debitor eſt. Nō enim tex. d.l.1. de fiſci debitoribus generaliter loquitur, ſed de ijs ſolū qui ex primipilo debēt. Solebant enim primipili in exercitu annonæ curā habere, ut And.Alc.in Rub.C.de primipil.lib. 12. do-

cet.

cet. Et q[...] Chiam annonæ præst[...]io sine magno exercitus [p]ericulo differ[...]test, merito in d.l.1.cōstitutū est, ut debita ex primipilo cōtracta ante d.ē exigi possint. Quæ ratio in reliquis fisci debitis non perinde uiget, ut merito dicta l.1.ad reliqua fisci debita extendi non debeat.

Prodigum, qui ad bonos mores rediјt, sine decreto iudicis administrationem bonorum non recuperare, licet d[...]it aliter senserint. CAP. XXXVIII.

QVęsitū est si prodigus, cui bonis interdictū sit, ad bonos mores redeat, an bonorū interdictio ipso iure cesset, an uero sententia iudicis opus sit? Et Petrus in l. is cui bonis. ff. de uerbo. oblig. hoc in casu ipso iure bonorū interdictionē cessare, nec sentētia iudicis opus esse, censuit. Suamq; opinionē inde cōfirmat, quod in l.1.ff. de curat. furio. traditū est prodigū ipso iure ad min[...]accipere, si ad bonos mores redeat: ut appare[...]t sentētiā, seu decretū iudicis non requiri. Quod & Iacobus de Arena & Bart.in d.l.is cui bonis, eo casu admittūt quoties manifestum seu notorium est, prodigum ad sanos mores rediisse. Notorium enim uim sententiæ habet.l.emptorē. ff.de acti.empti.ubi.Bar.& Bar.in l.ictus fustiū. ff. de his qui not. infa. Sed ego [a]duersus cæterorum sentētia[m] censuerim,

prodigum

prodigum, cui semel bonis interdictum est, absque decreto iudicis [illegible], bonorum administrationem nequaquam recuperare. Cum enim prodigis decreto iudicis bonis interdici soleat. l. & mulieri. ff. de curat. furio. l. patri pro filio, in princ.. ff. de minor. Ias. & Doct. in d. l. is cui bonis: Consequens est, ut bonorum administrationem decreto iudicis interdictam, sine iudicis decreto non recuperent. l. nihil tam naturale. ff. de reg. iur. Non obstat quod dictum est, prodigũ ipso iure bonorum administrationem recuperare, Si prodigus esse desinat. d. l. 1. Respondeo, in ijs quæ ipso iure fiunt, sententiam nihilominus requiri; cap. cum secundum. de hæret. in 6. Nec magis obstat, quod notoriũ sentẽtiæ vim habet, d. l. emptorẽ. Nã vt hoc concedam: attamen etiam in notorijs sententia declaratoria opus est, l. si confessus. ff. de cust. & exhib. reor. c. nos in quenquam 2. q. 1. clem. pastoralis. ibi ac quod supradicta erant notoria per imperialem in[illegible] Ias. in d. l. omniu[illegible] declarata. de sent. & re iudic. Abb. in c. ue stra. de coha. cler. & muli.

Accursii glossema in l.iubere cauere. ff. de iurisd. om.iud.emenndatum. CAP. XXXIX.

IN l.iubere cauere. ff. de iurisd. omn.iud.Accursii glossema super uerbo,iubere, extat, quod multos Iuriscōsultos hactenus moratum est. Nam cum Accursius illic de missione in possessionem locutus esset,mox in uersiculo, vel dic aliud,de pœna & interesse, aliquot lineis disputat,cum tamen tota illa disputatio nihil ad eum locum pertineat.Hanc glossam cum magni nominis Iurisc.in Ticinensi gymnasio, ante annos aliquot me præsente in publicis scholis interpretaretur,admonebant supradictum Versiculū, vel dic aliud, usque ad uers.vel dic ibi, suppositium esse, & librarii alicuius incuria in Accursianum glossema irrepsisse.Pertinet autem prædictus [illegible] menti in. §.fin. ff. ne quis eum qui in ius uocat, est ui exim. ubi ijsdem planè uerbis in gl.in uerbo,in singulos reperitur.

Laus Deo.

MISCELLANEORVM, AD IVS PERTINENTIVM, LIBER SECVNDVS,

BERNARDI WALTHERI,

Diuini numinis inuocationem, in instrumentis necessariam esse: licet communis Docto. opinio aliud doceat. CAP. I.

QVAERVNT Doct.in Rub.ff. de oper.no.nunc.an de instrumenti substantia sit, diuini numinis inuocatio. Et communior opinio est, de substantia non esse. Quam opinionem Andreas Alc. cum dictam Rubr. me auditore, in Ticinensi Gymnasio, publice interpretaretur, his fere argumentis, quæ sequuntur, confirmabat. Primo quia glo.in l.iurisgentium. §.quod fere.ff. de pact. & in l. generali. C. de

tabulariis

tabulariis lib.i .o,inter ea quæ ad in...umēti sub stantiam pertinen... diuini numinis i..uocationē non numerant. Secundo, in iure cautum non reperitur, in instrumento inuocationem diuini numinis necessariam esse: ergo qui id dicit, probare debet; l. ab ea parte. ff. de probat. Tertio, non sunt inducendæ nouæ formulæ, quæ instrumenta infirment. l. quoties. ff. de uerb. oblig. cū probationes potius sint ampliandę, quàm restringendæ. l. curet. ff. de testib. Quarto cum instrumenta probationis causa fiant. l. 1. ff. de fide inst. sicut in testimoniis cæterisque probationibus, inuocatio necessaria non est; ita & in instrumentis censeri debere. Verū pro diuersa opinione. Maximilianus, primus eius nominis Imperator in Comitiis Coloniensibus, anno post Christū IESVM natum 1512. edicto cauit in instrumentis publicis, diuini numinis inuocationem fieri debere. Quod edictum ratione non caret, Nam si nomen Imperatoris præponendum est in instrumentis, ut in a... ...m. Imp. multo magis diuinum nomen præponendū erit. Et quamuis Alc. in d. rub. huic argumēto respōdere conatus sit: tñ eadē opinio aliis quoq; argumentis, & legibus probari potest; Nam in. §. si qua uero. in auth. ut præpon. nom. Imp. dicitur documentum mox Deo authore inchoandum esse. Nec deest exemplum instrumenti in. c. in nomine, 23. distinct. in quo diuini numi..s inuo

catio

catio fit, his uerbis, In nomine domini nostri IESV Christi & Saluatoris ab incarnatione eius; anno millesimo sexagesimo nono, Mense Aprili, indictione duodecima. Vbi gl. dicit, hæc sunt uerba Notarii. Nec argumenta ab Alciato adducta, communem opinionem satis tuentur. Nam quod primo loco ex gl. in d. §. quod fere. & in d.l. generaliter adducebat: respondeo, glossæ authoritatem probabilem quidem esse, sed non necessariam: ut glossa ipsamet fatetur in l. sed licet. ff. de offic. præsi. Quod uero secundo loco Alciatus asserebat, nullo iure probari, inuocationem in Instrumentis necessariam esse: id aliter se habet; Nam supra ostendi in d. §. si qua uero. inuocationem requiri. Idemque exemplo à me comprobatum est, d.c. in nomine. Quod tertio Alc. adducebat, probationes nouis formulis restringendas non esse: respondeo, hanc nouam formulam dici non posse, quæ ante tot secula introducta & in usu fuit, ut supra ex dict. §. si qua uero. & d.c. in nomine. ostendi. Ad quartum Alciati argumentum, facilis est responsio. Nam quod argumentatur, in testificationibus, & aliis probationibus, inuocationem Diuini numinis non requiri, ergo nec in instrumentis: respondeo, hanc non esse consequentiam necessariam. Etenim in aliis probationibus præpositio Imperatorii nominis necessaria non est: & tamē in instrumētis requiritur, in auth. ut præpo. no. imper.

imper.Hæc et diuerſa ſunt. A diuerſis autem illationem non fieri notum eſt, l. Papinianus exuli.ff.de minoribus.

Rubricam.C.nem.licere ſign.ſaluat Chriſti humi. uel in ſil.uel in marm.aut ſculp. aut ping.recte ab Accurſio declaratam. CAP. II.

EXtat Rubr. C. nemini licere ſignum ſaluatoris Chriſti,humi, uel in ſilice, uel in marmore, aut ſculpere,aut pingere, Vbi Accurſ.ſignum Chriſti,pro ſigno crucis interpretatur. Et recte quidē. Nā & ueteres ſcriptores ſignum Domini noſtri IESV CHRISTI, pro crucis imagine,acceperunt.Ex quibus, loca aliquot à Theologis annotata,recenſebo: D.Auguſtinus tracta.in Ioann.Euang.Quid eſt, quod omnes nouerunt ſignum Chriſti, niſi Crux Chriſti. Quod ſignum ſi adhibeatur ſiue frontibus credentium,ſiue ipſi aquæ,qua regenerantur, ſiue oleo,quo Chriſmate unguntur, ſiue ſacrificio, quo aluntur,nihil eorum uile perficitur. Idem Auguſtinus ſuper pſalm.69.ſuppoſitis Regum frontibus, ſigno Chriſti.Ibidem in fronte portantes ſignum crucis. Clemens lib. 6. Stromat. Dominici ſigni typum Taura dicunt. Quod ad figuram attinet,eſſe elementum, ſignificās tre-

centos

centos,&cæt. Poſſem plura quoque adferre loca, ſed ſatis erit Iuſtiniani Imp. uerba ex. §. illud igitur. in anth. de monach. hic adſcribere: Illud igitur inquit ante omnia dicendum eſt, ut in omni tempore, & in omni terra, ſi quis ædificare uenerabile Monaſterium uoluerit: nõ prius licentiam eſſe agendi: quàm Deo amabilem locorum Epiſcopum aduocet, ut ille manus extẽdat ad Cœlum, & per orationem locum conſecret Deo, figens in eo ſalutis noſtræ ſignum (dicimus autem adorandam, & honorandam uere crucem.) ſicque inchoet ædificium: bonum utique quoddam hoc, & decens fundamentũ, ponens. Hactenus Iuſtiniani Imp. conſtitutio. Ex qua ſatis apparet ſignum Chriſti nihil aliud, quàm crucem Chriſti eſſe. Cæterum de ſigno Crucis, alibi quoque in iure fit mentio. Nam Iuſtin. Imp. in Auth. de ſanctiſſ. Epiſc. §. presbiteris. honorandas, inquit, cruces, cum quibus in letaniis ingrediuntur. Crucis etiam mentio fit in l. ſcimus. C. de iure delib. ubi Iuſtinianus Impe. ſic ſcribit, Vel ſi ignarus ſit literarum, uel ſcribere præpeditur, ſpeciali tabulario, ad hoc ſolum adhibendo, ut pro eo literas ſupponat, uenerabili ſigno Crucis, antea manu hæredis, præpoſito, &c.

Diuũ Petrum Apoſtolum Romæ fuiſſe tum ex iure, tum etiam fide dignorum authorum teſtimonio comprobatum. CAP. III.

Conſtantinus Imperator in l.1.C. de ſumma trini.& fide Cath.ſic ſcriptum reliquit, Cunctos populos quos clementiæ noſtræ regit Imperium in tali uolumus religione uerſari, quam Diuum Petrum Apoſtolũ tradidiſſe Romanis religio uſque adhuc, ab ipſo inſinuata, declarat: quamq́ue Pontificem Damaſum ſequi claret, & Petrum Alexandriæ Epiſcopum uirum Apoſtolicæ ſanctitatis, hoc eſt, vt ſecundum Apoſtolicam diſciplinam, euangelicamq́ue doctrinam, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti unam deitatem ſub pari maieſtate, & ſub pia trinitate credant. Hanc legem ſequentes, Chriſtianorum Catholicorum nomen, iubemus amplecti: reliquos uero dementes, ueſanosq́ue iudicantes, hæretici dogmatis infamiam ſuſtinere, &c. Ex qua conſtitutione ſatis colligitur, Diuum Petrum Apoſtolum Romæ fuiſſe: quod tamen aliqui temere negare audent: Nam ſi Diuus Petrus religionem Romanis tradidit, conſequens eſt, illũ Romæ fuiſſe. Nec mouet ſi quis reſpondeat, ſcriptis id facere potuiſſe. Non enim ulla ipſius epiſtola, vel ſcriptum ad Romanos extat. Et ne quis

quis tantum Imperatorem, veritatis arguere queat, non grauabor antiquissimorum, & fide dignorum authorum testimonia, adscribere. Dionysius Corinthiorum Episc. ad Romanos: Vos habẽtes, inquit, commonitionem à Petro, & Paulo, plantationem Romanæ ecclesiæ coniunxistis. Ambo enim aduentãtes in hac Vrbe, simul docentes, etiam martyrio pariter, uno eodemque tempore coronati sunt. Ireneus lib. 3. cap. 1. contra hæreticos: Matthæus Hebræis, ipsorum linguæ, scripturam dedit Euangelii: cum Petrus & Paulus Romæ euangelizarent, & fundarent Ecclesiam. Idem cap. 3. A gloriosissimis duobus Apostolis Petro, & Paulo Romæ fundatæ, & constitutę sunt Ecclesiæ. Diuus Hieronymus de Viris illustribus: Simon Petrus frater Andreæ Apostoli & Princeps Apostolorum, post Episcopatum Antiochensis Ecclesiæ, & prædicationem dispersionis eorum, qui de circumcisione crediderunt, in Ponto, Galatia, Capadocia, Asia, & Bithinia, secũdo Claudii anno, ad expugnandum Symonem magum, Romam pergit, ibi uigintiquinque annis Cathedram sacerdotalem tenet. Possent & alia plura loca ex sacris authoribus adduci, quæ à Theologis annotata sunt, sed in re tam aperta, non opus esse arbitror, plura testimonia adferre.

Cur pandectarum ſeu digeſtorum libri hac literarū nota .ff. citentur. CAP. IIII.

QVæſitum eſt, quam ob cauſam pā dectarum, ſeu digeſtorum libri duplici litera ff. allegari ſoleant. Et Andreas quidem Alciatus libro 3. diſpunctionum c. 16. olim pandectas Græco π cum accentu circumflexo π͂ citari ſolitas autumat: indeque errore factum eſſe, ut pro π͂ duo ff. ſcriberentur. Catellianus autem Cotta in Memoralibus, in alia eſt opinione, nempe, quod hæ duæ literæ ff. quaſi facta fuiſſe denotent: ideoque digeſtorum libris, propter earum perfectionem, his duabus literis, allegari ſolitos. Mihi autem ueriſimile uidetur, pandectas, alias, duplici PP. ſcribi ſolitas. Quod ſi ita eſt, facile potuerunt imperiti amanuenſes pp. in ff. deprauare. Idque ex ſimilitudine literarum. Nam ſi pp. coniunctim ſcribātur, duo quodammodo ff. apparent. Veriſimile autem eſt, pandectas (ut puta quæ pluralis locutio eſt) duplici litera pp. nō ſimpl ici p. citari ſolitas: cū ueteribus Romanis peculiare fuerit, plurales locutiones duplicib. literis deſignare: Vt Impp. CC. AA. Coſſ. id eſt Imperatores Cæſares Auguſti, Cōſules. Reperi

peri quoque in additione quadam ad gloſſam in §.igitur. in prooem.Inſtit. d.l.in digeſtorum libros, duabus literis dd.uel dg.ſcribi ſolitos.Id ſi ita eſt ſuſpicari licet,has literas dd.uel dg.cō nexas,ab aliquo ſcriptore,ex errore in ff. depra uatas:non quidem ſeculo,quo ſcriptores,diſtor to quodam charactere utebantur : quem errorem deinde alij ſecuti ſint.Sed hæc omnia nihil aliud ſunt , quàm coniecturæ: in quibus nihil pro certo affirmari facile poteſt , quamuis hoc certum uideatur,ex errore hunc ſcribendi modum introductum eſſe.

De Etymologia uocabuli infortiati.
CAP. V.

QVærit Accurſius in Rub. ff. infortiati,quæ nam ſit eius uocabuli etymologia.Et refert illic uarias opiniones. Primo cum ſtudiū eſſet antiquitus deſtructum Romæ, & hoc uolumen amiſſum,ac demum Rauennæ recuperatum eſſet : tunc cœpiſſe ius noſtrum magis fortificari : & ideo uolumen infortiatum , hoc eſt , ualde fortiatum , dictum . Secundo refert, infortiatum ab aliquibus , inde deriuari,

 quod

quod fortes cōtineat leges. Tertio refert, infortiatum ab authore, vel inuentore, denominatum uideri. Sed has quidem etymologias, ipsemet Accursius, & Bartolus non approbant: sed infortiatum, nomen potius magistrale esse arbitrantur. Alciatus autem lib. 4. parerg. c. 25. aliã adducit etymologiam: asserens, infortiati uocabulum à Græca uoce deriuari: nempe a uoce φορτία: qua significantur ea, quæ uictus, & annonæ causa importantur. Pro cuius etymologiæ assertione pleraque adducit, quæ ego minime approbarem: Sed arbitror, infortiati aliam etymologiam esse. Illud enim constat pandectarum seu digestorum opus, quinquaginta libris distinctum esse. Id totum opus in tres partes commodioris (ut arbitror) usus causa diuisum est; Et prima quidem pars digestum nouum, secunda uero, digestum uetus appellata: non quod alterum altero antiquius sit. sed quia placitum est antiquum dicere, quod in ordine primum erat: nouum, quod in ordine ultimum. Tertia autem pars, inter primam, & ultimam media, distum infortiatum dicta est, siue potius infarcitum: quasi quod inter primam, & ultimam digesti partem, insertum esset. Nam Plinius libr. 35. c. 14. Parietem inter duas tabulas infarciri, vel (ut alii legunt) inferciri dixit: Verba autem Plinij hæc sunt, Quid non in Africa Hispaniaque ex terra parietes, quos appellant formaceos;

ceos: quoniam in forma circundati utrinque in duabus tabulis infarciuntur, uerius quàm instruuntur. Quod autem hactenus infortiatum, & non infarcitum, siue infercitum scribi solitum est, id uel uicio pronunciationis, uel uitio scriptorum forte contigit: nam in pronunciando, & scribendo, in uocalibus a e & o facile error cõmitti potuit. Cæterum cum prima, & ultima digestorum pars, latinis uocabulis, digestũ nouũ, & digestũ uetus appelletur, non facile cõcedendum erit Alciato, mediam partem, Græca uoce denominatam fuisse. Nam & si hoc admitteretur, non infortiatum, sed fortiatum dicendum foret. Imo nec litera f, fortiatum, sed ph phoritatum, Græco more, scribendum fuisset. Verum in re tam antiqua, nihil pro certo affirmare [redacted] ue lim, sed aliorum esto iudicium.

Apud Pompon. Iuriscon. in l. secunda, §. constituti. ff. de orig. iur. duas uideri mendas esse. CAP. VI.

Pomp. in l. 2. §. constituti sunt, ff. de orig. iuris de Triumuiris monetalibus sic scribit; Constituti sunt, & quatuor uiri, qui curam uiarum agerent, & trium uiri monetales, æris, argẽti, auri flatores, & cæt. Sciendum autem triumuiros monetales olim his literarum notis scribi solitos. A. A. A. F. F. Quas literas Valerius probus in libro de notis antiquarum literarum, hoc modo (si recte memini.) interpretatur, Aeris, Argenti, Auri Flandi Feriendi. Sic quoque hæ literæ in antiqua quadam Vrbis Romanæ inscriptione legendæ uidentur, C. Cærellio Eufidio Annio Rauo C. Fillone Pollitiano Aureliano cõmodiamo, Heliciano Seueriano III. Viro monet. A. A. A. F. F. trib. L. Ad. Claudio leg. III. Cyr. VI. equit. Rom. turmæ primæ quæstor. Candidato Imp. Cæsaris M. Aureli Antonini Pii felicis aug. trib. pl. candit. pr. hastar. C. V. Eufidii Amiicus, & Christiana nutritores. In hac ergo inscriptione, triumuir monetalis, æris, argenti, auri, flandi feriendi legendus erit, non autem flator. Quod autem in d. l. 2. §. constituti, flatores legitur: id forte scriptoris erro-

re

re factum est. Nam cum Iustinianus Imp. in l. 1. §. fina. C. de ueteri iure en[illegible] constituisset, ut pandectarum codex non signis, sed sola literarum consequentia scriberentur: fieri potuit, ut is, qui apud Pomponium. A. A. A. F. F. scriptum reperit: pro Flandi Feriendi, flatores substituerit. Sic & in eodem §. constituti. in uocabulo Quartumuiri factū uidetur: quod forte apud Pompeium his notis IIII. uiri scriptum erat: pro quo scriptor. Quatuor uiri, substituit: si modo me non fallit opinio.

Pomponius Iureconſ. excuſatus, quem Zaſ. ex Feneſtella, tacito anthore, quædā ſumpſiſſe ſcribit.
CAP. VII.

APud Pōponium in l. 2. §. & quia. ff. de orig. iur. sic extat. Et quia, [illegible]mus de capite Ciuis Romani, in iussu Populi Romani, non erat permissum lege, Consulibus ius dicere, propterea quæstores constituebantur à Populo qui capitalibus rebus præessent: hi appellabantur questores parricidii: quorum etiam meminit lex 12. tab. Quem locum Zasius in commentariis suis exponens: cæterum, inquit, hic totus locus

locus à Feneſtella (diſsimulato tamen authore) ſumptus eſt: quod, & alibi Iurecōſultus ſępe uſurpat. Proinde argumentum eſt, non ſemper authorem allegari oportere. hæc Zaſius, Verum ſciendum eſt librum, qui Feneſtellę nomine circumfertur, non à Feneſtella, ſed ab alijs, ſub nomine Feneſtellæ, noſtro hoc ſeculo, compoſitum eſſe. Quod Andr. Alciatus libro 4. de uerborum ſignificatione à Parrhaſio, non ſemel, ſe accepiſſe, teſtatur. Veriſsimile ergo eſt, Pomponii uerba ex d.l.2. tranſcripta, & in eũ, de quo dixi libellum, congeſta eſſe: Eritque hoc modo Pomponius excuſatus.

Quid ſit poſitio in l 1.ff.de iu.& iu.& in §.huius ſtudij.Inſt. eod.tit.aliter declaratum, quàm ab Accurſio, & Bud. CAP. VIII.

VLpianus in l.1.ff.de iuſt.& iure. Huius, inquit, ſtudii duæ ſunt poſitiones, publicum & priuatum. Idē dicitur in §.huius ſtudii Inſt.eod.tit. Quibus in locis Accurſius poſitionem pro genere interpretatur. Budæus uero in d.l.1. pro theſi. Nam teſis poſitionem ſignificat. Sed ego poſitionem in d.l.1.& d.§.huius ſtudii, alio ſenſu accipio. Nam cum dicitur, huius ſtudii duas eſſe poſitiones, publicum & priuatum: intelligo

ego

ego, hoc ius, in duobus ponitur, ſiue poſitum eſt, uidelicet in publico, & priuato. Nō diſſimili modo loquendi, Iuriſconſultus in l. ſecunda, §. I. ff. ſi cert. petat. utitur, cum ait: rerum datione in creditum iri, quibus uerbis nihil aliud ſignificat, quàm quod tunc in creditum eatur, ſi res dentur, uel datę ſint.

Duæ interpretum rationes, cur merum Imperium delegari nequeat, à quodam legum profeſſore confutatæ: & cur in hac re ratio quærenda non ſit. CAP. IX.

CAuſæ meri Imperii delegari non poſſunt, l. I. in princ. ff. de offic. eius cui mand. eſt iurſd. Sed quæ eſt eius rei cauſa? & Iaſon in d. l. I. in princ. colum. 7. ex ſententia Docto. cauſam adfert quòd propter magnitudinem cauſarum, & dignitatem perſonarum, quibus cauſæ illę comittuntur, induſtria perſonæ electa eſſe cenſeatur: Vt merito, per alium explicari eas non deceat, l. I. §. ne autem. C. de caduc. toll. c. ſi. na. de offic. deleg. l. inter artifices, ff. de ſolut. Sed, hanc rationem, quidam ex profeſſoribus legum, in Ticinenſi Gymnaſio, minime admittendam eſſe cenſebat. Nam quod dicitur, electa

induſtria

industria personę rem per alium tractari, uel explicari non posse: id tum demum locum habere dicebat, quoties ind ustria personæ in specie eligitur, & de re certa. Atqui lex merum imperiũ non specialibus, sed incertis personis sub nomine Magistratus cõmittit. Præterea, si uera esset prædicta ratio, consequens fieret, etiam ex causa necessitatis, delegationem fieri nõ posse. sicut nec per alium impleri potest, mortuo eo, cuius industria electa est, l.1.§. ne autẽ, uers. sin uero. C. de caduc. tollen. Et tamen in causa necessitatis, delegatio permittitur d.l.1. in prin. ff. de offi. eius cui mand. est iurisd. Imo hoc quoque sequeretur: quòd maiores Magistratus (ut puta quorum industria à iure eligitur) alter alteri merum imperium delegare possit: quod tamen fieri ab ipsis non potest. Verùm si hæc ratio recipienda non est, quæ tum erit ratio? Et Alciatus lib. 2. parad. cap. 6. nouam adducit rationem: nempe illam, quod Magistratus solum exercitium meri Imperii habeant, iũs autem apud Principem resideat: Et sicut is, qui usum solum habet, alium usuarium constituere nequit, Inst. de usu & habitat. in princ. Ita nec à magistratibus, usum seu exercitiũ meri Imperii delegari posse. Sed hanc quoque rationem professor ille, cuius supra mentionem feci, non admittebat. Nam quod Alc. asserit, merum Imperiũ, saltem quo ad exercitium, Magistratibus com-

petere:

petere: id professor ille, aliter sese habere dicebat. Nam in l. nemo potest . ff. de reg. iuris. traditur, magistratibus potestatem dari. Non ergo dici potest, ipsos solum exercitium habere: cum dare sit rem accipientis facere, Bart. in §. si quis, num. 7. in auth. de instr. caut. Sed & in l. 1. ff. de offic. præf. uerb. iurisdictionem uendicari dicitur: quod uerbum proprietatem, & dominium denotat, gloss. in §. fin. in uerbo uendicatio. Inst. de oblig. quæ ex del. nascun. Preterea in l. si quis in aliquem. ff. de offic. proc. dicitur proconsulem plenissimam iurisdictionem habere: ergo non solum exercitium habet. Quod autem Alc. ex d. l. 1. in princ. de off. eius cui mand. est iurisd. adducit, magistratus exercitationem publici iudicii delatam habere: respondebat supradictus professor, non ideo consequens esse illos iurisdictionis proprietatem non habere. Etenim uerbum exercitij generale quod ad proprietarium quoque iurisdictionis referri potest. Quod etiam Alcia. ait, maiores Magistratus ubique administratores appellari C. ut omnes Iudices in rubr. & nigro: illud dicebat professor ille, non respectu solum Imperii, sed etiam iurisdictionis fieri. dict. rubric. ut omnes Iudices, & in authent. de mand. princip. in princip. Nec etiam illum mouebat, quod Alc. ex auth. iusiurã. quod prest. ab his. allegat: Magistratibus administrationem

tradi

tradi:ut appareat iuris translationē in ipſos non fieri. Nam reſpondebat, quoties traditio à domino fit,tūc omne ius,& dominium transferri, ut habetur in l.ubi autē.§. fin.ff. de uerb. oblig. l.traditionibus C.de pact. Ipſe igitur putabat,in hac re,fuſtra rationem queri. Nam quòd merū Imperium delegari nequeat: moribus maiorū, ideſt,conſuetudine introductum aſſerebat, d. l. 9.§.fin.uerſ.uerius,ff.de offi. eius cui mand. eſt iuriſd.facit l.cum prætor,uerſ.item.ff.de iudic. Conſuetudinis autem rationem inquirendā nō eſſe dicebat,dummodo non ſit per errorem, & contra rationem naturalem introducta, l. quod non ratione,& l.de quibus,ff.de legibus.

De doli mali definitione non recte ſenſiſſe Ciceronem. CAP. X.

Cicero in Topicis: Cōmode etiā, inquit, tractetur hæc argumentatio, quæ ex genere ſumitur, cum ex toto perſequare partes hoc modo. Si dolus malus eſt, cum aliud agitur, aliud ſimulatur: enumerare licebit,quibus id modis fiat,deinde in eorum aliquē,id quod arguas,dolo malo factum includere. Quod genus argumenti, in primis firmum uideri ſolet: Cæterum quod Cicero dolum malum definit,cūm aliud agitur, aliud

aliud ſimulatur: eandem definitionem idem Cicero libro 3. officiorum Aquilio tribuit, ſic ſcribens, Nondum enim Aquilius Collega, & familiaris meus, protulerat de dolo malo formulas. In quibus ipſis cum ex eo quæreretur, quid eſſet dolus malus: reſpondit cum eſſet aliud ſimulatũ aliud actum. Vlpianus autem in l.1.§.1. ff. de dolo, eiuſdẽ definitionis Seruium facit authorem quam tamen reprehendit: quoniã ſine ſimulatione id agi poteſt, ut quis circumueniatur: poteſt & ſine dolo malo aliud agi, aliud ſimulari, ſicuti faciunt, qui per eiuſmodi ſimulationem ſeruant, & tuentur, uel ſua, uel aliena. Vnde apparet ſupraſcriptam Ciceronis argumẽtationem in Topicis non ſemper procedere: nec illam lib. 3. offic. cum ſic argumentatur: Ergo & Pythius, & omnes aliud agentes, aliud ſimulantes, perfidi, improbi, malitioſi ſunt.

Quomodo intelligenda ſit l.2.§.1.ff.ſi cert.pet.
CAP. XI.

IN l.2.§.9.ff.ſi cert. pet. hæc uerba extant. Mutui datio conſiſtit in his rebus, quæ pondere, numero, mẽſurave cõſiſtunt: quoniam earum datione poſſumus in creditum ire: quia in genere ſuo functionem recipiunt, per ſolutionem magis

gis quam per ſpeciem: nam & in cæteris rebus, ideo in creditum ..e non poſſumus, quia aliud pro alio inuito creditore ſolui non poteſt; Quę ſitũ eſt, quomodo genus, & ſpecies, in hoc reſpō ſo, accipi debeat, Nã ſi dialectico more genus accipiatur, quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie; & ſpecies, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero: non recte dixiſſet Iuriſconſultus in genere deberi, quæ pondere, numero, & menſura cõſiſtunt: cũ potius in ſpecie deberi cẽſendum ſit. Ideo Bart. in d.l.2.§.1.nu. 3. ſpeciem, in hoc reſponſo pro indiuiduo ſumi aſſerit. Nam alias quoque in iure genus pro ſpecie, & ſpecies pro indiuiduo ſumitur, ut idẽ Bart. in l. legato generaliter ff. de leg. 1. & in l. menius. §. duobus ff. de fundo inſtr. & inſtr. leg. tradit. Eſt igitur ſenſus huius reſponſi: cum mutuum alicui datur, puta frumentum, uel uinum: nõ idem frumẽtum, uel uinum uti indiuiduum: ſed aliud frumentum, uel uinum eiuſdem generis, uel (ut dialectici loquuntur) eiuſdem ſpeciei, reſtitui debere. Verum Zaſ. in ſingularibus intellectibus genus in d.l.2.§.1. pro cõmutabili qualitate ſeu conditione interpretatur, quæ rebus accidit, natura, uel quaſi ſimilibus in numero, pondere, & menſura conſiſtẽtibus. Sed quãcunque interpretationem recipiamus, non in magno poſuerim diſcrimine, tametſi cauſam nõ uideo, cur à Bartoli opinione recedendum ſit.

Maior

Maior autem in hoc uersatur difficultas, quam Zas. à nullo interprete, quos ipse legerit, explicatam dicit. Nam ait Iurisconsultus, earum rerum datione, quæ numero, pondere, & mensura consistunt in creditum iri: quia in genere suo functionem recipiunt, per solutionem magis, quàm per speciem. Quomodo autem inquit Zas. fieri potest, ut functionem recipiant hæres, magis per solutionem, quàm per speciem? Imo tota conuerti debuit, ut functio potius ex specie, rerumque similitudine, quàm ex solutione appareret; scilicet quod species in mutuo omnino sit necessaria, cum sit contractus, qui re celebratur, in quo etiam est res ipsa, & species potenter dominatur: solutio autem speciei in eo contractu, uelut seruire uideatur. Quomodo ergo seruientem solutionem, dominanti speciei præferimus? Huic igitur difficultati Zas. nouo modo respondet: cuius responsionem ego quidem non refello: puto tamen aliter quoque responderi posse. Nam arbitror in dicta l. secunda §. primo non solutionis, & speciei: sed potius solutionis in genere, & solutionis in specie, comparationem fieri. Dicit enim textus. Ea quæ in pondere, numero, & mensura consistunt, magis in genere suo per solutionem, idest, magis per solutionem in genere suo, quàm per specié,

id eſt, per ſolutionem in ſpecie ſua functionē recipere. Et hic loquendi modus Latinis peculiaris eſt, quem Græcè ecclypſim nominant: hoc eſt, cum uerbum, ex uerbo ſubintelligitur. Senſus igitur dictæ l. 2. §. 1. erit: ea quæ genere, numero, & menſura conſiſtunt, functionem recipere, magis per ſolutionem generis, quàm per ſolutionem ſpeciei. Quid autem genus hoc loco ſignificet, quidq́ue ſpecies ſupra ex Barto. ſententia dictum eſt.

Alciati opinio de nomine Notariorum, comprobata, & quædam de notis. CAP. XII.

DE Notarijs And. Alc. lib. 8. parerg. cap. 19. ſcribens. Notarios, inquit, ueteres eos ſcribas appellabant, qui per notas ſcriberent: inductosq́ue primū fuerunt à M. Cicerone, ut Catonis orationem quam habebat in ſenatu, aduerſus Catilinam, deſcriberent, uociſq́ue curſum celeritate manus æquarent, Auſonius: Puer notarum præpetum ſolers miniſter ad uola Bipantes pugillar expedit, & cæt. Hodie ſic Vulgo appellamus eos, qui inſtrumēta, ſeu priuata, ſeu publica conficiunt: quod munus apud ueteres non uidetur fuiſſe: nec enim ulla eſt

eorum

eorum mentio Ciceroni, Liuio, cæteris. Hæc Alc. qui & si pro sua opinione, authores non alleget: mihi tamen uidentur, authoritates illi non defuisse. Nam quod Notarij olim fuerint, qui dictata notis excipiebant, id extat apud Iureconf. in l. Lucius. ff. de milit. testam. his uerbis, Lucius Titius miles Notario suo testamentum scribendum notis dictauit, & antequam literis perscriberetur, uita defunctus est. Quæro an hæc dictatio ualere possit; & cæt. Cæterum quod notarum usus propter celeritatem scribendi, repertus sit, id Bud. in l. inter eos. §. eos. ff. ex quibus cauf. maio. ex Trãquillo docet: uerba aũt Trãquilli in Tito Imp. hæc sunt. E pluribus cõperi, notis quoque excipere, uelocissime solitũ, & cum amanuensibus suis per ludũ iocũque certantem, imitari Chirographa quæcunq; uidisset. Porrò in d. l. inter eos. §. eos. notarum his uerbis mentio fit: Eos qui notis scribunt acta præsidum, reipub. causa non abesse certum est. Quales autem notæ fuerint, in iure nostro non reperio: nisi quod Iustinianus Imper. in l. 1. in fin. C. de ueter. iure enucleando: captiones signorum, & compẽdiosa ænigmata, pro notis dixisse uidetur: Ne autem, inquit, per scripturam aliqua fiat in posterum dubitatio: iubemus non per captiones signorum, & compendiosa ænigmata (quæ multas per se, & per suum uitium antinomias induxerunt) eiusdem codicis textum

conſcribi, etiam ſi numerus librorum ſignificetur, aut aliud quicquam. Nec enim hæc per ſpecialia ſigna numerorum manifeſtari, ſed per literarum conſequentiam explanari concedimus. Cæterum qualeſcunque notæ fuerint, literas tamen eas non fuiſſe, à Iuriſconſulto in l.ſed cum patrono. in fine, ff.de bon. poſſeſſ. his verbis traditur: Notis ſcriptæ tabulæ, non continentur in edicto: quia notas literas non eſſe Pedius libro 25. ad edictum ſcribit. Hinc eſt, quod in dicta l. Lucius. dicitur, militem teſtamentum notis dictaſſe, & antequam literis ſcriberetur, uita defunctus eſſe: ut appareat, notas alias fuiſſe, quàm literas. Extat quidem de notis libellus Valerij Probi: ubi docet, quo ſenſu literarum notæ accipiendæ ſint. Ex quo quidem authore exempli cauſa paucas notas referre non grauabor. Q. T. I. I. C. Q. A. T. F. A, id eſt, quando te in iure conſpicio, quæro an te facias authorem. Quas quidem notas refert Alciatus in l. pecuniæ.§. actionis, ff.de uerb.ſignifica. An autem Iuriſconſulti in dicta l.Lucius, & in dicta l. inter eos.§.eos.de his notis, à Valerio Probo relatis, ſenſerint. dubitari poteſt: cum notas literas non eſſe, ex Iureconſultorum ſententia, ſupra dixerim. Niſi forte reſpondeas, Iuriſconſultos in dicta l. Lucius, & dicto §.inter eos inter notas, & literas, ſic diſtinguere

ſtinguere ſoluiſſe: ut ſingulares literæ pro notis: ſeries autem literarum, pro literis habendæ ſint. Nam & Tranquillus tranſpoſitas literas, notarum nomine appellat. cum in Iulio Cæſare ſic ſcribit; Extat, & ad Ciceronem: Item ad familiares domeſticos, de rebus, in quibus, ſi quæ occultius perferenda erant, per notas ſcripſit, id eſt, ſic ſtructo literarum ordine, ut nullum uerbum effici poſſet: quæ ſi quis inueſtigare, & perſequi uellet, quartam elementorum literam, id eſt, d. pro. a. & perinde reliquas, commutet. Quem Tranquilli locum non ea de cauſa adduxi, quòd putem Iuriſcõſultum in d. l. Lucius. de occultis, ſiue arcanis, literarũ notis, (quarum Tranquillus mentionem facit) intelligi debere: In qua tamen ſententia Vigil. in §. quinimo. Inſt. de milit. teſt. fuiſſe uidetur: Sed ut oſtẽderem notas in d. l. Lucius. & in d. §. eos, pro literarum notis, & ijs quidem, quas Valerius Probus in ſupradicto libello explicat, accipi poſſe. Nam & Iuſti. Imp. in d. l. 1. in fin. numerorum ſigna appellat: cum tamen cõſtet numeros a veteribus Romanis, literarũ notis deſignari ſolitos, ueluti M. C. L. X. V. Porro cum in d. l. Lucius mentio fiat, teſtamentum à Milite notis dictatũ fuiſſe: operæprecium forte erit, teſtamentum militare, cuiuſdam Sẽpronii Tucidani, literarũ notis cõſcriptũ, ſubiicere. Refertur aũt hoc Teſtamentũ in quodã libro, qui Romæ (ſi recte

 memini)

memini) cũ inſcriptione, Epigrãmata antiquæ Vrbis. Impreſſus eſt, his uerbis: D.O.M.L. Mallio & Q. Torquato Coſ. Sempronius Tucidanus teſtamentum iur. mil. quod ipſe facio L.L. ab eſto, ob poenum Italia pulſum. fund. baleares ſenatui P.Q.R. D. D. Aurelius Tucidanus tacitam pecu. ſi uia lat. oſſ. meis re. monumentum ſuo ſunt, ædificauerit habeto. Hermeti lib. aug. uind. Ma. aur. ex. d. da. Sunt Lycię agreſſi uxo. beneme. mundum mulieb. quæue E. ca. pa. do. L. Caius Tucidanus, quod pupillam cuius iuſſu meo cu. ge. contra decretum ampliſs. ord. uxo. d. ex Teſta. dodrant. L. celſo Teſtamẽ. quod F ſapho ſcripſeram adi. Pamphilo Vicario pocu. ti. inſtrument. ruſti. quod Epiro parauer. liberue hæred. da. ſunto filiis ſi nepotes mihi non fuerint. Marcellus Ticidanus ex dam. ſunt. cohi. hæred. quæ lego. o. eſto. ſupraſcriptas autem literarum notas ego ſic interpretarer: Teſtamen. iur. mil. ideſt Teſtamentum iure militari L. L. ideſt legibus Fund. ideſt Fundos P.Q.R.D.D. ideſt Populoque Romano dono do Pecu. ideſt pecuniam Via lat. oſſ. meis re. ideſt Via latina oſſibus meis relatis, ſum. ideſt ſumptu. Vxori beneme. mundum mulieb. quæve E. ca. pa. D. L. id eſt Vxori benemeritæ mundum muliebrem quæve eius cauſa paraui do, lego. Cu. ge. id eſt, curam geſſit, Ampliſſ. ord. ideſt, ampliſſimi ordinis. Vxo. d. ex teſta. dodrant, id

eſt,

eſt, uxorem duxit ex Teſtamento dodrantem. Inſtrument. ruſt. ideſt inſtrumenta ruſtica. Extat etiam apud Ioan. Bartholomęum Marlianum in antiqua Romæ Tipographia libro 5. capitulo 18. exemplum Teſtamenti militaris Galli Fauonii Iocundi, in Luſitania reperti; Verum id extenſis literis ſcriptum eſt, non ex notis. Hæc annotanda duxi, non quod ſatis explicata putem: ſed ut ſtudioſis amplius indagandi anſam præbeam.

De intellectu l. ſi duobus. in principio. ff. de legat. primo. & an tempore digeſtorum caduca in uſu fuerint.

CAP. XIII.

POmponius in l. ſi duobus. in princip. ff. de legat. primo. Si duobus, inquit, res legata ſit, quamuis alter in rerum natura non fuerit, alteri deberi ſolam partem: & hoc puto uerum eſſe. Quibus uerbis ſignificatur, ſi duobus res legata ſit, & alter in rerum natura non fuerit; deficientem partem legatario non accreſcere. Vnde conſequens eſt, eam partem caducam fieri, & fiſco inferri. Verum ob-

ſtat.l. unica. §. in primo , & §. pro ſecundo. C. de caduc.toll. Vbi dicitur legatum deficiens cõiuncto cedere,nec caducum fore. Reſpõdet gl. in d.l.ſi duobus.in princ.collegatarium, in caſu illius legis,in rerum natura nõ fuiſſe,ſed in ſpe. Quod intelligendum eſt de poſthumo : quaſi collegatarius poſthumus fuerit: & ideo partem legati,collegatario non accreſcere . Sed in caſu d.l.unicæ.§.in primo,& §.pro ſecundo. non ſperari poſthumum,utputa mortuum . Et ſi uero hic intellectus communiter uideatur approbatus:Videant tamen alii,an defendi poſſit: cum præſupponat,alterum ex collegatariis , in caſu d.l.ſi duobus.in prin.poſthumum fuiſſe : quod ex uerbis reſponſi,colligi non poteſt . Neque enim poſthumi,ulla illic mentio fit . Hinc forte Accurſius,hoc intellectu non contentus:aliũ Ioannis intellectum adfert : ut dicamus tex.in d.l.ſi duobus.in princ.loqui in caſu caduci : & quod dicit,non fuerit,intelligi non fuiſſe tempore mortis teſtatoris,ſed tempore teſtamenti. Quod Bar.eo intelligit,quaſi iure digeſtorum caduca fiſco illata ſint. Et ſecundum hoc,id corrigi,per dictum §.pro ſecundo.Verum hunc intellectum reprobat Bart. aſſerens , etiam iure digeſtorum,caduca non fuiſſe applicata fiſco, ſed coniunctis accreuiſſe . Idque iuxta dicta l. ſi duobus.§.fina.& l.celſus.§.penul.& fin.ff. de leg.2.Vt merito dici non poſſit,dictam l.ſi duo-

bus

bus. in princ. per dictam l. unicam. §. pro secundo corrigi. Ego uero prædictum Ioannis intellectum defendi posse arbitror. Nam constat, etiam tempore Ciceronis, qui longe ante digestorum compilationem uixit, caduca in usu fuisse. sic enim scribit in Philipp. 10. Quæ celeritas illa Bruti, quę cura, quæ uirtus? Et siue illa quidem Antonii celeritas contemnenda est: quem nisi in uiæ caducæ hæreditates retardassent, uoluisse eum, non iter fecisse diceres. Sed, & Iuuenalis, caducorum mentionem facit, his qui sequuntur uersibus: Legatum omne capis, necnon & dulce caducum Commoda præterea iungantur multa caducis. Vt appareat etiam Iuuenalis tempore, caduca incognita non fuisse. Quin & Vlpianus in l. Item ueniunt. §. pridie, & ff. de petit. hæred. senatus consultum refert, de caducis partibus fisco petitis. Quem textum Bart. non satis diluit. Nec obstant leges per Bar. in contrarium adductæ. Nam quod allegat dicta l. si duobus. §. finali. ubi traditur partem deficientem collegatario accrescere. Respondeo, in casu illius legis, legatum relictum fuisse legatario, qui etiam ante conditum testamentum, in rerum natura non erat. Nam legatum erat relictum Titio, & cuidam posthumo, qui nunquam fuerat. Et isto casu etiam iure antiquo constitutum erat legatum caducum non esse, sed ius accrescendi

locum

locum habere: Vt Iustin. Imp. in d. l. unica. §. in primo refert. Non ergo casus dictæ l. si duobus §. fina. ad caducorum materiam pertinet, Quod etiam Bar. allegat dictam l. Celsus in prin. Respondeo, illic legatum ex præsumpta testatoris uoluntate, pro non scripto haberi. Quòd & gl. illic admonet. Et hic quoque casus, ad materiã caducorum non pertinet, ut habetur in d. l. unica. §. & cum triplici. ibi. eaque pro non scriptis esse. iuncto §. in primo. Et ex his omnibus non possum nõ suprascriptum Ioannis intellectum approbare, ut d. l. si duobus. in princ. intelligatur in casu quo, ante mortem testatoris, non tamen ante testamentum conditum, relictum deficiebat. Id enim iure antiquo, idest, iure digestorum, caducum dicebatur: iuxta d. l. 1. §. & cũ triplici, uers. uel uiuo Testatore, iuncto §. pro secundo. & d. l. item ueniunt. §. pridie, & §. sequent. Verum iure Codicis, in §. pro secundo, ius illud uetus, siue digestorum, correctum est: ut tale legatum amplius caducum non fiat, sed cohæredi accrescat.

De

De intellectu l. plane. §. si duobus ff. de leg. 1. & l. si quis Titio ff. de usufr. accresc. & quomodo hæ duę leges conciliari poßint. CAP. XIIII.

SI testator hæredi, & Titio rem leget, legatum soli legatario cedit, l. plane. §. si duobus. ff. de lega. 1. secus autem est si hæredi, & Titio usumfructum leget; tunc enim legatarius partem dumtaxat usufructus consequitur, l. si quis Titio. ff. usufr. accresc. Sed quæ est ratio diuersitatis, in his casibus? Et ut omittam quæ Doct. in d. §. si duobus, tradunt: reperi Zas. in singul. intellectibus, specialitatẽ in usufructu subesse arbitrari: quia ususfructus legati quasi dominium non acquiritur, mox ab adita: sed tum damnum, cum per hæredem constituitur, l. 3. in princ. ff. de usuf. l. 2. ff. quando dies legat. ced. Bartol. in l. 1. in prin. ff. de seruit. cum concord. Et ideo hæres adeundo hæreditatem, iam factus dominus rerum hæreditariarum: partem usufructus, iure uętustiori, tanquam suam, titulo successionis, retinet. Quo nomine, cum legati portio, quæ hæredem respicit, ab initio, mox ab adita sua hæredis esse comperitur, merito is partem socio facit, per regulam traditam in l. huiusmodi. §. si Titio. ff. de legat. primo. Hæc Zas. qui hanc rationem à nemine tactam esse

esse asserit. Ego aliam quoque solutioné in medium adferri posse arbitror: Nempe quod dominium bonorum hæreditariorum uigore institutionis hæredi competit, §.fin. Inst.de hære. qual.& differ. Si ergo Testator hæredi,& Titio rem hæreditariam leget: eidem hæredi, bis idē reliquisse censendas est: & primo quidem titulo hæreditario, deinde uero titulo legati. Quēadmodum autem bis idem promissum non debetur: nisi prior promissio sit inualida, siue inutilis, l.qui bis idem.ff.de uerb.oblig. Ita nec res hæreditaria hæredi iure institutionis semel relicta, eidem ab eodem Testatore, legari utiliter poterit. Quæ ratio cessat in legato usufructus. Nam proprietatem habere quis potest, alio habente usufructum, ut dicitur Instit.de hæred.instit.in princi. Vers.proprius autem. Et ideo cū testatur hæredi,& Titio usumfructū fundi hæreditarii legat. dici non potest, eundem fundum hæredi bis reliquisse. Censebitur enim titulo institutionis, proprietatem dumtaxat fundi: titulo autem legati, eiusdem fundi usumfructū illi relinquere uoluisse. Et hinc est quod hæres in legato usufructus, cum legatario partem capit, d.l.si quis Titio. quod in aliis legatis secus est, d.l.plane.§. si duobus.

Qui sint Peregrini, & quid sit peregrinitas in iure, & apud alios authores.

CAP. XV.

VLpianus in l. sed si in cõditione. §. solemus. ff. de hæred. instit. Solemus, inquit, dicere media tempora nõ nocere, puta ciuis Romanus scriptus hæres, uiuo testatore factus est peregrinus. Vbi Accursius peregrinum pro deportato interpretatur: Idq́ue ex. l. 1. C. eod. tit. Verba autem d. l. 1. hæc sunt; Qui deportantur, si hære des scribantur, tamquam peregrini capere non possunt; Sed hæreditas in ea causa est, in qua es set, si scripti hæredes nõ fuissent. Potuisset etiã Accursius in hanc sententiam allegare, l. sed si hac lege. §. liberos, ff. de in ius uocã. his uerbis. Sed si per pœnã deportationis ad peregrinitatẽ redactus sit patronus, putat Põponius eum ami sisse honorem. Ego ut concedam, deportatum pro peregrino habendum. Sed non inde sequitur, peregrinos passim in iure pro deportatis accipiendos esse. Etenim peregrini uocabulum generale esse arbitror, quo continebantur omnes, quicunque ius Ciuitatis Romanæ amiserunt, siue id, per pœnam deportationis, siue alio quocunque modo accidisset. Quomodo autẽ ius Ciuitatis amittatur: tradit

tradit Alc.lib.1.parerg.cap.15.Hinc etiam Alc. c.15.eiusdem libri, peregrinitatis reum, eum dici, scribit, qui falso pro Ciue Romano se gessit: idque Tranquilli authoritate in Claudio: Peregrinitatis reum, orta inter aduocatos leui contētione, togatum hunc ne, an palleatum, causam dicere oporteret, quasi æquitatem integram ostentans, mutare habitum sæpius. & prout accusaretur, iussit. Idem quoq; Tranquillus in Augusto, peregrinitatis mentionem facit. Splendidum, inquit, uirum Græciæque Prouinciæ Principem uerum, latini sermonis ignarum non solum albo iudicum euasit (forte legendum erasit) Sed etiam in peregrinitatem redegit. Arbitror igitur in d.l. Sed etsi in conditione.§.solemus. peregrinum accipiendum, quocunque modo ius Ciuitatis Romanæ amiserit: Nec refert quòd in d.l.1.dicitur, deportatos tanquam peregrinos capere non posse. Non enim inde sequitur peregrinos nullos esse, nisi qui deportati sunt, Imo si deportati tāquam peregrini sunt, ut in d.l.1.dicitur, apparet etiam alios qui deportati non sunt, peregrinos existere posse. Idque ostendit dictio TANQVAM. Hinc forte à ueteribus hostes peregrini appellati sunt; quasi qui ius Ciuitatis Romanæ non haberent: hoc est, qui Ciues non essent. Eoque uocabulo ueteres tanquam meliori, uti maluerint, ut Cicero in Officiis scribit.

Qua

Qua lege libera testandi uoluntas primum introducta sit. CAP. XVI.

IN.l.1.ff.ad legem falc.lex Falcidia, inquit Iurisc. liberam legãdi facultatem dedit. Sed cum lege 12. tabularum libera legandi facultas, cuilibet data sit, l. uerbis.ff.de uerbo. sign. quęrit Andr.Alc.lib.5.parergon ca.23. quomodo lex falcidia hanc facultatem dare potuerit. Et respondet, lege Voconia, & Furia facultatem legãdi coangustatam fuisse, ut Inst. de lege falc. in principio: quas leges deinde Falcidias abrogauit. Quod ergo de libera legandi facultate lege 12.tab. primo introductum: id postea mutatum: ac demum à Falcidio iterum promulgatum est. Quamquã autem hanc Alciati solutionem non improbo: arbitror tamen aliam quoque solutionem ex Macrobii lib.3.c.17 adferri posse. Vbi de lege Licinia scribens, dicit. in ea ferẽda, quęsitam esse legis authoritatem, exolescente metu legis antiquioris: ita ut de ipsis 12. tab. factum sit: quarum ubi contemni antiquitas cœpit, eadẽ illa quæ aliis legibus cauebãtur, in alia latorũ nomina trãstulerũt. Hæc ex Macrobio. Non est ergo nouũ, nec exẽplo caret, quod libera testandi facultas à lege 12. tab. introducta in aliud legislatoris nomen, Falcidii nempe translatum est.

An

An iura digestorum, institutionum, & codicis, ubique concordent. & num recte Alc. in hac re senserit. CAP. XVII.

QVæstio est, cum Iustinianus Imperator Ius ciuile in quatuor opera, nempe Pandectarum, Institutionum, Codicis, & Authenticorum redegerit: an non alterum opus, ab altero corrigatur? Et quantum ad ius Authenticorum attinet, nulla est dubitatio, eo iure, ius pādectarum, institutionum, & codicis corrigi. Nam in 3. cōst. C. in §. his igitur omnibus. (ubi de secunda Codicis editione agitur) id satis expressum est, his uerbis: Hoc enim nemini dubium est, quòd si quid in posterum melius inueniatur, & ad constitutionem necessario sit redigendum, hoc à nobis, & constituatur, & in aliam congregationem referatur, quæ nouellarum nomine constitutionum significetur. Quo in loco gl. nouellas pro authenticis interpretatur. Sed dubium est, an ius Pandectarum, & Institutionum similiter, & Codicis unius sit consonantiæ, an uero alterum ab altero corrigatur. Et quamuis Doctores asserant, ius digestorum à iure Codicis quandoque corrigi. Id tamen Alc. lib. 6. parerg. cap. 14. non facile admittendum esse autumat, sic scribens: Sed huiusmodi, inquit, concordiam haud

haud facile ego admiſerim, qui ſciam, id in primis curę Tribuniano collegiſque fuiſſe, ut cum codice Iuſtiniani concordarent digeſtorum reſponſa l.1.§.ſed in hoc ſtudium. C. de uete. iur. enucle. quod ſi qua erãt, quæ aduerſari uiderentur potius immutata in digeſtis fuiſſe, ut uterq; liber unam in conſonantiam redigeretur. Igitur ſciendum eſt, Iuſtinianum Imp. anno Chriſti D.XXIX. ad Imperii faſtigium adſumptum fuiſſe: is regni ſui anno tertio ex tribus ueteribus Codicibus, ſuum nouũ codicem componi iuſſit, ediditque XVI. Kalend. Maii conſulatu Decii. 2. conſtitit C. in fin. deinde intra quadriennium, id eſt, anno Imperii ſui VII. quinquaginta digeſtorum libros pari cura enucleatos promulgauit: idque XVII. Kalend. Ianuarias, Iuſtiniano ipſo tertium conſule deſignato, quo tempore intra XI. Menſes iuſſit deinde Inſtitutiones quoque confici, quas XI. Kalend. Decembris, tertio ſuo conſulatu edidit. Demum eodem anno, iuſſit Codicem iterum emendari, & plures leges in eo inſeri, & præſertim quinquaginta deciſiones, ex quibus aliquę erãt, quę priores leges corrigebãt: appellauitq; repetitã Codicis editionẽ, l.1.C. de emend. cod. Iuſt. quã uoluit ex die IIII. Kalend. Ianuarii ſe quartũ, & Theodoro Paulino Cõſulibus uim, & effectũ obtinere. Igitur cũ Iuſtinianus cõcordaſſe Codicẽ ſuũ, cũ digeſtis fateatur: quiſquis

uelit asserere, subesse correctionem, oportet ut id ab una ex quinquaginta decisionibus, quæ ultimæ editioni insertę sunt, esse factum ostendat: priores enim constitutiones, cum digestorum iure concordabant. Qua in re duas ego soleo cōclusiones ponere: Prima, Constitutiones, quas in institutionibus fatetur Iustinianus, suo codici inseruisse, Inst. quib. mo. toll. oblig §. pe. & de S. C. Tertull. §. sed nos. & de pupil. subst. §. qua ratione, cum iure digestorum concordant, nec ex quinquaginta sunt. Altera, Constitutiones quæ quattuor illis post primam editionem annis, interim factæ sunt, possunt ius uetus emendare, & in illis quinquaginta computari. harum notitia ex eo accipitur, si ad finem adscriptum sit, datas Lampadio, & Oreste Cōsulibus, uel post Lampadii, & Orestis consulatum, semel aut iterum, uel III aut IIII. Iustiniani, & Paulini consulatu. Hactenus uerba Alciati. Sed mihi uidetur Alciatus in suprascriptis cōclusionibus, sibi ipsi cōtrarius esse. Nam in prima conclusione asserit, constitutiones, quas Iustin. Imper. in Institutionibus fatetur suo Codici inseruisse, cum iure digestorū concordare. Pro qua conclusione allegat tex. in §. pen. Inst. quibus modis tollit. obligat. Vbi Iustinianus constitutionem l. fin. C. de [illegible] allegat. Verum illa constitutio edita est in consulatu Lāpadii, & Orestis. Et tamē Alciatus in secunda conclusione asserit, ius digestorum per constitutiones

tutiones, quæ Lampadio, & Oreste Consulibus editę sunt, corrigi. Præterea quod in secunda cōclusione dicit, constitutiones Codicis Lampadio, & Oreste Consulibus, uel post Lāpadii, & Orestis Consulatum semel aut iterum, uel tertio & quarto Iustiniani, & Paulini consulatu editas, ius digestorum corrigere posse: Id ea ratione asserere uidetur, quia ius digestorū, ante nouas illas constitutiones compositum fuerit. Sed hoc aliter se habet: Quoniam in tertia constitutione C. §. supradictis itaque, traditum est, Iustinianum Imp. etiam post secundam Codicis editionem (quæ repetitę Lectionis appellatur) compilatoribus iniunxisse, digesta, & Institutiones, cum secunda illa editione, in consonantiam reducere. Verba autem dicti §. supradictis itaque, hæc sunt: Supradictis itaque magnificis, & prudentissimis uiris permisimus hæc omnia facere, & si qua emendatione opus foret, hanc facerent, non titubante animo, sed nostra authoritate freti. Constitutiones uero superfluas, uel ex posterioribus sanctionibus nostris iam uacuatas, uel si quæ similes, uel contrariæ inuenirentur, circumducere, & à proprii Codicis congregatione separare: & tam imperfectas replere, quàm nocte obscuratis abductas, noua illuminationis luce detegere, ut undique non solum institutionum, & digestorum uia dilucida, & aperta pateat, sed etiam constitu

tionum nostri Codicis iubar omnibus clareat: nulla penitus nec simili, nec diuersa, nec inusitata relicta: cum nemini uenit in dubium, quòd repetita prælectio probabit, hoc satis ualidum satisque esse formosum: Hactenus uerb. constit. Quod autẽ suprascripti Cõpilatores, hoc quod constitutio illis iniunxit, executi sunt: id ex sequentibus institutionum locis apparet. Nempe ex §. quæ autem. Inst. de bonorum. possess. & in. §. fin. Inst. de legit. agnat. success. Vbi allegatur Iustiniani constitutio l. fin. C. de emanc. liber. quam post consulatum Lampadii, & Orestis edidit. Sic etiam in §. ea omnia. Inst. de hæred. quæ ab intest. defer. constitutio l. penul. C. de adopt. citatur. quæ, & ipsa constitutio, Lampadio, & Oreste cons. edita est. Ego igitur in hac difficultate pro regula statuendum esse arbitror, inter supradicta tria iura, nempe digestorum, Institutionum, & Codicis, concordiam esse, nec alterum ab altero corrigi. Et quod de Codice dictum est, id non solum in codice primæ editionis iuxta l. 1. §. sed, & hoc studium, uerum etiam in Codice secundæ editionis, siue repetitæ lectionis, locum habere, d. §. supradictos itaque. Illud tamen negari uix poterit, Compilatores supradictos, ne ubique ad unguem digesta, & institutiones cum Codice concordasse: ut apparet in tractatu legatorum, & fideicommissorum. Nam leg ata, & fideicommissa

nouis Iustiniani Imp.cōstitutionibus in l.1.& l.2.C.cōmun.de leg.æquiparata sunt.Cuius æquiparationis mentio fit in l. 1.ff. de leg. 1. & in §. sed non usque.Inst.de legat.Et tamen in aliis digestorum,& institutionum textibus,inter legata,& fideicommissa, differentia reperitur. Nam in l.pecuniæ uerbũ.§.persecutionis. ff. de uerb. signif. traditur fideicommissa iuris ordinariam executionem non habere, sed extraordinariam persecutionem: Cum tamen in l. si pluribus, & in l.apud Iulianum.§. si Titius. ff. de leg. 1.asseratur,ad persecutionem legatorum,actionem ex testamento dari.Sed,& in.§.præterea,Inst.de fideicōmiss. hæred. inter legata,& fideicommissa alia quoque differentia constituitur, uidelicet, ut fideicommissa ab intestato relinqui queant:legata autem non nisi ex testamento relinqui possint:Sic etiam Inst.de singul. reb. per fideicom. relict.inter legata, & fideicommissa differentia cōstituit, ut fideicōmissum à legatario relinqui queat:legatũ autē à legatario legari nō queat.Arbitror autē in hac re compilatores excusari posse, quibus forte uisum fuit satis esse, si in digestis, & institutionibus ęquiparationis legatorũ & fideicōmissorũ, in uno aut altero loco mētionem facerēt, nec opus esse id passim in omnibus textibus repetere.Quin & illud negari uix poterit,Cōpilatores in aliquibus iuris locis legũ concordantiam omnino omisisse: non forte ex ne-

gligentia, ſed quia in tam prolixis iuris operibus, ingenio humano non facile omnia aſſequi potuerunt. Quod quidem in d. l. pecunia uerbum. §. perſecutionis animaduerti poteſt. Illic enim dicitur, fideicommiſſa nõ habere iuris ordinariam executionẽ ſed perſecutionẽ extraordinariam. Et tamen Iuſtiniani Impe. conſtitutione in libro primo C. commun. de legat. introductum eſt legata & fideicommiſſa, tam perſonali & in rem, quàm hypothecaria actione peti poſſe. Vt apparet dictam l. pecuniæ uerbum. §. perſecutionis, cum dicta l. 1. à Compilationibus concordatam non eſſe. Id quod, & in aliis iuris locis ſupra libro 1. capit. 17. & hoc libro ſecundo capitul. 12. & capitul. 34. à me annotatum eſt.

Quomodo l. Titia. §. final. ff. de manumißione teſtament. intelligenda ſit. *CAP. XVII.*

SCæuola in l. Titia. §. final. ff. de manumisſio. teſtamen. Lucius Titius, inquit, teſtamento ſuo ita cauit, Onoſiphor[illegible] ſi diligenter rati[illegible] excuſſeris, liber ne eſto. Quæro an Onoſiphorus ex his uerbis libertatem ſibi uendicare poſſit. Reſpondi ijs uerbis, quæ proponuntur,

proponuntur, libertatem adimi potius quàm dari. Hoc responso Bart. in l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si si quis caut. & alii Docto. in dicto §. iniuriarum. & in l. actione. C. de transact. sic intelligunt, ut Onosiphorus etiam diligenter excussis rationibus libertatem sibi uendicare non possit. Sed And. Alc. lib. 5. paradox. capitul. 4. in alia est opinione, nempe Onosiphorum si rationes diligenter excusserit, liberum fore. Nec illum mouet quod in d. l. Titia. §. final. dicitur, Onosiphorum libertatem sibi uendicare non posse: hoc enim ipse sic interpretatur, ut dicat, in casu illius responsi dubium fuisse, num Onosiphorus ante redditas rationes, libertatem adipisceretur, deberetque deinde rationes reddere: tanquam illa verba, Nisi rationes diligenter excusseris, modum, non autem conditionem faciant, l. quibus diebus. §. Termilius. ff. de condit. & demonstr. Et tamen Scæuolæ uisum fuisse, Onosiphorum ante redditas rationes, liberum non fore. Præsupponit ergo Alciatus Onosiphorum, quàm primum rationes diligenter excusserit, liberum futurum. Verum hæc interpretatio recipi uix poterit. Etenim Scæuola indistinctè dicit, Onosiphorum sibi libertatem uendicare non posse. Non ergo distinctio facienda est, ut ante rationes excussas libertatem uendicare non possit, post excussas uero possit.

ſit . Vbi enim lex non diſtinguit , nec nobis diſtinguere licet,l.de precio . ff.de public.Ego igitur communem intellectum ſequi malim : Onoſiphorum,etiam excusſis ſiue redditis rationibus , libertatem uendicare non poſſe,Cui tamen intellectui illud plurimum obſtat quod uerba illa , Onoſiphore niſi diligenter rationes excuſſeris , liber ne eſto : nihil plane operari uideantur, ſi Onoſiphorus ex illis uerbis libertatem uendicare nequeat.Nam etiam ſi teſtatur hæc uerba teſtamento nō adieciſſet, nihilominus Onoſiphorus libertatem conſecuturus non fuiſſet: Debet autem uerborum interpretatio ita fieri , ut aliquid operentur.l.ſi quando ff. de legat. primo . Vt ergo prædicta clauſula ſuperuacanea non ſit , ſed aliquid operetur: Ideo putarim illam , infraſcripto modo accipiendam : Teſtator omnino uolebat , ut Onoſiphorus rationes diligenter excuteret . Vt ergo ad rationes excutiendas eo magis incitaretur : Cauit teſtamento , eum liberum non fore , niſi excusſis rationibus . Fieri enim poterat , ut hæredes , etiam rationibus non excusſis , libertatem illi ultro donarent . Vt ergo teſtator hoc præcaueret , prohibuit ip-ſum ante redditas rationes liberum fore . Ita quidem ut non liceat hæredibus , rationibus non excusſis , libertatem illi donare : Idque teſtator iure facere potuit . Licitum

etiam

enim est Testatori, seruo suo, uel hæredis, libertatem interdicere, l. si quis ita. §. primo. ff. de manumission. testament. Et hic intellectus dictæ l. Titia. §. finali, non uidetur omnino alienus ab intellectu Bartoli in dicta l. si cum. §. qui iniuriarum. & Baldi, in capitul. cum olim nobis. de electio. Tametsi aliter quoque suprascriptæ difficultati obuiari potest. Nam quod dictum est, uerba dicta l. Titiæ. §. final. intelligi debere ut aliquid operentur, dicta l. si quando. Respondeo, secus esse, quoties manifeste apparet, testatorem, superuacaneis uerbis uti uoluisse. Ita probatur in l. final. ff. de manumissio. testamen. Vbi testator ita scripserat, Stichus cum morietur liber esto: Quæ uerba frustratoria quidē sunt. Frustra enim post mortē libertas legatur. Nec propterea uerba illa aliquid operantur: cum manifestum sit, testatoris mentem non fuisse, ut aliquid operentur. Et hoc est, quod Iurisc. dicit, Scio quosdam efficere uolentes, ne serui sui unquam ad libertatē perueniant, hactenus scribere solitos, Stichus cū morietur liber esto. Sed Iulianus ait, libertatē, quæ in ultimum uitæ tempus cōfertur, nullius momenti esse: cū Testator impediendę magis, quā dandę libertatis gratia ita scripsisse intelligat, &c. Si ergo ī casu dictæ l. fi. clausula superuacanea seu frustatoria, nil operatur: ergo idē in casu d. l. Titia. §. fi. dici

ſi.dici poteſt,clauſulam illam, de Onoſiphoro, nihil operari, ſed tanquam ſuperuacaneam reij ci: & Onoſiphorum etiam excuſsis rationibus libertatem non conſequuturum, perinde ac ſi clauſula à Teſtatore adiecta non fuiſſet. Hæc tamen omnia intelligenda ſunt, ſi teſtator ſimpliciter, nullo præcedente legato libertatis, ſupraſcripta clauſula uſus ſit, Atque hoc modo procedit d.l.Titia.§.fi.ſecus foret, ſi Onoſiphoro libertatem reliquiſſet, hoc modo Onoſiphore liber eſto: deinde hæc verba adieciſſet, Onoſiphore niſi diligẽter rationes excuſſeris liber ne eſto. Tunc enim Onoſiphorus excuſsis rationibus libertatẽ ſibi uendicare poſſet. Et in hoc caſu procedit, l.quibus diebus.§.quidã Titio.ff.de cond. & demõſ. Vbi teſtator centum legauerat, conditione adiecta, his uerbis, Niſi mater moriatur non dato. Quo caſu, conditione exiſtẽte (matre nimirum mortua) legatum deberi Iuriſconſultus illic aſſerit. Et hæc diſtinctio probatur etiam in l.ſi quis ita libertatem. §.fi. ibi. quæ prius data erat. ff. de ſtatu liber. Quam legem Iaſon in l. actione col.2. C. de trãſac. pro limitatione dictæ.l. Titia.§. fi. allegat.

Poſſeſsionis ethymologia iuxta antiquam lectionem in l. 1. ff. de acquirenda poſſeßio. defenſa.
CAP. XIX.

IVreconſultus in l. 1. ff. de acqui. poſ. Poſſeſsio, inquit, appellata eſt à pedibus, & ut Labeo ait pedum quaſi poſitio, quia naturaliter tenetur ab eo, qui ei inſiſtit &c. Verum Alciatus lib. 1. diſpunctionum c. 1. corruptum hoc reſponſum arbitratur. Ipſe igitur ex antiquo quodam codice ſic reſtituit. Poſſeſsio appellata eſt à ſedibus, & ut Labeo ait poſitio: quia naturaliter tenetur ab eo, qui ei inſiſtit, &c. Ego puto antiquam lectionem defendi poſſe. Nam in l. 3. in princ. ff. eodem, dicitur, fundi poſſeſsionem capi ſi quis quālibet partē fundi introeat. In eodem quoq; l. 3. §. ex contrario dicitur: quemadmodum duo in eodem loco ſtare nō poſſunt, itaque quoque poſsidere non poſſe: ut appareat, poſſeſsionem ab introeundo, & à ſtando, & conſequenter à pedibus denominatam eſſe. Quod & uerbum INSISTIT in d. l. 1. poſitum oſtendit: inſiſtimus enim pedibus. Quod ſi, iuxta Alciati lectionem, à ſedibus poſſeſsio diceretur: tunc uerbum INSISTIT deriuationi ſuæ non conueniret. Celſus quoque in l. quod meo. §. uenditorem ff. eod. eum maxime poſsidere ait, qui

pedem

pedem finibus infert, ut appareat à pedibus possessionem dénominatam esse. Vnde & pedum ponere. Cicero pro eo quod est possidere, accepisse uidetur. Sic enim pro A. Cecina ait: ut intelligeres si in fundo pedem posuisses, statim tibi esse pereundum. Idem, quid ergo hoc, quam habet uim ut ista re aliquid, cum aliqua ex parte differre uideatur, utrum pedem cum intulero, atque in possessionem uestigium fecero, tũ expellar, atque eijciar, an in eadem ui, &c. Idem ad Atticum. Nam quomodo nunc est, pedem ubi ponat, non habet. Extat etiam locus in philippica secunda. Quærunt autem Doct. in d.l. 1. quare possessio a pedibus, & non ab alia potius corporis parte denominata sit. Et Iason in d.l. 1. duas rationes adfert, tertiam addit Ioan. Franciscus de S. Nazario. Ego uero rationem non longe querendam esse arbitror: cum tex. in d.l. 1. ipsemet rationem reddat, dicens possessionem dictam esse à pedibus, ex eo, quia naturaliter tenetur ab eo, qui ei insistit.

Verbum

Verbum poſſeßionis in iure pro Dominio accipi non debere : licet Bartol. aliter docuerit. CAP. XX.

QVamuis poſſeſsio cum proprietate, ſiue Dominio, nihil commune habeat; l. naturaliter. §. nihil commune ff. de acqui. poſſ. tamen Bart. in l. poſsideri. §. ex pluribus. ff. de acquir. poſſ. poſſeſsionem pro dominio quandoque ſumi aſſerit, Idq́ue duabus legibus probare nititur. Primo enim allegat. l. cum res, C. de contrah. empt. Vbi dicitur titulum poſſeſsionis duplicari non poſſe, quo in loco gl. poſſeſsionem pro Dominio interpretatur. Secundo allegat Bar. tex. in l. interdum. ff. de uerb. ſignif. cuius reſponſi uerba hæc ſunt, Interdum proprietatem quoque uerbum poſſeſsionis ſignificare, ſicut in eo, qui poſſeſsiones ſuas legaſſet, reſponſum eſt, Præter Bartholum, ego in hanc ſententiam adduco l. à diuo pio. §. ſi pignora. ff. de re iudic. Quam legem Alciatus libro 6. paradox. capitul. 3. ſic interpretatur, ut poſſeſsio illic pro dominio accipiatur. Sed cum poſſeſsio nihil habeat commune cum proprietate. dicto §. nihil commune. non uideo quomodo ſupraſcripta Bart. ſententia defendi poſsit: Nec me mouet tex. in d. l. cum res. Non enim illic de poſſeſsione agitur,

ſed

ſed de titulo poſſeſſionis. Et titulus quidē dominum præſtare poteſt, non autem poſſeſſio. Non obſtat etiam d.l.interdum. Nam quod illic dicitur, uerbum poſſeſſionis proprietatem interdum ſignificare, id ex ui uerbi non fit, ſed ex præſumpta mente teſtatoris, ut cū poſſeſſiones ſuas legat, intelligitur proprietatem legaſſe. Alias uerbum poſſeſſio a proprietate diuerſum eſt, l.quæſtio.ibi.poſſeſſio ergo uſus eſt, Ager proprietas loci eſt, ff. de uerb. ſign. Nec obſtat etiā d.l.à diuo Pio.§.ſi pignora. Non enim Alc. uerbum poſſeſſionis ſimpliciter prolatum, illic pro dominio interpretatur, ſed cum adiectione uerbi CREDITI. Dicitur enim illic, pignora in creditū poſſidere. Quibus uerbis, non poſſeſſio, ſed creditum, dominij tranſlationem inducit, Nam qui mutuum dat, in creditum ire dicitur, l.2.§.1.ff.ſi cer. pet. Mutuum autem, dominium transfert, d.l.2.§.appellata. Et hoc modo intelligenda eſt Alciati interpretatio, ad dictum §.ſi pignora: Quę alias à uerbis textus aliena uideri poſſet.

Interuallum temporis, ſtipulationem non uitiare: licet alij aliter ſenſerint, & leges aliquot declaratæ. CAP. XXI.

VLpianus in l. 1. §. 1. ff. de uerbor. oblig. Si uero, inquit, præſens interrogauit, & antequam reſponderetur diſceſſit, & reuerſo, reſponſum eſt, obligatur. Interuallum enim medii temporis modicum non uitiat obligationem. Ex his uerbis colligunt Doct. ſi in contrahenda ſtipulatione inter interrogationem & reſponſionẽ longi temporis interuallum interueniat ſtipulationem uitiari. Nam ſi modicum tempus eam non uiciat, d. l. 1. §. 1. conſequens eſt, longum tempus uitiare. Idem colligitur ex l. cõtinuus. in prin. ff. eo. his uerbis, continuus actus ſtipulãtis, & promittentis eſſe debet: ut tñ aliquod momentum naturę interuenire poſſit, & cominus reſponderi ſtipulanti oportet; Cæterum ſi poſt interrogationem, aliud acceperit, nihil proderit, quamuis eodem die reſpondiſſet. In quo reſponſo modicum naturę momentum, pro modico temporis interuallo accipi poteſt, quaſi mom[illegible]n naturæ, ideſt modicum temporis interuallu[illegible]pulationem irritam non faciat, ſed longum duntaxat. Idem probatur etiam ex [illegible]uobus. in prin. ff. de duob. reis, ubi dicitur, ſi ex

ſi ex duobus reis, qui promiſſuri ſunt, hodie alter ab altero, poſtera die reſponderit, Promitto: non eſſe duos reos, ac ne obligatum quidem intelligi eum qui poſtera die reſponderit. Ex quibus uerbis Bart. illic colligit, interuallum inter interrogationem & reſpõſionem, impedire reſpondentem obligari. Quod intelligendũ eſt, de interuallo nõ modico. Quomodo autem modicum interuallum accipiendum ſit, inter Doct. controuertitur. Et quamuis communior opinio eſſe uideatur, modicum interuallum ſpacio unius diei concludi: Alciatus tamẽ lib. 1. parad. c. 3. modicum ſpatium ad breuius tempus reſtringit: Sed ego temporis interuallo ſiue id breue ſiue longum ſit, ſtipulationem nequaquã uiciari arbitror. Nam ſi ſecundum rationem loqui uelimus, utique temporis interuallum ſtipulationem non ſolum non uitiare, ſed illam potius ualidiorem reddere deberet. Etenim reſpõſio ex interuallo facta, tanquam deliberata, magis adſtringit, l. ſi mulier. 2. C. ad S. C. Velleianum. Quam rationem Iaſ. in d. l. 1. §. 1. inter alia adducit. Et quãuis Doct. in d. l. 1. §. 1. in inueniẽdis rationibus ſoliciti ſint, cur ſtipulatio propter temporis interuallũ uicietur: attamen Alex. illic ingenue fatetur, rationem urge[illegible] aſſignari nõ poſſe. Nec me mouent [illegible]ges ſuperius adductæ. Nam quod in d. l. 1. §. 1. ſecundum uulgatam lectionem dicitur interuallum [illegible]

temporis modici, non uitiare obligationem: reperio in margine annotatum in ſcriptis exemplaribus aliter legi, nempe hoc modo INTERVALLVM ENIM MEDIVM NON, &c. Secundum quã Lectionem, diuerſum potius dicendum eſt; nimirum interuallum medium nõ uitiare ſtipulationem ſiue interuallum ſit modicũ, ſiue longũ. Et hæc lectio eo uerisimilior eſt, quod etiam Accurſ. illic in gl. in verbo medii, addit alias modici, ut appareat uerbũ modici, ẽt ſuo tẽpore, non in omnibus codicibus ſcriptũ fuiſſe. Nec magis ad rem facit, d.l. continuus in prin. Nã illic MOMENTVM NATVRAE non ad momentũ temporis, ſed ad momentum, hoc eſt, actum naturæ referendum eſt: ueluti ſi actum aliquem naturæ interim faciat, ut Ale. in d.l.1.§.1. docet. Et quãuis Alc. in prædicto c.3. hanc interpretationem abſurdam eſſe dicat, Idq́ue Horatii authoritate qui horæ momentum nominat. Ego tñ Alexandri interpretationẽ defendi poſſe arbitror. Nã conſtat momentũ non ſemper ad tempus referri, niſi cũ adiuncto, ut cum dicimus temporis momentũ, uel horæ momentum, ut in præſcripto Horatii loco. Alias enim quæcunque res exigua, momentum dici poteſt. Vt apud Plinium reſinæ momentum, his in uerbis: p[illegible]unt, & combuſtæ, ut cinis earum bibatur in uino, additę reſinæ momento. Item apud Perſium momentum turbinis.

Verterit hunc dominus momẽto turbinis exit. Marcus Dama. Sic enim hunc locum Angel. Polit. Miſcellaneorum cap. 98. citat: licet Alc. lib. 1. parerg. cap. 26. pro momento turbinis, momentum temporis ſcripſerit. Intelligendum ergo eſt, momentum naturæ in d. l. continuus in princ. exiguum aliquid quibus naturaliter homines inter agendũ occupantur. Talia enim inter interrogationẽ, & reſponſionem interuenientia non uitiant ſtipulationem: ſecus uero ſi alius actus interueniret; Is enim ſtipulationem uitiaret. Et hoc eſt ꝙ Iuriſconſ. dicit, ALIVD ACCEPERIT. Quod autem MOMENTVM NATVRAE, pro momento temporis accipiendum non ſit, id etiam ex uerbo CONTNVVS intelligi poteſt. Dicit enim Iuriſconſultus, continuum actum ſtipulantis, & promittentis eſſe debere. Id ſi ad continentiam temporis referatur, non recte ſubiunxiſſet Iuriſconſ. diei interuallum. Conſequens ergo eſt, continuum actum ſtipulantis intelligendum, cum nullus alius actus interuenit, niſi ſit exiguus actus naturæ. Quod porrò ex d. l. ſi duobus, in princ. adductum eſt, ad rem non facit, ſed contrarium potius inde colligitur. Nam cum Iuriconſ. illic dicit, [illegible] qui poſtera die reſponderit, non obligari: id mox declarat, tunc non obligari, cum actor ad alia negotia diſceſſerit: Vt appareat ſtipulationem [illegible]

illic non propter interuallum temporis, sed propter alia negotia, quæ interuenerãt, uiciari. Sic enim ait illic Iurisconsultus, Ac ne obligatũ quidem intelligi, eum qui postera die responderit. cum actor ad alia negocia discesserit, uel promissor, licet peractis illis rebus, responderit.

Quomodo dictio mox, in l.1. §. qui præsens. ff. de uerb. obligat. accipienda sit. CAP. XXII.

IVreconsultus in l. 1. §. qui præsens ff. de uerb. obligat. respondit, non ualere stipulationem si interrogatus mox discedat, & nihil respondeat. Sed quid si nõ mox, sed aliquanto post discedat? & glosa etiam tunc stipulationem non ualere, asserit. Vt appareat, particulam Mox prorsus superfluam esse. Sed sciendum est dictionẽ Mox in hoc responso non pro statim, & incontinenti, ut gl. accepisse uidetur: sed pro DEINDE accipiendam esse. Sicque hæc dictio in l. ad peremptoriũ. ff de iudic. accipitur, ut Curt. in l. 1. ff. si cert. per annotauit. Sed, & Seruius in libro 1. G[...]g. Virgilii, possumus etiam, inquit, dicere mox pro postea, Vt Horat. Mox daturus progeniem uitiosiorem.

Quomodo uerbum Sententia in l. actorum ff. de re iudic. accipiendum sit. CAP. XXIII.

IN l. actorum. ff. de re iudicata, dicitur, actorum uerba emendare, tenore ſententiæ perſeuerante non eſſe prohibitum. Quod reſponſum gl. & Bart. non uno modo intelligunt: ita tamen, ut uerbum ſententia pro Iudiciali cognitione accipiant; Sed ego in eo reſponſo de ſententia, hoc eſt, de iudiciali cognitione nihil agi arbitror, ſed de ſenſu actorum. Nam cum dicitur actorum uerba emendare non eſſe prohibitum, tenore ſententiæ perſeuerante: hoc ego ſic intelligo: Iudici prohibitũ nõ eſſe, uerba actorum (ſi quid in his erratum ſit) emendare: Ita tamen ut tenor ſententiæ, id eſt, ſenſus actorum perſeueret: Sententia enim non ſemper pro Iudiciali cognitione, ſed quandoque pro ſenſu, hoc eſt, pro intentione ſeu mente ſcribentis accipitur: Vt cum in l. nominis, & rei. §. 1. ff. de uerb. ſignif. dicitur uerbum ex legibus ſic accipiendum eſſe, tam ex legum ſententia, quàm ex uerbis Andr. Alciat. pro ſententia pro mente exponit. Et hoc modo Alexander [illegible] actorum intelligere uoluiſſe uidetur, licet id nõ omnino aperte dicat.

Glossam in l. prima .ff. mandat. mendose legi.
CAP. XXIIII.

EXtat glossema Accursii in l. 1. ff. mand. his uerbis. Quocunque uerbo simili, & idoneo non admonendo solum ut infrà eodem. Idem §. si quis ea quæ, & supra de negoc. gest. item si serui. §. non commendando tantum, ut infrà eod. si uero non remunerandi. §. cum quidam. In alio autem exemplari aliter legitur, nimirum hoc modo. Quocunque uerbo simili, & idoneo non admonendo solum, ut infrà eodem. idem §. si quis ea quæ supra, de negoc. gest. Item si serui. Item non commendando tantum, ut infrà eodem. si uero non remunerandi §. cum quidam. Ego arbitror illorumque lectionem mendosam, posteriorem tamen minus mendosam esse. Nam quod in priori lectione l. item si serui. §. non commendando tantum citatur: nusquam. l. Item si serui. §. non commendando tantum, reperitur. Quod etiam in posteriori lectione .l. item si serui, citatur: & pro §. non remunerando tantum hæc uerba supposita sunt: Item non remunerando tantum; putarim in eo solum

mẽdum ſubeſſe, quod l. Item ſi ſerui pro ſ. ſi ſerui. citatur. Extra hoc erratum, putarim poſteriorem hanc lectionem ueram eſſe.

Maior & melior, pars diei, quæ ſit: & Poetarum quædam loca expoſita. CAP. XXV.

SCribit Iureconſ. in l. 2. §. 1. ff. de uerb. ſignif. cuiuſque diei, maiorem partem horarum eſſe ſeptem, primarum diei, non ſupremarum. Quod reſponſum Andreas. Alciat. in ſuis commentarijs ſic explicat: vt primæ ſeptem horæ, cuiusque diei, ideo pro maiore parte diei habeantur: Quia Romani primis ſeptem horis ferijs incumbebant negociis: reliquis autem horis iocis, & conuiuiis operá dabant. Idq́ue Martialis teſtimonio, his uerſibus.

Prima ſalutantes, atque altera continent hora
Exercet raucos, tertia cauſidicos
In quintam uarios exercet Roma labores,
Sexta quies laſſis, ſeptima finis erit.

Apud Virgilium quoque lib. 9. Aeneidos, melior pars diei pro primis ſeptem horis, accipienda uidetur, hoc in uerſu.

Nunc adeo melior quoniam pars acta diei.

Verum Seruius in lib. 5. Aeneidos, meliorem partem diei, aliter interpretatur: nempe, u

appellatione melioris partis diei, tota dies ab ortu, usque ad occasum, intelligatur: Idque ad differentiam noctis, quæ alias appellatione diei cõtinetur. Sic autem scribit Seruius: Dicimus autem diem, à parte meliore. Vnde usus est, ut sine cõmemoratione noctis numerum dicamus dierum. Hæc ille. Sed hoc ego aliis discutiendum relinquo. Cæterum ex d.l. 2.§.1. intelligi poterit, quod Horatius lib. 1. Epistolarum ad Mœcenatem scribit.

Strenuus & fortis causisque Philippus agendis
Clarus ab officio, octauam circiter horam
Dum redit. Videtur enim poeta dicere, hunc absolutis negociis (quæ ut supra dixi, primis septem horis tractabantur) circiter octauam horam, domum rediisse.

Responsum l. anniculus. §.1. ff. de uerb. signif. post uarias aliorum interpretationes, alio sensu declaratum. CAP. XXVI.

VErba Iuriscõsulti in l. anniculus §.1. ff. de uerb. signif. hæc extãt: Ante diẽ decimum calẽdarum, & post diem decimum calendarum, utroq; sermone undecima dies significatur. Sed huic responso obstat quod in l. qui ante. ff. de uerbor. obligat. dicitur. Si quis ante Calendas stipu-

letur, perinde esse ac si calendis stipulatus si. Hinc enim inferri potest, eum qui ante diem decimam calend. dare promittit, non undecimo (ut in d.l.anniculus.§.1.innuitur.) sed decimo die dare obligatum esse. Imo Iurisc.in d §.1.contrariũ dicere uĩ,cũ asserit,ante diẽ decimũ,& post diẽ decimũ idẽ esse.In hac difficultate Andr. Alc.in d.§.1.multa scribit,ipseque reiectis aliorum opinionibus duas eius responsi interpretationes in medium adfert. Ego uero Ireconsultum in d.§.1.ad specialem casum respexisse arbitror:nempe illum,cum quis ita stipulatur: si ante diem decimum calendarũ opus perfectum non fuerit, tunc quanti id opus futurum sit,tantam pecuniam dari: hoc enim casu promissor non nisi post decimũ diẽ, hoc est, undecimo die,ad id,quod interest, tenetur: ut est tex.in l. stipulationes non diuiduntur. §. pen. ff.de uerbo.oblig.cuius uerba hæc sunt;Si quis ita stipulatus sit, Si ante Calendas Martias opus perfectum non erit, tunc quanti id opus erit, tantam pecuniam dari: diem promissionis credere,non ex quo locatum est opus,sed post Calendas Martias, quia nec conueniri ante Calendas Martias reus promittendi poterat. H[illegible] nus uerba textus.Hoc ergo speciali [illegible] procedit dictus §. 1.ut uerba illa. Ante diẽ decimum Calendarum,undecimum diem significent. Extra hunc casum putarim locum esse dictæ l. qui

ante. Vt hæc uerba, Ante diẽ decimũ Calẽdarũ, de decimo die intelligantur, non autem de undecimo. Si quis autem rationem specialitatis in suprascripto casu quærat: putarim rationem non longe quærendam esse, cum Iurisconsultus ipsemet in dicta l. stipulationes non diuiduntur. §. penul. rationem reddat, his uerbis. Quia nec conueniri ante Calendas Martias reus promittendi poterat. Et hæ quidem interpretationes dicti §. 1. & dicta l. qui ante. non ex ui uerborum, sed ex mente, & sententia procedunt. Nam si uerbis inhęrere velimus, utique uerba illa, ante diem decimum Calendarum, neque decimum, neque undecimum diem significarent, sed nonum. Et hoc modo accipienda sunt loca Ciceronis ab Alciato in d. §. 1. citata. Notum autem est, interpretationem secundum mentem & sententiã aliter fieri, quàm secundum uerba. l. contra legem. l. seq. ff. de legib. l. si in uenditione. ubi gl. pen. ff. com. præd. d. l. sed Celsus §. si fundus. ff. de cont. empt. l. ita stipulatus, ubi gl. in uerbo, ex sentẽtia. ff. de uer. obli. Appellant id Rhetores scriptum, & sententiam.

De

De intellectu l.uerba.ff.de uerb.signi. & l.eandem in princ.ff.de duob.reis. CAP. XXVII.

VLpianus lib.12. Verba, inquit, cõtraxerunt, gesserunt, non pertinent ad testandi ius, l.uerba. ff. de uerb.signific̃. Sed huic respõso Accursius duo obiicit. Primo, quod in §. sed neque Iust. de test.ordin. dicitur, totum negotium, quod agitur, testamenti ordinandi gratia, credi hodie inter testatorem, & hæredem agi: ut appareat, uerbum agi, ad testandi ius pertinere. Secundo obiicit Accursius textum, l. testamentum. C. de testament. ubi dicitur, necessaria prætermissa imminuere contractus, & testatoris officere uoluntati: quasi diceretur, necessaria prætermissa, imminuere contractus, id est, testamenta. Præter Accursium, tertio loco adduci potest l.eadem. in princip. ff. de duobus reis: In quo responso testamentum inter contractus numeratur. Verba autem responsi hæc sunt. Fiunt duo rei promittendi, quia non tantum uerbis stipulationis, sed & cæteris fiunt contractibus, ueluti emptione, uenditione, locatione, conductione, deposito, commodato, testamento. utputa si pluribus hæredibus institutis, testator dixerit. Titius, & Meuius Sempronio decem danto. Ego aliquando ar-

arbitratus sum hanc contrarietatem legum sic dissolui posse: Vt dicamus Vlpianum in dicta l.uerba non de proprietate uerbi contraxerunt, & gesserunt, agere, sed edictum Prætoris, secundum mentem ipsius Prætoris interpretari. Est enim hoc Vlpiani responsum ex duodecimo ipsius libro depromptum: qui liber ad interpretationem edicti prætoris pertinuisse uidetur: cum relatum sit, ipsum octuaginta tres ad edictum libros scripsisse: ex quibus decimus liber, in inscriptione.l.bona & l. inter publica. ff.de uerbo.signif.citatur. Cum ergo prætoris edicto, hæc uerba continerentur. Quod cum minore uigintiquinque annis natu, gestum esse diceretur, utique quæ res erit animaduertam, l. 1.ff.de minor. Ea uerba Vlpianus in l. Prætor. in princip.ff.eodem sic interpretatus est, ut Gestum accipimus qualitercunque siue contractus, siue quid aliud contingat. Cum ergo Vlpianus in dubium forte uocari animaduerteret, an quemadmodum in edicto prætoris sub uerbo gestum, contractus continentur, d.l.ait prætor.in princ. Ita quoque testamenti factio sub edicto contineatur: ita ut minor aduersus testamentum, perinde atque aduersus contractum, rem gestam restitui possit. Ideo dicit Vlpianus in dicta l.uerba.hæc uerba contraxerunt, & gesserunt, ad testandi ius non pertinere: quasi diceret, mentem Prætoris

non

non fuisse minorem aduersus testamentum inconsulte conditum, restitui debere. Quod autem minor in hoc casu restitutionem petere nequeat, id tradit Bartol. in dicta l. uerba, & in l. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad Trebellia. Cuius rei rationem Iason in dicta l. 1. §. fuit quæsitum. post Angel. Imol. Raph. Com. & Alexand. adducit: quia cum minor posit sibi prouidere de iure communi, reuocando nimirum tale testamentum, l. si quis in principio testamenti. ff. de leg. 3. l. posthumus §. 1. ff. de iniusto rupt. ideo cessat remedium restitutionis, quod est extraordinarium. l. in causa. 2. in princ. ff. de minor. Imo si minor dolo alicuius inductus, testamentum fecisset, idque ex imbecillitate non reuocasset: tunc competeret hæredibus actio de dolo. l. Lucius. §. Sempronia, cum gloss. in uerbo actione, ff. de legat. 2. cum cōcord. per Ias. in d. l. 1. §. fuit quæsitum, allegatis. Poterunt ergo hæc duo simul esse, ut uerbo, contraxerunt, & gesserunt, ultima uoluntas contineatur: etiam si mens Prætoris fuerit uerba illa in edicto suo ad ultimas uoluntates non extendere. Aliud enim iudicamus secundum uerba, aliud secundum mentem, l. contra legem, & l. sequen. ff. de legibus. Sed ut concedam uerba contraxerunt & gesserunt, ultimam voluntatem non comprehendere: quæ communis uidetur esse opinio Doctorum in dic. l. testamentum, [illegible]

rit tamen alia ratione prędicta contrarietas dilui. Nam quod in dicto §. ſed neque uerbum, agere, ad teſtamenti factionem refertur: id non obſtat dictæ l. uerba. quia illic non de ſignificatione uerbi agi, ſed uerbi geri, tractatur. Eſt autem differentia inter uerbum agi, & uerbum geri: nam uerbum agi, ſiue actus generale eſt, ſiue re, ſiue uerbis agatur: geſtum autem rem ſignificat, ſine uerbis factam. l. labeo. ſecunda, ff. de uerbor. ſignificat. Merito igitur uerba agi, ad teſtamenti ius referri poteſt, non autem uerbum geri: cum in teſtamentis uerba requirantur. Non obſtat etiam dicta l. Teſtamentum. Nam Iaſon illic reſpondet, textum non hoc dicere: quaſi teſtamentum ſit contractus: ſed argumentum ducere à contractibus, ad ultimas uoluntates. Nec magis obſtat dicta l. eandem in principio, quam legem allegat Iaſon in dicta l. teſtamentum. Nam etſi ad eam legem non reſpondeat, putarim tamen facile reſponderi poſſe. Neque enim textus illic teſtamentum ſimpliciter inter contractus recenſet, quaſi Teſtamenti factio, contractus ſit; ſed hoc potius dicit, teſtatorem in ſuo teſtamento, hæredes ſuos, aliis obligare poſſe, [illegible] tanquam ex contractu hæredes teneantur. Idq́ue ex his uerbis colligitur, cum text. ſic ait: ut puta ſi pluribus hæredibus inſtitutis

instiτutis, testator dixerit, Ticius, & Meuius decem danto.

Ausonij locus emendatus, qui vulgo corruptè legitur. CAP. XXVIII.

CVm Andreas Alciatus in l. rei appellatio. ff. de uerbo. significat. de generalitate uocabuli Rei tractaret, inter cætera Ausonii uersum citat Imperium, litem, Venerem, cur una notat res? Sic enim uulgata lectio habet, sed ego in quodam antiquo Ausonii codice manuscripto, hunc uersum aliter scriptum reperi: nempe hoc modo. Imperium, litem, uenerem, quid una notat? res. Querit enim Ausonius quid una, idest, quid pariter, Imperium, litem, Venerem, notet, hoc est significet. Et respondet uocabulum rei, id significare. Nam rei uocabulum latam significationem habet, ut in dicta l. rei appellatio dicitur. Et hanc Ausonii lectionem magis probo, quam uulgatam. Nam si uulgaris lectio reciperetur, absurdum esset, Ausonium interrogasse cur Imperium litem, uenerem una res notet; Ipsumque ad hanc interrogationem nihil respondisse. Videbitur fortè alicui

hoc esse parui momenti. Attamen plurimum refert emendatos habere authores.

Qualis fuerit lex Regia, cuius mentio fit in §. sed & quod Principi. Inst. de iure nat. gent. & ciuili. CAP. XXIX.

IN §. sed & quod Principi. Iust. de iure nat. gēt. & ciuili, dicit. Populum Romanum potestatem suam lege Regia in Imperatorem transtulisse. Quando autem, & qua serie uerborum lex Regia lata fuerit, apud nullum authorem reperi. Verum cum olim Romæ accessissem, uidi tabulam quandam æneam, apud Sanctum Ioannem in Laterano, In qua lex regia contineri, dicebatur; Illic autem, inter alia, hæc uerba extāt: Vtique quæ ante hanc legem rogatam, acta, gesta, decreta, imperata, ab Imperatore Cęsare Vespesiano Aug. iussu mandataue eius, à quoque sunt: ea perinde iusta rataque sint, ac si Populi Plebisue iussu acta essent. Ego neque affirmare, neque negare ausim, an hæc lex Regia sit, necne. De tabula autem ænea cuius iam mentionē feci, ne[illegible] scribit Io. Bartholomeus Marlianus, in Antiquæ Romæ Tapographia lib. 2. cap. 9. Polibius (inquit Marlianus) tertio, scribit, fędera quæ inter Romanos, & Carthaginenses icta fuerant

rant, perſcripta in tabulis æneis, in templo Iouis Capitolini diligentisſime ab ædilibus conſeruata: Veſpeſianumq́ue ærearum tabularum tria milia, quæ cum Capitolio conflagrauerant, inueſtigatis exemplaribus, reſtituendi curã ſuſcepiſſe. In quibus tabulis, publica monimenta continerẽtur: Quarũ una cernitur adhuc in Lateranenſi Eccleſia. Hæc Marl. Cæterum legis Regiæ mentio quoque fit in l. 1. §. & ideo. C. de ueter. iure enucle. his uerbis. Cum enim antiqua lege (quæ Regia nuncupabatur) omne ius, omniſq́ue poteſtas Populi Romani in Imperatorem tranſlata ſit.

Ratio ex Cicerone adducta cur teſtamenta ex procinctu iam olim ſublata ſint. CAP. XXX.

IVſtinianus Imper. Inſt. de teſtament. ordin. in princ. cum de duobus generibus Teſtamentorum ſcriberet, quorum alterum calatis comitiis, alterum procinctum olim dicebatur, ſubiicit, Tertium quoque teſtamentorum genus introductum eſſe, quod per æs & libram dicitur. Et priora quidem duo teſtam[illegible]torum genera, ex ueteribus tempori[illegible], in deſuetudinem obiiſſe. Quod uero per æs, & libram fiebat, licet diu permanſerit, attamen partim &

[illegible]

hoc in casu esse desiisse. Causam autem, ob quā testamentum per æs,& libram sublatum sit Vigilius illic ex Theophilo refert. Cur autem reliqua duo testamentorum genera sublata sint, nō facile apud iuris interpretes inuenitur: nec forte apud alios authores: nisi quod Cicero de testamento ex procinctu scribens, causam refert, quare id sublatum sit. Verba autem Ciceronis lib.2.de natura Deor.hęc sunt: Itaque maxime reipub.partes in his bella, quibus reipub. salus continetur, nullis auspiciis administrantur, nulla perennia seruantur, nulla ex acuminibus, nulli iuri uocantur, ex quo in procinctu testamenta perierunt. Tum enim bella gerere, nostri duces incipiunt, cum auspicia posuerunt. hæc Cicero.

Quomodo in §. fina. Inst. de hæred. qual. & differ. intelligendum sit, hæredes à veteribus pro Dominis appellatos esse. CAP. XXXI.

QVod Iustin. Imp.in §.fina.Inst. de hære. qual. & differentia, scriptum reliquit, his uerbis: Pro hærede enim gerere est, pro domino gerere: ueteres enim hæredes pro Dominis appellabāt: Id Vigil.in d.§.1.nu.4. sic interpretat

Dicimus inquit, & herum adhuc dominũ: ſed tamen uix uidetur, hoc ab eodem fonte deriuari: cum illuc prima corripiatur, hic diphthongus fit, ut ab hærendo potius uideatur hæres dictus, quia proximus teſtator uel defuncto in bonorum dominio hereat, ſuccedatq́ue, uel ab ære: nam & lex XII. tab. hæreditatem nonnunquam pecuniam uocat. hæc Vigilius: Qui hæredem diphthõgo ſcribi aſſerit: quod quidem noſtro ſeculo paſsim, & ab omnibus ferè obſeruatur. Verum ergo, in antiquis inſcriptionibus, nuſquam hæredem cum diphthongo ſcriptum obſeruaui, ſed potius ſimplici litera. E. Et Romæ quidem ſic ſcriptum extat; Alexander Cæſar. Ser. Atticianus Sextiliæ Priſcæ contubernali, cuius HERES eſt Merenti & libertis libertabus eius fecit. Item in alia inſcriptione: M. Aurel. Feſtiuo ut IX. con III. prima Augg. nn. militię petitori qui uixit annis XLII. Menſ. VII. Coſmia Calliope coniux. & C. Neronius Honoratus emeritis augg. N. N. cognato Kariſsimo benemerenti, & Sempro-- nius ---- cles, & ait ---- tonicus Aur Cryſion. Aur Filumen Aur ---- ſtus liberti HEREDES. benemerenti fecer. Quod autem noſtro ſeculo paſsim hæres cum diphthongo ſcribitur, id inde originem traxiſſe uidetur, quod noſtrates uerbum exhæredare, cum diphthongo ſcriptum, obſeruarunt; unde for-

te & hæredis nomẽ, cum diphthongo ſcribendum cenſuerunt. Verum uerbum exhæredare forte non à nomine hæredis, uel hæreditatis, ſed à græca uoce deriuatur. Appellant.n.græci exhæreſimum, exemptum: unde uериſimile eſt, exhæredare pro eximere, uel excludere dictum. Quod autem de uerbo exhæreſimo dictum eſt, id reperitur apud Ciceronem in Verrem, Vbi ſic ſcribit: eſt conſuetudo Siculorũ cæterorumq́ue Græcorum, quod ſuos dies menſesq́ue congruere uolunt, cum Solis Lunæq́ue ratione. Nonnunquam ſi quid diſcrepet, eximant unum aliquem diem, aut ſummum biduum ex Menſe, quos illi exhæreſimos dies nominant. Item nonnunquam uno die longiorem menſem faciunt, aut biduo. Cæterum hic error de quo dixi, eo facilius noſtro ſeculo introduci potuit, quod ſuperiori ſeculo nullus ferè diphthongorum in ſcribendo uſus fuit. Id quod codices tunc temporis ſcripti ſatis teſtantur. Cum uero ſeculo noſtro latina lingua eiuſq́ue in ſcribendo orthographia, floreſcere cęperit: facile in reſtituendis diphthongis, à typographis, & aliis, error in nomine hæredis, cõmitti potuit. Quod ſi ita eſt, non inepte dicetur hæredem in dicto. §. fin. à domino, hoc eſt, hero deriuari. Sed hac in re ego quidem, pro conſtãti nihil affirmo, ſed literatis, & præſertim Grãmaticis, rem diſcutiendam relinquo.

Quid Iuſtinianus Imp. in §. 1. Inſt. de actionibus. ſub his uerbis, Et aliis quibuſdam modis, ſignificare uoluerit, licet alij aliter ſenſerint.
CAP. XXXII.

QVod Iuſtinianus Imperator in §. 1. Inſt. de action. tradit, actiones alias ex contractu, alias ex maleficio, alias quibuſdã aliis modis oriri: id Doct. ſic interpretãtur, ut illę actiones aliis quibuſdam modis oriri dicantur, quæ quaſi ex contractu, uel quaſi ex maleficio oriuntur. Sed huic interpretationi illud obeſt. quod uideatur appellatione maleficiorum, quaſi maleficia contineri: non minus quàm appellatione contractuum, quaſi contractus. Sæpe enim Iuriſconſulti pro quaſi contractu, contractum dicunt, ut aliquot textibus Doct. in d. §. primo comprobant. Nec uero hæc difficultas tollitur ſi dicatur, ſub contractu, & maleficio, non niſi improprie quaſi contractum, & quaſi maleficium contineri. Satis enim eſt, Iuriſconſultos alterum ſub altero comprehendere ſolitos (ut dictum eſt) ſiue id proprie, ſiue improprie factum ſit. Præterea ſunt aliquæ actiones, quæ nec ex contractu, uel quaſi, nec ex maleficio uel quaſi, ſed proprio quodam iu-

re oriuntur, uti paulo post dicemus. Quæ actiones, si sub clausula ista, ET ALIIS QVIBVSDAM MODIS. non comprehenderentur: uiciosa, & imperfecta esset Iustiniani Imperatoris diuisio. Et ut concedamus his uerbis, ET ALIIS QVIBVSDAM MODIS actiones contineri, quæ ex quasi contractu, & quasi maleficio oriuntur: non tamen negandum erit, quin, & illæ actiones quæ proprio quodam iure ex uariis causarum figuris oriri solent, sub iisdem uerbis comprehendantur: Sicut enim obligationes non solum ex contractu, & maleficio, uerum etiam proprio quodam iure ex uariis causarum figuris nascuntur, l. prima, in princip. ff. de action. & obligat. Ita, & actiones dari censendum est. Vt autem hoc rectius intelligatur exempla aliquot in medium adferam. Pater obligatus est filiam dotare, l. qui liberis, ff. de ritu nupti. l. fin. C. de dotis promiss. Quæ obligatio neque ex contractu, uel quasi, neque ex maleficio uel quasi, sed proprio quodam Iure oritur, idest, ex præcepto legis; Vnde legis obligatio appellatur dicta l. obligamur, Versicul. lege. ff. de actione & obligatio. Iason. in l. huiusmodi. §. cum pater. columna secunda. ff. de legat. primo. Idemque est in obligatione necessarii hæredis: quæ obligatio ex necessitate oritur

& ideo obligatio necessitatis appellatur, dicta l.obligamur.in fin. Sed & si à duobus mutuum quis roget, & alter ex his debitorem suum, nomine suo mutuo dare iubeat; deinde is qui mutuo accepit, stipuletur, cum crederet hunc debitorem alterius. Hoc casu neque ex contractu, neque ex maleficio obligatus est, sed ex sola æquitate, ut est tex.in l.si & me. ff. si cert. petat. Vbi hoc notat Bartol. Quoties ergo ex his, & alijs similibus modis actiones competunt: apparet, eas non ex contractu, uel quasi, neque ex maleficio, uel quasi, competere. Ideo uerisimile est Iustinianum Imper. in dicto §. primo, sub his uerbis, ET ALIIS QVIBVSDAM MODIS eas comprehendere uoluisse.

Ouidij locus, & aliorum authorum loca explicata: & medium Ianū aliter accipiendum esse, quàm ab alijs acceptus est. CAP. XXXIII.

EXtat apud Ouidium uersus, qui partim ex iure, partim ex alijs authoribus explicandus est: Qui puteal, Ianumq; timet; celeresque calendas. Quid sit puteal, notius est, quam ut explicare necesse sit: significat enim Tribunal.

Ianus autem quid ſit, non reperi ab aliis ſatis explicatum. Illud tamē nemini dubium erit quin Ianus locus fuerit, in quo fœneratores Romæ conuenire ſolebant. Vt apud Horat. libro primo Epiſtolarum ad Mœcenatem his uerſibus.

O Ciues Ciues, quærenda pecunia primum eſt,
Virtus poſt numos. Hæc Ianus ſummas ab imo
Prædocet. Hęc recinūt iuuenes dictata ſenesq;
Leuo ſuſpenſi loculos tabulamque Lacerto.

Idem lib. ſecundo Serm. Saty. 3. poſtquam omnis res mea Ianum Ad medium fracta eſt, aliena negocia curo, Excuſſus propriis.

Sed & Cicero in 6. philippica, Iani medii meminit, ſic ſcribens: Sed illa ſtatua palmaris, de qua ſi meliora tempora eſſent, non poſſem ſine riſu dicere L. Antonio Iano medio patrono. Ianus medius in L. Antonii clientela ſit? Quis unquam in illo Iano inuentus eſt, qui L. Antonio mille nummum ferret expenſum. Ideo Cicero libr. ſecundo officiorum, Ad medium Ianum ſedentibus. Medium Ianum autem interpretes medium templum Iani, uel ſtatuam quandam ſignificare arbitrantur. Ego Ianum ex Cicerone libr. 2. de natura deorum pro tranſitione peruia intelligo. Verba autem Ciceronis hæc ſunt: Principem in ſacrificando Ianum eſſe uoluerunt. quod ab eundo nomen eſt dictum: ex quo tranſitiones peruiæ Iani:

 Faresque

Faresq; in liminibus profanarum ædium, ianuę nominantur. Sic etiam apud tranquillum Iani accipiendi sunt, cũ in Domitiano scribit, Ianos arcusq; cum quadrigis, & insignibus tantos, aut tot extruxit, ut cuidam græce inscriptum arcui sit, Aream & Caluitiũ. Cum ergo Ouidius in su prascripto uersu, hominem usuris oppressum significare forte vellet; dicit illum timere puteal, hoc est, tribunal; & Ianum, hoc est, trãsitionem peruiam ubi fœneratores cõuenire solebant: ne fœneratores apud Tribunal, uel apud Ianum, illi molesti sint. Eoq; etiam pertinet, quod Ouidius de Calendis subiicit. solebant .n. usurarii apud Romanos in calendas, hoc est in singulos menses usuras stipulari. Hinc ille modus stipulandi ortus est, centesimis Calendis dare spondes, l. centesimis. ff. de uerb. obl. Quod Alc. lib. 2. parerg. cap. 23. ex iure latius explicat: Vbi & Horatii uersus citat,

Hæc ubi locutus fœnerator Alphius
Omnem relegit Idibus pecuniam,
Quærit calendis ponere

Huc pertinet quod Cicero pro Roscio de mẽstruis rationibus refert: Quomodo, inquit, cũ oẽs, qui tabulas cõficiunt, mẽstruas pene rationes in tabulas trãsferant: tu hoc nomẽ triẽniũ amplius, in aduersariis iacere pateris. Timebat ergo apud Ouidium debitor celeres calendas, hoc est, calendas propediem uenturas, quibus

soluendum esset fœneratori.

De intellectu. § & si quidem, in l. properandum, C. de iudic. *CAP. XXXIIII.*

IVstinianus Imp. in l. properandū. §. etsi quidē. C. de iudi. Et si quidē, inquit, pars actoris cessauerit, quatenus multiplici dilatione reus fatigetur, & triēnii, metæ post litem cōtestatā, iam prope finē ueniat, ut semestre tēpus tantū ei superfit, licētia erit iudici per executores negocii actorē requirere parte fugiēte, ex una parte, actoris absentiā incusante, & iudicibus omnimodo suas aures huiusmodi quæstionibus reserātibus, & si per tres uices hoc fuerit subsecutum decem dierum spacio, per unumquemque introitum destinato, & nec ita actoris pars fuerit inuenta, & neque per se, neque per procuratorem instructum peruenerit; tunc Iudicem negotij acta apud se confecta, conspicere censemus: & siquidem nihil sufficiens actitatum est, ex quo possit termino causæ certa fieri coniectura: uolumus non solum partem fugientem ab obseruatione Iudicii relaxare, sed etiam in omnes expensas, quæ consueto modo circa lites expenduntur, eum condemnari: uera quantitate earum sacramento fugien-

gientis manifestanda & omni cautela, quam super lite reus exposuit reddenda, quæ etsi remanserit uiribus euacuauerit. Sin autem ex gestis apud se habitis, parte actoris minime inuenta, possit inuenire uiam ex qua manifestum ei fiat, quid statuendum sit, etiã absente actore si eum meliorem causam habere perspexerit, pro eo ferre sententiam non moretur, & præsentem reum absenti actori condemnare: expensis tantummodo litis, quas reus legitime se expendisse iurauerit condemnatione excipiendis, quia hanc pœnam actori etsi meliorem causam habenti propter solam absentiæ contumaciam imponimus, nullo penitus ei regressu ad eandem litem conseruando. Sed actor contumax cedat omnino à lite, & sic reus absoluetur. In huius constitutionis interpretatione dubitatum est, quomodo uerbum INVENTA intelligendum sit. Et Accursius quidem duobus modis intelligit. Primo ut uerbum inuenta intelligatur, quasi actoris pars, hoc est, actor noluerit uenire ad causam: fuisse tamen inuentum ab executoribus, & sibi denunciatum. Nam nisi hic intellectus recipiatur, obstaret tex. in l. prima. §. cum ex edicto ff. quæ senten. sine appellat. recip. Vbi dicitur sententiam latam contra eum ad quem edictum non peruenit, nullam esse. Sed hic intellectus Bartolo, & Iasoni displicet, quia

uerbis

uerbis conſtitutionis non conuenit. Secundo interpretatur Accurſius ſupraſcripta uerba, ut intelligantur, cum actor citatus eſt, ſed non inuentus. Satis quippe eſt citatam eſſe, ut in negotio procedatur, etiam ſi inuentus non ſit: Dictam autem l. I. §. cum ex edicto, locum habere, cum pars non ſolum non inuenta, ſed nec citata quidem ſit: tunc enim ad ſententiam procedi non poſſe. Quamuis autem Bartol. Bald. & Iaſ. in dicto §. & ſi quidem hunc intellectum approbent. mihi tamen recipiendus non uidetur. Nam in caſu d. l. I. §. cum ex edicto. manifeſtum eſt, edictum fuiſſe propoſitum. Non ergo dici poteſt, citationem illic factam non eſſe. Ego igitur quandoque arbitratus ſum ſupraſcripta conſtitutionis uerba aliter accipienda eſſe: ut intelligantur, non de eo, qui ab executore, uel nuncio inuentus non ſit, ſed de eo, qui in Iudicio inuentus non ſit, hoc eſt, qui abfuerit à Iudicio ita ut illic non inueniatur: Si quis tamen iuxta communem intellectum uerba iſta NON INVENTVS ad executorem referre malit: Quaſi executor, illum citando, non inuenerit: putarim adductam contrarietatem aliter ſolui poſſe. Nempe ut conſtituatur differentia inter ius codicis, & ius digeſtorum. Nam Iure digeſtorum, ſi actor edicto peremptorio impetrato, die cognitionis abſit: reus autem præſens ſit: tunc circumducitur

tur edictum, hoc est, instantia permittitur, non autem diffinitiue pronũciatur, l. & post edictũ. in princ. ff. de iudic. Sed iure codicis, in d. l. properandum. §. & si quidem. introductum est, vt in posterum ciuiles causæ, intra triennium terminentur: hoc addito, si triẽnii spacium prope finem veniat, & actor litem non prosequatur, licentiam fore iudicii, per executores negociorum, actorem requirere: Idque per tres uices: qui si non fuerit inuentus, neque per se, neque per procuratorem instructum peruenerit, iudicem ad sententiam procedere posse, &cæ. Et quamuis iure digestorum ad sentẽtiam perueniri non possit, nisi citatio ad actorem peruenerit. d. l. 1. §. cum ex edicto. tamen hac noua codicis constitutione, introductum uidetur, vt ad sententiam perueniri possit, etiam si actor ab executore inuentus non sit. Et quæ de Actore dicta sunt, eadem de reo dici possunt: Nam & ex parte rei ius digestorum in d. l. & post edictum in princ. per d. l. properandum. §. sin autem reus: corrigi censendum est.

In stipulatione dotis præsumpta, probationem in contrarium non admitti. CAP. XXXV.

QVOD in l.1.in princip. & in §. fin. C. de re uxor. actione dicitur, in promissione dotis stipulationem fingi, id Bald. in l. 1. §.rei uxoriæ.nume.1.sic distinguit: aut intercesstit re ipsa stipulatio; & tunc illam stipulationem haberi pro uera, & non pro ficta: Aut incertum est, an stipulatio intercesserit, & tunc stipulationē dici præsumptam: Aut certum est, nullam interuenisse stipulationem, & hoc casu locum esse dictæ l. primæ in princip. siue §. rei uxoriæ, & §. fin. ut stipulatio dicatur ficta. Hanc distinctionem sequitur Ludo. Gomesi. post Ias. in §. fuerat, Inst. & act. num.23. Ex qua, hanc utilitatem Gomesius oriri ait; quod si ficta est stipulatio, non admitti probationem in contrarium, secus si præsumpta sit, l. si duo. ff. de acquir. hære. l.siue possidetis. C. de probat. glo. in l.fin. ff. quod met.caus. Sed ego arbitror etiam in præsumpta dotis stipulatione, probationem in contrarium non admitti. Nam quod dicitur, contra præsumptionem admitti probationem in contrarium, id locum habet in

præsumptione hominis, non autem in præsumptione iuris, & de iure, ut est gloss. in specie in l.fina.ff.quod metus causa: quæ dicit contra præsumptionem dicta l.prima in princip. probationem in contrarium non admitti, quia sit iuris, & de iure. Quod autem Bald. in dicta l.prima. §. rei Vxoriæ. non de præsumptione hominis, sed de præsumptione Iuris, & de iure intelligendus sit: id ipsemet illic declarat: Quod fortasiis Gomess. non animaduertit.

Constitutionem l.2.C.fam.hercisc. corruptam uideri. CAP. XXXVI.

IN l.2.C.famil. hercisc.dicitur, filium in diuisione hereditatis paternæ habere actionem familiæ herciscundæ, ad exequendum dotem uxoris. Quæ uerba innuere uidentur, filium teneri dotem uxoris suæ, cum fratribus diuidere. Sed cum hoc sit contra l. si filia. §. familiæ. ff.eodem. Respondit gloss.in dicta l.secunda. uerbum EXEQVI pro Consequi accipiendum: ut sit sensus dicta l. secunda fratrem actione familiæ herciscundæ dotem uxoris suæ consequi posse. Sed ego uerbum

EXEQVI nuſquam in ea ſignificatione legi: ut non parua ſuſpicio oriatur dicta l.ſecundam corruptam, & pro EXIGI mendoſe, ſcriptum eſſe EXEQVI. facile autem IG in EQV deprauari potuit. Qua tamen in re nihil certi conſtituo.

De intellectu §.ex imperfecto in l.hac conſultisſima.C.de teſtam.& auth.quod ſine.C.eodem tit.
CAP. XXXVII.

IMpp. Theodoſius, & Valentinianus in l. ex hac conſultisſima.§. ex imperfecto,C. de teſtamen. Ex imperfecto autem, inquiunt,teſtamento uoluntatem teneri defuncti, niſi inter ſolos liberos à parẽtibus utriuſq; ſexus habeatur,nõ uolumus. Si uero in huiuſmodi uolũtate liberis alia ſit extranea mixta perſona,certũ eſt,eam uoluntatem defuncti, quantum ad illam duntaxat permixtam perſonam pro nullo haberi,ſed liberis accreſcere.Sed huic conſtitutioni obſtat quod in auth.quod ſine. C. eod.tit. dicitur,parentes in teſtamento imperfecto, inter liberos condito,etiam aliis legata, fideicommiſſa,& libertates relinquere poſſe.Reſpondet Bart.

Bart. in d. §. ex imperfecto. quoſdam dicere dictum, §. ex imperfecto omnino corrigi per d. auth. quod ſine: gloſſatores autem arbitrari quando teſtamentum ſine ſcriptis fit, nihil mutari per d. auth. quod ſine: Sin autem in ſcriptis teſtamentum fiat: tunc mutari in duobus, quia requiritur Teſtatoris ſubſcriptio, & poteſt legari extraneis. Verum Alex. in d. auth. quod ſine, poſt Sal. & Fulg. huic reſponſioni obiicit, non uideri dictum §. ex imperfecto. in teſtamento imperfecto nuncupatiuo, locum habere: Primo, quia conſtitutio l. hac conſultisſima, ab initio, uſque ad. §. per nuncupationem. de teſtamentis in ſcriptis tractat: non ergo dictum §. ex imperfecto, qui procedit dictum. §. per nũcupationem, de teſtamento nuncupatiuo intelligi poſſe. Secundo ſi teſtamentum imperfectũ inter liberos in ſcriptis conditum non ualet ſine ſubſcriptione teſtatoris, d. auth. quòd ſine. abſurdum eſſet, teſtamentum nuncupatiuum, (quod ſine aliqua ſubſcriptione fit) ualere. Tertiam ergo rationem addiderim. Nempe quod in correctoriis appellatione teſtamenti, ſubintelligitur ſcriptum, & non nuncupatiuum, l. quæ nuper. ubi hoc not. Iaſ. C. de inoffi. teſtam. Ergo quod in dicto §. ex imperfecto de teſtamento dicitur, ad teſtamentem nũcupatiuum referendum non eſt; Sed ſi hæc ita ſunt, quomodo ſupraſcriptam antinomiam diſſolue

mus? Ego aliàs putaui, uerbum MIXTA in d. §. ex imperfecto, non de legatis, & fideicommissis intelligendum esse, sed de hæredis institutione: ut sensus sit dicti §. ex imperfecto. Si extranea persona liberis sit admixta, hoc est, Si cum liberis hæres instituta sit: institutionem, quo ad extranei personam non ualere: sed legata & fideicommissa extraneis relicta, non ideo inualida esse; idque iuxta dict. authen. quod sine. Verum hæc quoque solutio dubia est. Nam clausula in dicto §. ex imperfecto. de extraneis personis admixtis, non solum ad hæredis institutionem, sed etiam ad legatum referri potest, arg. l. si mulieri. ff. de usufruct. accresc. his uerbis: Sed Pomponius quærit, Quid, si mixti fuerint liberi, & extranei hæredes? & ait filios legatarios esse intelligendos, &cæt. Putarim igitur alia solutione opus fore: illa nimirum, quæ sequitur. Aut loquimur de testamento nuncupatiuo imperfecto. Et eiusmodi testaméto, nó solú extraneis nihil relinqui potest, sed nec inter liberos id ualidum erit, ut supra, contra Bartolú à me dictum est. Aut loquimur de testamento imperfecto in scriptis cōdito. Et tunc ex Bartoli sentētia putarim inter ius C[illegible]icis, & ius Authēticorū, distinguendū esse. [illegible]á iure Codicis testamenta in scriptis, sine solennitate condita (dummodo constet de uoluntate testatoris)

inter liberos ualent; ſed extraneis perſonis in his, nihil relinqui poteſt, dicto §. ex imperfecto. At iure Authenticorum introductum eſt, ut teſtamenta imperfecta inter liberos, certa ſolennitate confici debeant: nempe ut parens, literas doctus, manu propria, non ſignis, ſed literarum conſequentia, declaret, & tempus & liberorum nomina, item unciarum numerum, ſeu ſigna rerum ſpecialium, d. auth. quod ſine. Et in eiuſmodi teſtamentis, hac quali quali ſolennitate conditis, etiam extraneis perſonis, legata, & fideicommiſſa, ac libertates, relinqui poſſunt: Idque iure authenticorum: ut d. auth. quod ſine.

Cur filius familias ex contractu obligetur, non autem ex agnitione bonorum poſſeßionis.
CAP. XXXVIII.

NOn ualet bonorum poſesſionis agnitio à filio familias facta, niſi pater eam ratam habeat, l. 1. C. qui admitti ad bon. poſſ. poſ. Sed cum filius familias ex contractu, etiam diſſentiente patre, obligetur, l. tam ex contractibus. ff. de iudic. l. filius familias. ff. de act. & obligat. Quæſitum eſt, cur non idem in agnitione bonorum poſſesſionis conſtitutum ſit. Et Doctores quidem

dem,in d.l. prima, rationes aliquot adducunt, quas Andr.Alc.libr. 4. paradoxorum capit.2. confutat : Ipſeque aliam rationem in medium adfert. Ego quoque aliam & quidem hanc adducerem rationem: Quod filius ſine conſenſu patris in iudicio ſtare non poteſt,l.fin.§.neceſſitate.C.de bonis quæ lib. Et quoniam agnitio bonorum poſſeſſionis in Iudicio facienda eſt,l. fin.C.qui admitti ad bon.poſſ.poſ.non poterit filius ſine conſenſu patris agnoſcere. Quę ratio in contractibus ceſſat:quippe qui extra Iudicium iniri poſſunt.

An actor abſolutionem petens ad expenſas teneatur:aduerſus Bartolum,& alios diſputatum
CAP. XXXIX.

SI Actor in cauſa Criminali abolitionem à Iudice petat, iuxta l.2. C.de abolit. ſiue Iudex abolitionem concedat, ſiue nō concedat;utroque caſu arbitratur Bart.in l.1.in princ. num. 12.ff.ad S.C.turpil.Abb. in c. finem litibus de dolo, & contum.Iaſ.in l.properandū §. ſin autem alterutra,in 6.concluſ.C.de iudi.actorem ad expenſas non teneri.Sed ego contrarium defendi poſſe arbitror.Nam abolitio,illi quoque conceditur, qui temere litigauit,tex.eſt in l.2.

C.de abolit. Atqui temere litigans, in expensis condemnandus est, l.eum quem temere .ff. de Iudic. Præterea abolitio speciem habet renũtiationis. Sed renũtians liti, in expensas condemnatur, etiam si iustam litigandi causam habuerit, ut tradit Bald.in l.postquam liti.C. de transact. Vbi tamen hoc limitat, nisi causa, ob quam renunciat, de nouo superueniat, aut retro habuit iustam causam litigandi. Quam distinctionem etiam in abolitione locum habere putarim.

Quæ sit etymologia uocabuli Vasallus CAP. XL.

QVæsitum est quę Vasalli etymologia sit. Et Aluarot. in prælud.feudor.q.7. Vasallum quasi Vadem, hoc est, obsidem dictum esse scribit. Verum hac de re uir quidam multæ eruditionis sententiam suam ad me perscripsit; Videri sibi nomen Vasalli ex Græco sermone deriuatum esse: nempe à uerbo Basilicus, hoc est, Regius: ut Vasallus dicatur quasi Regius. Quod si ita est, consequens erit, eos solum Vasallos ab initio dictos esse, quia feuda Regia, seu Regalia (ut nostrates appellant) possidebant. sunt enim feuda alia Regalia, alia non regalia, ut tradit Ias.in præludijs feudorum q.8.

Sed plerisque forte uerisimilius uidebitur, uocem hanc, nec à græca, nec à latina lingua deriuatam, sed barbaram potius esse: ut & pleraq; alia in feudorum usibus barbariem sapiunt.

De etymologia uocabuli Feloniæ, in usibus feudorum CAP. XLI.

Quæsitum est, quæ sit etymologia uocabuli Feloniȩ, in usibus feudorum. Et non deerunt fortassis, qui putabunt Germanicum uocabulum esse. Nam apud Germanos Fellikait Caducitatem significat. Est autem Felonia nihil aliud quam caducitas. Et hæc quidem etymologia eo uerisimilior est, quòd Iacobus Aluarin c. 1. §. domino, col. 1. si de feudo fuer. contr. Feloniam longobardicam uocem esse scribit. Constat autem ueteres longobardos, à Germanis originem traxisse.

An appellatione hæredum omnium, in inueſtitura feudi, fœminæ comprehendantur. CAP. XLII.

SI Vaſallus de feudo pro ſe, & omnibus ſuis hæredibus inueſtitus ſit, quæſitum eſt, an filiæ ipſius, deficientibus maſculis, ſuccedere poſſint. Et ſanè Iuriſconſultus quidam, nuper reſpondit, poſſe. Idq́ue propter generalitatem uerbi OMNIBVS, quod neminem exclu dit, l. Iulianus. in prin. ff. de leg. 3. ut conſequēs ſit, nec filiam excludi. Nam & expreſſum dicitur, quod ſub generalitate uerborum continetur, l. prætor ait, ubi Bar. & Alex. ff. de oper. noui nunci. Ergo filia ex generali clauſula OMNIVM HAEREDVM tanquam expreſſa, ad ſucceſsionem admittenda erit. Sed alius Iuriſconſultus, de eadem quæſtione interrogatus, contrarium reſpondit: Nam in feudis, appellatione hæredum, regulariter filia non com prehenditur, c. 1. de alienat. feudi. Vbi Bald. 8. no. Nec referre dicebat, ſi inueſtitura hæredi bus omnibus facta ſit: Non enim ſub hac generali clauſula HAEREDVM OMNIVM fœmina comprehenditur, ſed neceſſe eſt, ut in ſpe cie exprimatur: ut eſt lex in cap. 1. §. hoc autem. de his, qui feudum dare poſſ. ubi dicitur, filios à ſucceſsione feudi remoueri, ſimiliter & carū

filios, nisi specialiter dictum fuerit, ut ad eas pertineat; Non ergo generali appellatione hæredum omnium fœminę in inuestitura comprehendētur. Et si uero in utramque partem, plura adduci & allegari possent. Verum cum in d. c. 1. §. hoc autem, expressus sit tex. qui hanc quæstionem decidit: non puto nodum in scirpo quærendum esse.

Quomodo glo. Insti. de action. in princip. in uerbo superest, intelligenda sit. CAP. XLIII.

CVm Iustini. Imp. instit. de actio. in princip. diceret, Superest ut de actionibus loquamur: Quærit gl. quid superest? & respondet forma, sed dubitatum est, quid nam glo. his uerbis significare uoluerit. Et refert Gomesius illic duos intellectus. Primus est, ut forma pro actione intelligatur: idque ex sententia Vltramontanorum, qui dicebant actionem facti esse, id est, formulam uerborum: quasi gl. dicere uoluisset formam, id est formulas actionum superesse. Sed hanc interpretationem ipsemet Gomes. improbat. Itaq; formam alio modo, nimirum pro fine interpretatur. Nam cum Imp. in d. §. fi. de actionibus ultimo loco tractare proposuerit: restat nunc ut formam, id est, finem tractatus fa-

ciat. Sed hæc quoque interpretatio à uerbis nimium aliena est. Ego igitur arbitror, quod olim nescio à quo audiuisse uideor, hanc gl. aliter intelligendam esse: ut uox FORMA non nomen sit, sed uerbum imperatiui modi. Quasi glo. diceret. forma, idest, in formam redige, id quod dicitur in §. fin. de iure nat. gent. & ciuili. Nam in d. §. fin. dicitur, omne ius quo utimur, uel ad personas pertinere, uel ad res, uel ad actiones. Cum ergo à prædicto titulo usque ad titul. de rerum diuis. de personis dictum sit, ab illo autem titulo, usque ad titulum de actionibus, de rebus: ideo iam superest, hoc est, restat, ut de actionibus loquamur.

LAVS DEO.

INDEX TEXTVVM IVRIS, qui in hiſce miſcellaneis, ſingulariter expli- cantur.

EX DIGESTO VETERI.

EX DIGESTO INFORTIATO.

EX DIGESTO NOVO.

EX CODICE IVSTINIANI IMP.

STI

EX LIBRIS INSTITVTIONVM.

§.1.Inst.

EX LIBRIS AVTHENTICORVM.

Præter textus suprascriptos, etiam alij iuris textus, & variorum Authorum loca, hincinde, in hisce miscellaneis, explicantur.

FINIS.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm